INTERVJUI: SAŠA RADULOVIĆ, ŽARKO PUHOVSKI I VLADIMIR PERIŠIĆ

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 DIN

01164
9 770353 802002

VREME

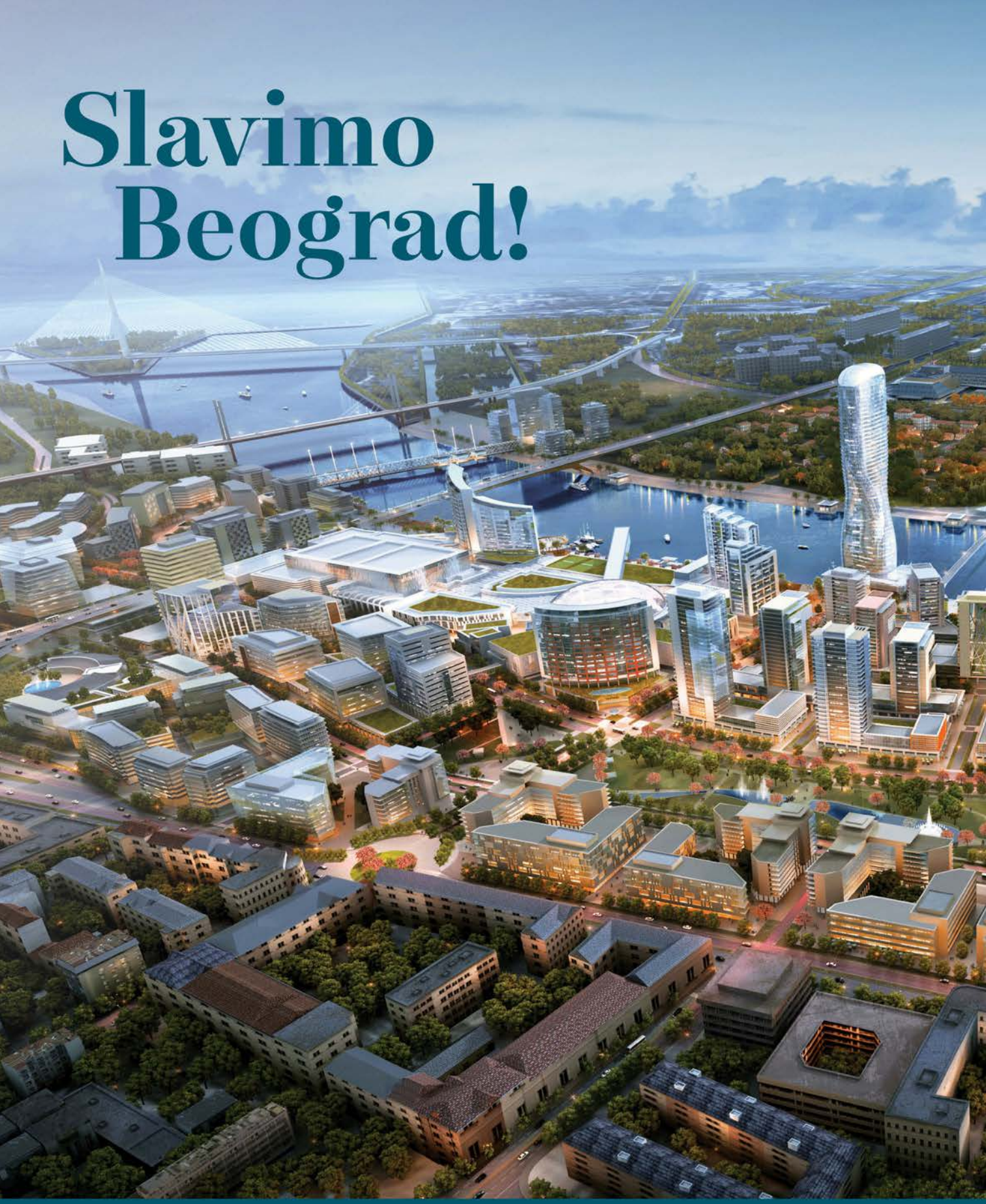
broj 1228
17. jul 2014.

REFORME

DA SE PREKRSTIŠ

Slavimo Beograd!

Belgrade Waterfront

BW

Zamislite...
Mesto gde sunce izlazi sa uzbuđenjem i nagoveštajima neopisive radosti.
Gde smiraj dana donosi obećanja novih uspeha i trenutaka koji će se pamtiti.
Mesto gde se prošlost i budućnost susreću u novom danas.
Slavimo život.

Belgrade Waterfront. Slavimo Beograd!

belgradewaterfront.com

EAGLE HILLS

Otvori. Namaži. Zatvori.

Prvi put kod nas, Patelina u praktičnom pakovanju za višekratnu upotrebu.

Neoplanta
INDUSTRIJA MESA NOVI SAD

VREME

BROJ 1228
17. jul 2014.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Ana Aleksić, Mirjana Kalezić

redakcija
Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

06 Zoom: Pokloni se i počni

08 Sukobi oko zakona o radu i fiskalne konsolidacije: Da se prekrstiš...

10 Intervju: Saša Radulović

16 Obnova posle poplava: Kad će više te dve nedelje

18 Prezentacija bez granica: www.supruga.predsednik.rs

20 Nauka i politika: Doktorati su u modi

23 Nuspojave: Narkoza ćiriličnog komunizma

24 Intervju: profesor dr Žarko Puhovski

30 Intervju: Ivan Gerginov

32 Razgovor: Zvezdan Terzić

35 Lisica i ždral: Probrana prošlost

KULTURA

36 Intervju: Vladimir Perišić

41 Roman: „Dezorijentisani" Amina Malufa

42 Reportaža: Exit 2014

44 In memoriam: Marko Babac (1935–2014)

44 Reč o delu: Hugh Laurie & Copper Bottom Band

47 TV Manijak: Retke i zaštićene vrste

SVET

48 Bliski istok: Novi ratovi na starim ratištima

52 Makedonija: Protesti Albanaca

54 Vukovar: Podeljen grad

MOZAIK

58 Lični pogled na 20. svetsko prvenstvo u fudbalu: Deutschland, Deutschland između ostalog

62 Kultura pamćenja: Sjedinjene Države u Velikom ratu

64 Lektira: Odlomak iz knjige „Katastrofa" Maksa Hejstingsa

69 Navigator: Fudbal, soker, Tviter

70 Vreme uživanja: Pesma

Kažu da, ako imate dobru torbu i cipele, ostatak odevne kombinacije ne mora da bude reprezentativan da biste izgledali elegantno. Izgleda da je slično i u politici: ako imate jaku partiju i stabilnu političku funkciju, nije neophodno da doktorat bude dobar, ni autentičan

PIŠE: JOVANA GLIGORIJEVIĆ

U Vukovaru je na snazi potpuna segregacija. Nevidljiva granica deli kafiće na hrvatske i srpske, "branitelji" se ne mešaju sa pripadnicima "agresorskog naroda". Najgore je, međutim, što se srpska i hrvatska deca razdvajaju još od obdaništa, što u školu idu u različitim smenama, uče samo o sebi, a ne o drugima

PIŠE: IVANA BODROŽIĆ

Bilo je to prvenstvo na kome su učestvovali svi dosadašnji svetski prvaci, prvenstvo na kome je branilac titule ispao već u grupnoj fazi, prvenstvo koje je, nakon istorijske pobede nad domaćinom u polufinalu, osvojila Nemačka

PIŠE: MUHAREM BAZDULJ

Na naslovnoj strani: A. Vučić i L. Krstić
Foto: Ivan Šepić

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Pokloni se i počni: Vlada je, napokon, skočila u hladnu vodu i počela je da donosi reformske zakone. Ali, već nam prete da će 3. avgusta da održe neku priredbu povodom sto dana vlade. Nije, bre, Srbija cirkus!

Lazar Krstić je imao ulogu "čvrste ruke", a Aleksandar Vučić je igrao "meko srce". U pozadini Dušan Vujović i Kori Udovički, ovaj put kao statisti, mada me ne bi iznenadilo da im je Đenka rekao: "Radićete to i vi, samo sutra!"

IGROKAZ:
MEKO SRCE I ČVRSTA RUKA

Dogodilo se da je Zakon o radu reformsko prvorođenče vlade Aleksandra Vučića i potpuno je razumljivo da će ga s pažnjom i ljubavlju maziti i paziti. Čak su članovi Predsedništva SNS-a predlagali tokom minulog vikenda da se održi miting podrške novom Zakonu o radu, ali je, kako je rekla Maja Gojković, Vučić bio protiv toga.

Nije Vučiću, vitezu "meka srca", baš teško da bude pametan kad je okružen takvom udvoričkom kamarilom koja je umislila da će se Srbija menjati mitingaškom politikom. Da je te pameti ranije bilo, ne bismo ni dospeli tu gde smo.

Zamislite scenario mitinga na kome se podržava zakon o radu. Bila bi to smehotresna zabava. Glavni ceremonijal-majstor bio bi, pretpostavljam, Aleksandar Vulin. On bi najavljivao i govornike a istaknutu ulogu bi imali za ovu priliku podržavljeni sindikalci koji bi povremeno uzvikivali: "Živelo smanjenje nadnica i pravo poslodavca da nas otpusti."

Dobro, ja preterujem kad je reč o suštini predloženih zakonskih rešenja, ali je ovde reč o kritici primitivne, manifestacione politike od koje smo valjda svi toliko zgađeni da nam je dopušteno da kažemo i poneku tešku reč.

Jer, ako smo se spasli od ovog mitinga, to još ne znači da smo se potpuno sačuvali. SNS je, naime, odlučio da 3. avgusta pokaže rezultat rada Vlade i uporedi ga s ekspozeom premijera Aleksandra Vučića, podnetim krajem aprila, na početku mandata.

"Doneli smo odluku da SNS 3. avgusta održi manifestaciju na kojoj će pokazati sve rezultate Vlade, jer je 4. avgusta 100 dana od kako je Vlada formirana", rekla je članica Predsedništva Srpske napredne stranke Maja Gojković koja je i predsednica Skupštine Srbije.

Dakle, neka priredba će ipak da bude, samo će povod biti svečaniji – sto dana vlade, pa predlažem da organizuju slet na Stadionu JNA.

Priredbu smo već gledali ovih dana. U prošlu subotu po podne Lazar Krstić, ministar srpskih finansija kome je u utorak prihvaćena ostavka u Skupštini Srbije, najavio je pred kamerama ostavku na tu funkciju.

Ličilo je to javno pojavljivanje, kao što sam već napisao, na recital s nekakve srednjoškolske priredbe. Krstić je imao ulogu "čvrste ruke", a Vučić je igrao "meko srce". U pozadini Dušan Vujović i Kori Udovički, ovaj put kao statisti, mada me ne bi iznenadilo da im je Đenka rekao: "Radićete to i vi, samo sutra!"

Mlada nada s prestižnim diplomama i nikakvom praksom, Krstić dakle, rekao je da on smatra da treba bez oklevanja smanjiti penzije za najmanje 20 odsto, plate u javnom sektoru za 15 odsto, otpustiti, takođe u javnom sektoru, oko 160 hiljada ljudi u naredne dve godine a da struja mora da poskupi za 30 odsto.

Ali, Vučić, zvani "meko srce", nije prihvatio predloge "čvrste ruke", pa se Krstić povukao, mada će da ostane Vučićev specijalni savetnik. Krstić je, koliko smo shvatili, savet već dao i nejasno je šta bi drugo sad mogao da savetuje. Ako je

spreman da promeni mišljenje, mogao je da ostane i ministar. Ne bi bio ni prvi ni poslednji koji menja mišljenje kako vetar dune.

OPASNOST:
POJEFTINILA RADNIČKA "ŠUT-KARTA"

Jasno je, međutim, da Zakon ma koliko bio dobar iz ugla poslodavca sam po sebi nikog neće da zaposli. On će da doprinese da poslodavcu zapošljavanje ljudi bude jeftinije, a još više će da mu olakša i pojeftini otpuštanje ljudi ako mu posao krene naopako. Nije to, međutim, dovoljno da bi se podstakao investicioni ciklus, a ako se ne podstakne – stvaranjem boljeg poslovnog ambijenta drugim zakonskim rešenjima – može da se dogodi da poslodavci iskoriste samo onaj drugi pol predloženih rešenja – da dodatno otpuste ljude po nižoj tarifi "šut-karte" za radnike.

Zato je sada važna brzina, jer ako ovo prvorođenče reformskog zakonodavsta ostane "tužan sirak među vihorima", dakle ako se ne ugrade i drugi mehanizmi podsticanja investicione znatiželje i prakse, cenu ćemo platiti kroz povećanje nezaposlenosti. I sve će biti po – zakonu.

Javna i parlamentarna polemika koja se o tom zakonu vodi vrlo je zanimljiva radi detektovanja političkih, socijalnih, pa i stručnih pozicija. Meni je posebno bio zanimljiv autorski, kratki osvrt Dane Popović u "Politici" od prošlog utorka, pa ću ga citirati gotovo u celini.

POLEMIKE:
ZAR I TI SINE, DANO!

Žestoka kritičarka Vučićevog populizma i nakazne prakse lažnih doktoranata, miljenica beogradske opozicione čaršije, napisala je:

"Ako je Vučiću bila potrebna predstava 'sa pucanjem i ostavkom' kako bi narod lakše prihvatio Zakon o radu – neka mu bude! Ovo zaista jeste prvi reformski zakon koji je trebalo doneti i koji će izgleda i biti donet. U pitanju je nedovoljan, ali svakako neophodan reformski korak. Ako se ovaj zakon sutra bude nesmetano primenjivao (a verovatno hoće, jer će primenjivati privatnici), to jeste veliki korak napred.

Stoga zaista zaprepašćuju izjave predsednika DS-a o tome da je novi Zakon o radu najveće zlo, da je antireformski ili da je loš za mlade (!). Kao da se o reformama informisao na kursu marksizma na nekoj posleratnoj višoj partijskoj školi! Umesto da pruži ruku, čestita i navede zašto bi on to bolje i mudrije sprovodio (što je i te kako moguće), naš najpismeniji deo opozicije kao da imitira nekadašnje radikale i nudi narodu priču o hlebu za tri dinara, koji u stvari košta trista dinara, a on nema nameru niti da ga pravi niti da plati iz svog džepa.

Zaprepašćuje me, takođe, i izjava bivšeg Vučićevog ministra Radulovića, koji nema nijedne reči hvale za činjenicu da će se ovaj važan zakon ipak doneti, a dobro se sećamo njegovih izjava kao što je: 'Dajem ostavku ako se ne donese zakon o radu!' Ako se ovaj zakon sada ipak donosi, je li i to loše? Verovatno je Radulović u pravu u tome da Krstića u vladi nisu ni za šta pitali i da je on upravo za ovu priliku izmislio da je od premijera zahtevao, uz smanjenje plata i penzija, da u toku ove godine otpusti 160.000 ljudi. To je nemoguć zahtev za bilo koga, finansijski neodrživ, jer bi otpremnine verovatno 'pojele' svu uštedu od smanjenih plata i penzija, pa bi deficit ostao isti, ako ne bi i porastao. To, jednostavno, nijedan ministar finansija ne bi uradio, jer je njegov zadatak da smanji deficit, a ne da ga povećava!

Ne znam zašto je opoziciji teško da kaže 'Bravo' kada se povuče pravi potez. Ove izjave više govore o njima nego o ovoj orkestriranoj predstavi Krstićeve ostavke. Predstava je loša i brzo će pasti u zaborav, a Zakon o radu će ostati, što može (uz ostale mere koje još nedostaju) da otvori mnoga nova radna mesta."

Pratio sam posle komentare na ovaj tekst Dane Popović. Većinom se svode na iskaz: "Zar i ti sine, Dano." Kao da iz njih provejava razočarenje što je žestoka kritičarka Vučićevih ranih radova pohvalila nešto iz njegove radionice. To dosta govori o inertnosti javnog mnjenja, ukopavanju u duboke rovove "za" ili "protiv" i to bi, malo dugoročnije gledano, mogla da bude glavna prepreka reformama, podjednako kao i ideja da povodom sto dana vlade napravimo – manifestaciju. ¶

DA SE PRE

Posle opsežnih političkih i psiholoških priprema Kabinet Aleksandra Vučića je u proteklu subotu (13. jul) "prelomio" da obnovljeni reformski maraton u Srbiji pokrene novim zakonima o radu i

U okviru pažljivo pripremanog "ponovljenog starta" srpske tranzicije, pored bučno plasiranih "pozitivnih rezultata" nedavnih Vučićevih poseta Berlinu, Parizu i Moskvi, zapaženo je još nekoliko atraktivnih manevara – najspektakularnija je bila ostavka ministra finansija Lazara Krstića, upravo u danu odluke da se paralelno sa novim zakonom o radu, protiv koga sindikati i opozicija pokreću i ulične proteste, odloži navodno hitno predloženo "rezanje" primanja oko 2,5 miliona ljudi, otpuštanje oko 160.000 ljudi iz državne službe i poskupljenje struje za 30 odsto. Naime, ministar Krstić je navodno zatražio da se odmah za najmanje 20 odsto smanje penzije i za najmanje 15 odsto smanje plate u javnom sektoru, uz spomenuta masovna otpuštanja tokom naredne dve godine, a da se domicilni elektro sistem iskoristi kao "paraporeski instrument" za dodatno oporezivanje naroda preko računa za struju (Milošević je to činio nešto drugačije, podižući EPS-u porez na imovinu).

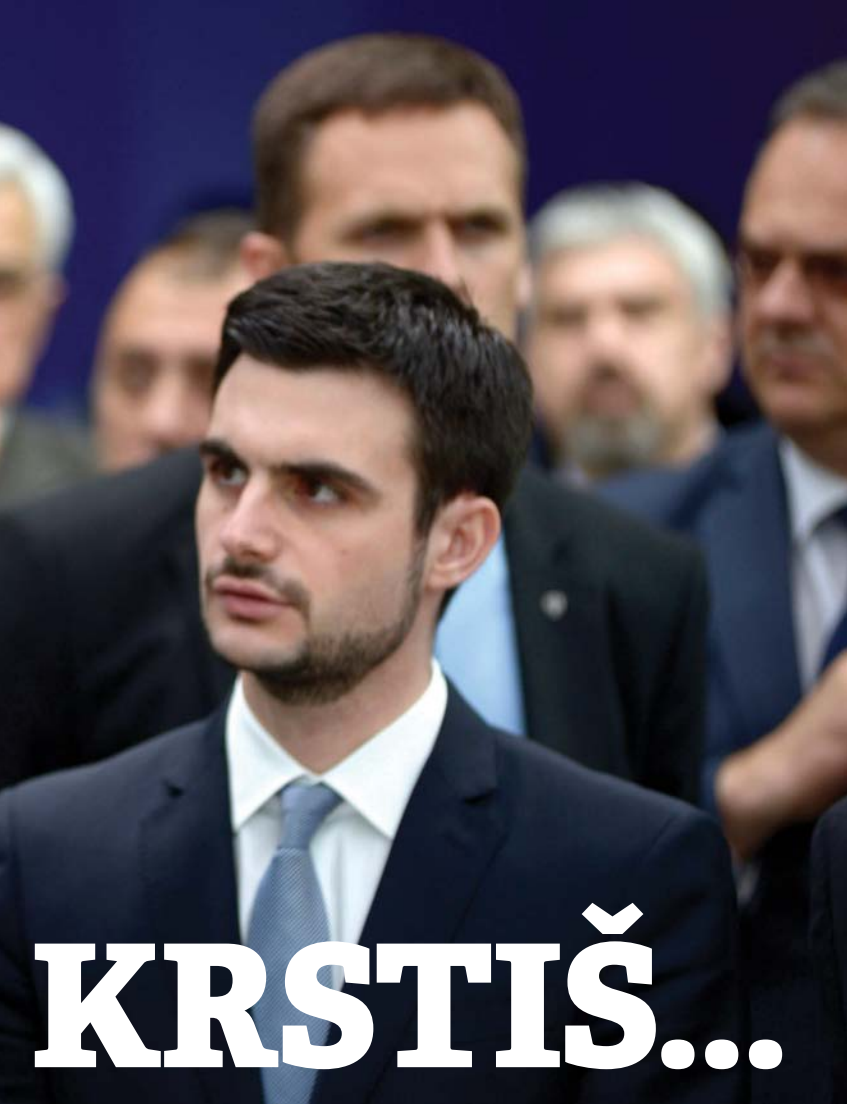
Međutim, kako je u spomenutu subotu, u direktnom TV prenosu iz Vlade Srbije, u svojoj izjavi naglasio sam Lazar Krstić, njegovi predlozi nisu prihvaćeni jer "premijer ima meko srce i zato ima toliku podršku naroda", a zatim je rekao: "Ne sumnjam da bilo ko od njega bolje razume šta je potrebno i moguće sprovesti. Sa druge strane, ja sam smatrao da mere moraju odmah da se sprovedu i u punom obimu." Pred samim kamerama, premijer Vučić je prihvatio tu ostavku i imenovao Dušana Vujovića za v.d. ministra finansija, a pri tome je rekao da razume Krstića i njegovo mišljenje da odmah treba uštedeti milijardu, ali da on "nije bio u stanju da to sprovede", ali je najavio borbu za mere fiskalne konsolidacije, kao i to da će Krstić ostati da ga savetuje kao premijera i da će učestvovati u pripremi rebalansa budžeta. Na istom mestu za koordinatora priprema za pregovore sa MMF-om proglašena je ministarka Kori Udovički. Vujović i ministarka Udovički su prisustvovali Vučićevom i Krstićevom obraćanju naciji pred kamerama, ali nisu dobili reč.

UPOLA OD KRSTIĆA

Na neki način, dugoročniji cilj ovakvog političkog manevra, uoči bitke za nove reforme, razbistrio se već tokom vikenda, kada je novi v.d. ministra finansija Dušan Vujović već govorio o praktično "prepolovljenim" merama o kojima je prethodno govorio Lazar Krstić, pa je čak rekao da je dovoljno smanjiti penzije za 10 odsto. Uostalom, Vujović je "Blicu" (14. jul) direktno rekao: "Nije problem u izboru mera, već u oštrini mera i načinu na koji će one biti sprovedene", te da se "isti cilj može postići setom ekonomskih mera koje će biti ravnomernije raspoređene tokom tri godine". Vujović, inače, naglasak stavlja na profesionalnije poslovanje javnih preduzeća i skidanje "budžetskog bremena" propalih društvenih preduzeća.

Odmah posle Krstićeve ostavke, u javnosti su se pojavila mišljenja da je obrazloženje te ostavke trebalo da iznese uverljivu "dimenziju potrebnog reza" i da je ta ostavka ranije dogovorena, a njen tajming služi "skretanju pažnje" naroda sa zakona o radu koji je, po mišljenju sindikalnih funkcionera, "skroz na štetu radnika". Iako svi smatraju da Krstićeva ostavka nije iznenađenje, jer se pokazalo da on nema dovoljno autoriteta da upravlja poreskom mašinerijom, a nema ni dovoljno razvijen "radar" da oseti šta narod može, a šta ne može da izdrži (ili šta može, a šta ne može da izdrži njegov politički poslodavac), ona ipak sadrži neku senku tajanstvenosti.

Jer, na primer, još pre samo nedelju dana, Krstić je, otvarajući skupštinu Interevropske organizacije poreskih administracija (IOTA) u Beogradu, poletno govorio o pripremama za reformu poreske službe u Srbiji i o njenoj "depolitizaciji", a iznosio je i plan kako da se siva ekonomije "smanji" u BDP-u sa 31 na oko 23-24 odsto učešća, čime bi se za budžet obezbedilo oko 600-700 miliona evra godišnje. Iako je poznato da ga je njegov "tim" drugara koji je doveo iz Amerike u Ministarstvo finansija, još uoči sklapanja

"MEKO SRCE I ČVRSTA RUKA": Aleksandar Vučić i Lazar Krstić
foto: Ivan Šepić

KRSTIŠ...

penzijsko-invalidskom osiguranju, a da smanjivanje plata u javnom sektoru i penzija, radi fiskalne konsolidacije, ostavi za jesen, dok ne vidi kako će proći kod naroda sa prvim reformskim koracima

nove vlade, uveravao da svi zajedno treba da se pakuju i "beže" iz Beograda, pošto se "u Srbiji ništa ne može uraditi", Krstić ni poslednjih dana nije delovao kao čovek koji će dići ruke od posla "iz protesta" ili kao nekakav "moralni čin" (što je u suštini isto sa "protestom"), a zatim nastaviti da radi za onog koji nije prihvatio njegove predloge.

Demokratska stranka je u ime opozicije i sindikata ocenila da je predstava sa javno podnetom ostavkom ministra finansija "još jedna farsa" i da će se ova stranka suprotstaviti novom zakonu o radu.

Možda Krstićeva ostavka doista deluje kao "farsa". Možda je doista reč o jednom "triku" koji služi za pripremu smanjivanja plata i penzija za nešto manje procente, što bi ispao "uspeh vlade" koju predvodi "meko srce". No, povrh svega toga, mora se priznati da nema te vlade na svetu koja mrtva ladna može smanjiti plate i penzije onima od kojih živi više od polovine stanovništva. To će biti, ako je bude, doista mučna i kardinalna odluka, pa je razumljiva nervoza s kojom takvu ili sličnu odluku priprema premijer Aleksandar Vučić. Verovatno su mu u sećanju "ulični ratovi" iz Atine i Bukurešta posle sličnog smanjivanja plata i prava radnika i penzionera pre neku godinu, kao i masovne demonstracije u Milanu, Madridu, Lisabonu i Parizu.

POČELE SU PROMENE

Spomenuta nervoza kod Vučića bila je primetna i na iznenada upriličenom, skoro dvosatnom intervjuu, koji je premijer dao državnoj televiziji (RTS 1, 14. jul), veče uoči početka "vanrednog" skupštinskog zasedanja posvećenog zakonima o radi i PIO.

U toj emisiji, premijer Vučić je na početku rekao: "Počeli smo da menjamo ono od čega smo bežali prethodnih godina, čega smo se plašili. A plašili smo se nezadovoljstva onih koji ne brinu o radnicima, o poslu, o privredi, nego samo o sebi." Premijer je, zatim naveo da "sada svi vide da se reforme u zemlji ne odlažu i da to znači ozdravljenje i boljitak za srpsku porodicu, za Srbiju", te "ako to ne vide danas, videće za tri-četiri godine". On je ocenio da i politički protivnici poštuju i priznaju da je ovo veliki napredak i velika reforma i da i oni znaju da je takav zakon o radu, doduše, kako je rekao, nešto liberalniji, donosio i Zoran Đinđić 2001. godine.

Vučić je, komentarišući taj zakon iz 2001. godine, rekao da se čudi što oni koji su podržavali takav, liberalniji zakon sada kritikuju aktuelni, sa tobože socijaldemokratske pozicije. "Mi hoćemo fleksibilnije tržište rada, pokazalo se da su i sada sa ovim Zakonom o radu ljudi dobijali otkaze", napomenuo je on i dodao da je srpska ekonomija u veoma teškoj situaciji, navodeći da je od 2005. do 2012. ukupan broj zaposlenih opao za 354.000, od čega je 318.000 izgubilo posao u privrednom sektoru (zapravo u privatnom sektoru).

Vučić je naveo da je jedini motiv reformskih zakona da se stvari u zemlji pokrenu i dodao da će pre kraja mandata ove vlade, Srbija biti normalnija, modernija zemlja. On je potom ocenio da Srbija neće da bude nakaradna i neće doživeti bankrot, iako su je neodgovorni ljudi doveli do ivice bankrotstva. Premijer kaže da je dobijena podrška celog sveta za reformske zakone – o radu, stečaju, planiranju i izgradnji i PIO.

"Došlo je vreme za reforme i svi vide da reforme ne odlažemo i da to znači ozdravljenje i boljitak za srpsku porodicu, za Srbiju", poentirao je Vučić. On je poručio da će do 4. avgusta, kad je 100 dana Vlade, biti ispunjeno "sve što je izneo u ekspozeu, osim smanjenja plata". Naveo je i to da se "još ne zna kako će izgledati mere fiskalne konsolidacije i na koji način će se uštedeti", ali i ponovio da neće prihvatiti smanjenje penzija za 20 odsto.

Tako je pripremljeno vanredno skupštinsko zasedanje iz Vlade, a pripremili su se i sindikalci, pa se ispred skupštinskog zdanja podižu šatori i bina – što bi trebalo da znači da se oni koji su protiv Zakona i Vučićeve vlasti pripremaju za duže proteste. Tako je izveden "ponovljeni start" srpskog reformskog maratona. ¶

DIMITRIJE BOAROV

Dimna zavesa za tajne ugovore

Bivši ministar privrede o stvarnim razlozima ostavke Lazara Krstića, o tome zašto novi Zakon o radu nije štetan, zašto novi zakoni o privatizaciji i stečaju jesu, koja je uloga gradonačelnika Beograda u tajnim ugovorima koje potpisuje srpska vlada, te šta predsednik Vlade treba da uradi da bi reformisao privredu, i zašto to neće učiniti

"Mislim da je to jedna pozorišna predstava 'a la Feketić'", kaže za "Vreme" bivši ministar privrede Saša Radulović na pitanje zašto smatra da je ostavka ministra finansija Lazara Krstića – farsa. Da podsetimo, Krstić je podneo ostavku u subotu 12. jula, rekavši da je tražio da se sprovede težak program, "nezamisliv za naše uslove", da se njegov pristup dinamici reformskih mera razlikuje od premijerovog, i dodao: "Premijer ima meko srce, zato ima toliku podršku naroda, i ne sumnjam da niko od njega ne razume bolje šta je moguće sprovesti i kako."

"Kad pogledate navodne mere koje predlaže Krstić, vidite da niko pri zdravoj pameti ne bi predložio tu kombinaciju mera", kaže Radulović. "Ako smanjite penzije za 20 odsto, plate za 15 odsto, podignete cenu struje za 30 odsto i otpustite 160.000 ljudi – to je ušteda od tri i po milijarde, a ukupan budžet Republike Srbije je osam milijardi evra. Ovo vam govori da je stvarni razlog ostavke taj što njega niko ništa ne pita, i ne može da utiče ni na šta."

"Vreme": Da li je to bio slučaj i kada ste vi bili u Vladi, da ga niko ništa nije pitao?

Saša Radulović: Da, ali ne samo njega, jer Vučić nikog ništa ne pita. Kad Vučiću jednom popustite i uradite stvari koje vam traži, više nema nazad. Ja nisam popustio nijednom i radili smo stvari koje smo mislili da su potrebne. To je definicija institucije sistema – da nezavisno obavljate svoju delatnost u skladu sa zakonom. Krstić je mlad i uplašen dečko, tu postoji ozbiljan strah – pogledajte kako su izgledale sednice kriznog štaba.

Tako vama deluje, da je on uplašen, ili imate još nešto na osnovu čega to zaključujete?

Imam, to je bilo više nego očigledno u razgovorima s njim dok sam bio ministar. Jednom mi je rekao: "Pa ne smemo tako, uhapsiće nas."

Zbog čega da vas uhapse?

Ja sam tražio, vezano za ugovor sa Etihadom, da JAT uradi popis i proceni vrednost imovine, da vidimo obaveze i da se napravi plan restrukturiranja – bez toga je besmisleno praviti bilo šta, jer prosto ne znamo šta prodajemo. I možda je ugovor dobar – ja znam da nije, ali hajde, recimo da ja ne znam sve – svejedno ne možete drugačije: da pravite tajni ugovor bez ikakvog popisa, procene i poslovnog plana, koji bi pokazao da li je to u interesu poreskih obveznika. Krstić je i sam to znao, jer bi zbog subvencije i raznih davanja taj ugovor pravio veliku rupu u budžetu. Međutim, kada smo insistirali na svim tim stvarima, on je ipak rekao: "Ne možemo tako, uhapsiće nas." To su stvarno smešne stvari.

Iako je ugovor tajan, iz izveštaja na APR-u vidi se da Aerodrom ima manjak preko četiri milijarde dinara zbog opraštanja dugova prema Etihadu, odnosno JAT-u. To je ta priča?

Jeste, i ne samo zbog opraštanja dugova, nego i taksi, i tako dalje, sve je to predviđeno ugovorom. To su zaista štetne stvari. Da ne govorimo o tome kako je plan bio da se utopi i JAT Ketering i Support, a posle bi hteli i JAT Tehniku, to je potpuno ludilo. U bilo kom poslovnom dogovoru prvo sagledate šta imate, gledate šta dobijate, pa pravite neke planove. A potpuno je imaginarno da na ovakav način radite stvari, i ja to mogu da objasnim samo nekim ličnim interesom.

Da se vratimo na ostavku ministra Krstića.

Kad skupite set suludih mera, one su dizajnirane da naprave pozorište, ne bi li se posle pojavio spasilac i kazao: "To je nešto što je potrebno, ali ja se, kao, tome opirem, pa neće biti toliko, nego će biti manje." Od ključne važnosti je da građani Srbije razumeju: ne treba smanjivati penzije, i ne treba smanjivati plate, zato što to direktno smanjuje agregatnu tražnju. Takođe, ne treba prodavati ni Telekom, ni Aerodrom, ni EPS, ni RTB Bor. Šta treba sa njima raditi? Ono što rade uspešne zemlje u svetu, a to je da ih konsoliduju i izvedu na berzu. Tako je, recimo, urađeno sa Telenorom, ili sa Dojče Telekomom. To je način da se profesionalizuju ta preduzeća, da se izvedu na berzu, i tu vam pomoć daju finansijski investitori. Oni, recimo, uzmu 20 odsto kompanije, pa sa tim sredstvima reformišete, reorganizujete kompaniju, otkačite viškove i postavite je na zdrave noge, a onda izlazite na, recimo, Londonsku, Varšavsku, delom i Beogradsku berzu, i onda su te kompanije dostupne našim fondovima.

Nije li najava za EPS bila upravo to, da se nađe manjinski partner?

Kada nalazite strateškog partnera, to nije to. Ogromna je razlika između finansijskog i strateškog partnera. Strateškog partnera interesuje tržište, i da vas preuzme u celosti, a finansijski je tu da investira pare, da podigne vrednost kompanije i

Foto: Ivan Šepić

da zaradi od prodaje akcija. Priča o EPS-u je zamajavanje naroda, priča se o manjinskom partneru, a misli se na strateškog – takav partner znači da se na kraju proda sve, on ne kupuje da bi pravio profit u EPS-u, već kupuje da bi ga celog preuzeo. Tako je Telenor preuzeo Mobtel. To ne treba raditi, to rade banana-države, a razlog zašto to rade jeste to što postoji rupa u budžetu. Dokapitalizacija sa finansijskim partnerom znači da taj novac ostaje firmi, a kad država proda svoj udeo, onda taj novac ide u budžet. Zašto se sve te stvari rade? Zato što Vučić nije spreman da uradi ono glavno što je potrebno, a to je, pod jedan, da otpusti partijski zaposlen višak u javnom sektoru, što čini uštedu od oko milijardu evra, i da umesto toga uspostavi univerzalan sistem socijalne zaštite koji važi za sve porodice i koji košta oko 300 miliona evra. Tako bi njegovi partijski kadrovi koji onda, je l', ne bi imali šta da jedu, prešli sa *deluxe* socijalne pomoći u javnom sektoru, gde ne rade ništa, na univerzalnu socijalnu pomoć koja važi za sve građane Srbije. Time bi ostalo 700 miliona evra za poreske podsticaje, odnosno smanjenje poreskih opterećenja. Pod dva, potrebno je da ukinemo sulude subvencije i sve ove njegove tajne ugovore i gluposti koje radi, reč je o gubitku od pola milijarde evra godišnje. Treba i da zapuši rupe u preduzećima u restrukturiranju i javnim preduzećima iz kojih cure pare, a deo tih para nekako uvek završava, burazerski, u kompanijama bliskim partijama na vlasti. Tako je, na primer, Vučićev kum Nikola Petrović direktor Elektromreža Srbije, kao i mnogi drugi kadrovi koji su nameštеni u javnom sektoru. Oni potpisuju razne ugovore koji su svi tajni, i mi nikako ne možemo da dođemo do toga čemu i zašto. Ovaj novac koji bismo uštedeli od partijskog viška treba pretočiti u univerzalan sistem socijalne zaštite, vrlo malim delom u smanjenje deficita, a najvećim delom treba da ide za smanjenje poreskih opterećenja, nameta na rad. Ova smanjenja treba uraditi u dva koraka, da bismo došli do za trećinu manjih nameta i uvođenja progresivnog sistema, a sa druge strane, univerzalan sistem socijalne zaštite doveo bi do očuvanja agregatne tražnje. Smanjivanje poreskog opterećenja je glavna mera za privredni rast, a druga »

mera je smanjenje birokratskog opterećenje. Te dve stvari zajedno su glavni sastojci kreiranja povoljne klime za privredni rast. Trenutno je 30 odsto privrede u sivoj zoni, i to iz dva razloga: jedan je nerazumno poresko opterećenje od preko 60 odsto na neto zarade, a drugi je birokratsko opterećenje. Kad ta dva razloga ukinemo, onda ljudi više nemaju razloga da rade na crno.

Ali mi imamo budžetski deficit veći od osam odsto, koji bi se smanjivanjem poreskih zahvatanja trenutno produbio, a vi govorite o postepenom oporavku privrede – taj oporavak se neće desiti preko noći.

Naravno da neće, međutim, kada pravite teške planove koji će zaista napraviti suštinske izmene, onda će vam pomoći i međunarodne finansijske institucije u prelaznom periodu, između ostalog i sa finansiranjem većeg deficita, ukoliko znaju da će to što uradite dovesti do značajnih promena. Ako nastavljate po starom, onda sve što vam govore jeste da smanjujete deficit, zato što ništa drugo nećete da uradite. Zašto Vučić neće ništa da uradi? Zato što uvođenjem reda gubi partijsku mašineriju. Ali ovo nije samo stvar za Vučića, ovaj sistem je nasledio od Tadića, i ovaj sistem još uvek funkcioniše u Vojvodini na isti način, gde su na vlasti DS, Liga socijaldemokrata i Savez vojvođanskih Mađara. Pritom, ova dva partnera DS-a gledaju kako da se dodvore Vučiću, ne bi li ušli u republičku vladu, za koju očekujem rekonstrukciju u septembru. Taj sistem je jednak za sve njih – svi gledaju samo kako da postanu njegov deo, ne kako da ga demontiraju, a u toj demontaži nalazi se ključ našeg deficita.

Smanjivanje plata u javnom sektoru znači da postoje ljudi koji ništa ne rade, koji su višak, pa svi ostali treba da snize svoje plate da bi plaćali parazite. Nama je potreban rez koji treba produktivno da iskoristimo da bi došlo do rasta. Problem je mnogih, između ostalih i Fiskalnog saveta – mislim da to ni danas ne razumeju, iako smo i Vladimir Gligorov, i ja, i par drugih pokušavali da im objasnimo – da neće doći do konsolidacije time što smanjujete rashode. Smanjivanjem rashoda i povećanjem poreza sve što ćete dobiti jeste pad privredne aktivnosti, i to smo dokazali – četiri puta smo to uradili otkad je Vučić na vlasti. Dinkić je radio rebalans, pa je promašio za 150 miliona evra, pa je budžet za 2013. promašio za milijardu evra, pa je rebalans budžeta za 2013. promašio za 300 miliona, pa je Krstić u prvih pet meseci 2014. promašio za 350 miliona, i to svaki put na prihodnoj strani. Valjda bi to trebalo nešto da nam kaže. Privredi je potreban podsticaj, i to ne selektivan podsticaj subvencijama stranim investitorima, koji praktično od nas prave banana-državu i zemlju sa jeftinom radnom snagom. Nama treba neselektivan podsticaj – smanjenje poreskog opterećenja i smanjenje administrativnog opterećenja – koji će omogućiti da najbolji privrednici među nama kreiraju rast koji nam treba. Ako nam je 30 odsto privrede u sivoj zoni, i ukoliko samo 10 odsto toga prevedemo u legalne tokove, to je tri odsto BDP-a. To nije nova aktivnost, to je nešto što već postoji, samo nije prepoznato. To odmah drastično menja situaciju, jer jedna je stvar kad vam je nivo duga 70 odsto sa rastom od jedan odsto, a potpuno druga situacija kada je rast četiri odsto.

U utorak u Skupštini počinje rasprava o Zakonu o radu. Koje promene će on doneti?

Moram prvo da kažem par stvari koje su bitne, jer su pokušali čitavu tu stvar da meni pripišu kao autoru. Ja nemam autorstvo Zakona o radu. Jako mi je bitno da se zna da je prethodni zakon pisalo Ministarstvo rada, dakle SPS i PUPS. Pošto je taj zakon išao u dobrom pravcu, Ministarstvo privrede ga je podržalo. Da smo mi pisali zakon, pisali bismo ga drugačije, ovo je 21. vek i mnoge stvari treba drugačije da budu regulisane, međutim, pošto je to bio pomak u pravom smeru, jer će smanjiti birokratsko opterećenje i izbaciti neke nelogičnosti, zaslužio je našu podršku. Ono što su sada napravili jeste razvodnjena verzija onog zakona iz januara. Sindikatima je ostavljen veliki broj privilegija, ostavljeno je i prošireno dejstvo kolektivnog ugovora. Ostale su neke ključne stvari koje onemogućavaju demontiranje sindikatskog sistema sa 24.000 organizacija, i zaista je malo čudno da sindikati uopšte sada protestuju zbog toga – ako se pogleda zakon, oni su dobili većinu svojih zahteva. Iz zakona iz januara ostale su neke stvari, poput otpremnina koje se isplaćuju samo za godine radnog staža kod poslednjeg poslodavca, minuli rad takođe. Zakon je nedovoljan, mislimo da neće dati rezultate – ne samo zbog zakona po sebi, nego zato što ni prateće mere nisu tu. Kada smo govorili o Zakonu o radu, mi smo takođe pričali o poreskom i birokratskom rasterećenju, univerzalnom sistemu socijalne zaštite i overenim zdravstvenim knjižicama za sve – to se sve nalazilo u Dačićevom ekspozeu. Međutim, bez obzira na to, i ovaj zakon je u dobrom smeru, i mislim da je ova gužva sa sindikatima uglavnom inscenirana.

Ako je ovaj zakon samo razvodnjena verzija onog iz januara, zašto tada nije bio usvojen, a sada će biti?

Nakon razgovora Vučića sa Šokenhofom i delegacijom nemačkih parlamentaraca koji su bili ovde, očigledno je da i EU i međunarodna zajednica u stvari polako vide da iza najava reformi ne stoji mnogo toga. Vučiću je potrebno nešto čime bi održao kredibilitet, i mislim da je odabrao Zakon o radu.

Šta znači ovaj zakon za radnike? Da li oni imaju razloga da ga se boje i da ga ne prihvataju?

Kao i onaj zakon koji sam ja branio, takođe ni ova razvodnjena verzija nije na štetu radnika, nego delom na štetu neradnika. On neće dovesti do buma zapošljavanja ljudi koji imaju više od 50 godina, ali će barem otkloniti jednu od ključnih prepreka, a to je da neko mora da razmišlja da će puno da ga košta ako vas zaposli, a posle toga mu posao ne ide kako treba.

Da li ste pogledali Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju?

Da. To je pokušaj uštede. Nama je potrebna reforma celog sistema PIO, a ovo nije reforma nego šminkanje i traženje ušteda u zakonu. Te uštede idu u dobrom smeru, međutim, mislim da bi trebalo

"Povećanjem poreza i smanjivanjem rashoda sve što ćete dobiti jeste pad privredne aktivnosti, i to smo dokazali – četiri puta smo to uradili otkad je Vučić na vlasti. Dinkić je radio rebalans, pa je promašio za 150 miliona evra, pa je budžet za 2013. promašio za milijardu evra, pa je rebalans budžeta za 2013. promašio za 300 miliona, pa je Krstić u prvih pet meseci 2014. promašio za 350 miliona, i to svaki put na prihodnoj strani. Valjda bi to trebalo nešto da nam kaže"

napraviti sveobuhvatnu reformu, a ne samo šminkati da bi se zaštitio budžet, a ovo je upravo to. Ipak, u tom zakonu nema ničeg što u njemu ne bi trebalo da bude, recimo, penali za prevremeno penzionisanje, jer je zaista neodrživo da u zemlji poput Srbije možete da se penzionišete sa 55 ili 58 godina. Tako nešto budžet ne može da podnese.

Osim ova dva zakona, najavljeni su i zakoni o privatizaciji i stečaju, zbog kojih ste vi izašli iz prethodne vlade. Tada ste rekli da bi ti zakoni rešili razvlašćivanje političkih stranaka. Šta mislite o ovim novim zakonima?

Ne samo da bi razvlastili političke stranke, već bi rešili i pitanje pljačkaške privatizacije, one više ne bi bile moguće. Firme bi dobile najbolju šansu da se oporave, i da su zakoni usvojeni u decembru, ili čak i u januaru, mi bismo do sada već završili finansijsko restrukturiranje, te firme bi bile na zdravim nogama, tražile investitora i nastavile poslovanje. Naši predlozi su uklonjeni, a Dinkićevi kadrovi su napisali zakone koji nemaju nikakve veze sa onim što smo mi radili. Ti zakoni samo treba da nastave pljačku koja je do sada sprovođena.

U čemu je razlika između vaših predloga i predloga ministra Vujovića?

Novi zakoni ne prave razliku u odnosu na ono što imamo danas. Suštinski se ništa ne menja, čak se uvode još gore stvari. Na primer, zakon o privatizaciji uvodi neposrednu pogodbu kao metod privatizacije.

Ali to samo u nekim posebnim okolnostima.

Da, ali nekako ispada da su sve posebne okolnosti. Čak i mala finska firma koja treba da privatizuje FAP spada takođe u posebne, strateške okolnosti, i na taj način će se sve završiti. Možete da pratite retoriku ljudi iz Vlade, koji objašnjavaju da smo mi, eto, skroz propali, da je to jedini način da neko nešto kupi. To je apsolutno netačno. To radite ako hoćete da odbranite nastavak pljačke. Takođe, novi zakon o stečaju kaže da je, praktično, sadašnji zakon dobar, samo treba izmeniti poneku sitnicu i biće sve u redu. A to ne rešava ništa, i agonija koju smo imali do danas nastaviće se po istom receptu. Ima čak i neustavnih odredbi, to je toliko pogrešno što su uradili da ja zaista ne mogu ozbiljno dalje da analiziram. Zakon o privatizaciji je potpuno novi tekst, nema ničeg zajedničkog sa onim originalnim tekstom koji smo mi predložili. Zakon o stečaju je preuzeo par stvari, ali većina više nije tu.

Šta je bio vaš predlog u Zakonu o privatizaciji?

Postupak privatizacije mora da se desi u dva koraka. Prvi korak je finansijsko restrukturiranje, a nakon toga ide privatizacija. Finansijsko restrukturiranje treba da eliminiše sve dugove, da utvrdi konačno početno stanje, uz njega ide i poslovni plan za dalje, a ako je on dobar, onda firma treba da dobije kreditnu podršku od države za obrtna sredstva da bi mogla dalje da radi. I to je kraj, firmu ste postavili na zdrave noge, dali joj obrtna sredstva i dalje mora da posluje po tržišnim uslovima, nema više nazad. Posle toga, kada imate čistu situaciju, onda će vam se javljati investitori, i onda ne treba da se srećete sa gradonačelnikom Beograda da biste dogovarali prodaju neke firme, nego se lepo javite na tender, a tu su onda i fleksibilni načini privatizacije, koji omogućavaju i dokapitalizaciju i druge metode.

I novi zakon predviđa uvođenje fleksibilnih načina privatizacije.

Da, ali ne možete raditi dokapitalizaciju u firmi u kojoj ne znate imovinu. Kažem vam, ključna odredba Zakona o privatizaciji je neposredna pogodba. Naš Zakon o privatizaciji nalagao je privatizacionim upravnicima da ispitaju vreme pre privatizacije, pregledaju sve štetne ugovore, i da javno objave te izveštaje, da pobijaju štetne pravne radnje. Takvih slučajeva ima veoma mnogo – da su vlasnici očerupali preduzeća, ostavili hipoteke banaka na objektima, i još pored toga imaju neka svoja potraživanja prema njima.

Hajde da razgovaramo o tajnim ugovorima koje Vlada potpisuje. Kada smo razgovarali u januaru, rekli ste da ste podneli krivične prijave i da ne želite da govorite o Etihadu, na primer, jer je to državna tajna.

Hoću da govorim, tako što pravimo pritisak na Vladu da objavi te ugovore, kako bismo mogli o njima javno da diskutujemo. Aleksandar Vučić je najavio objavljivanje ugovora sa Etihadom, prvo 16. februara, pa je onda rekao pre izbora, ali to se neće desiti zato što bi javnost bila frapirana onim što tamo piše – kako u ugovoru sa Etihadom i Fijatom tako i u svim ostalima.

Rekli ste da ste mnoge ugovore odbijali i da ih niste potpisivali. Zašto ne govorite o tim ugovorima, koji nisu tada potpisani, a, kako izgleda, sada počinju da se potpisuju?

Govorim, kako se koji od njih ponovo pojavi. Recimo, sada se pojavljuje ugovor sa Arapima o zemljištu. Vrlo javno pričam o tome, i ne samo to – krajem nedelje pokrenućemo veliku akciju po Srbiji u kojoj će građani, naročito poljoprivrednici, potpisivati peticiju protiv tajnih ugovora o prodaji zemljišta u Vojvodini. Evo o čemu je reč. Stub naše poljoprivrede ne treba da budu velike korporacije, nego individualna poljoprivredna domaćinstva. »

“Kabinet, odnosno Siniša Mali, navodno pregovara sa Arapima, mada ja te Arape nikad nisam video, već samo Dinkićeve ljude u kombinaciji sa Sinišom Malim, koji objašnjavaju šta to Arapi hoće”

Ima dosta mladih ljudi koji žele time da se bave. Oni ne mogu da kupe zemlju zato što zemlje nema. Recimo, u opštini Kula, platili bi i više od 10.000 evra po hektaru. Razgovarao sam sa njima više puta, kada bi bilo zemlje, danas bi platili tu cenu. Oni nemaju pristup toj zemlji, a država, kabinet u ovom slučaju, hoće da četiri poljoprivredna preduzeća i njihovo zemljište proda Arapima. Reč je o preduzećima u Vojvodini – “Bačka” iz Sivca, “Agrobačka” iz Bača, “Jadran” iz Nove Gajdobre i “Mladi borac” iz Sonte i takođe u to je uključeno i Karađorđevo, koje je u nadležnosti Ministarstva odbrane. Kabinet, odnosno Siniša Mali, navodno pregovara sa Arapima, mada ja te Arape nikad nisam video, već samo Dinkićeve ljude u kombinaciji sa Sinišom Malim, koji objašnjavaju šta to Arapi hoće. Po javnim najavama Vlade, ti, pod navodnicima, Arapi hoće da plate 22 miliona evra za preko 3700 hektara zemlje, silose i upravne zgrade, a vrednost tih objekata, po onim ličnim kartama koje sam ja tražio, procenjena je na pet miliona evra. Kad obračunate sve ovo, silose i zgrade, umesto za pet hoće da prodaju za milion evra, a zemljište za oko 6000 evra po hektaru. I to im nije dosta, nego bi hteli i da uzmu više od 2000 hektara državne zemlje koja se u Kuli graniči sa zemljom “Bačke” Sivac. Reč je o zemljištu koje danas obrađuju individualna poljoprivredna domaćinstva i plaćaju državi zakup od 400 evra po hektaru, a država hoće da ga da Arapima za 250 evra po hektaru. Ponavljam, Arapima pod navodnicima. Prvo je Al Dahra upućivala te predloge, nakon toga Al Ravafed, i Ministarstvo privrede je tada te predloge odbacilo. Takođe, nije moglo da dođe do prodaje i nakon što sam ja izašao iz ministarstva, jer je Agencija za privatizaciju takođe davala negativno mišljenje, a aktivirali su se tek nakon što se Vida Uzelac povukla iz Agencije. Oni bi da se sakriju iza međudržavnog ugovora sa UAE iz 2013, koji praktično definiše Srbiju kao banana-državu, u kojoj za firme iz UAE uopšte ne važe domaći zakoni – jednostavnim rečnikom, bukvalno to piše u tom međudržavnom ugovoru. Ali, nije Vlada dobila odrešene ruke da krši Ustav i da koristi neki zakon kako joj padne na pamet. Kada imate krovni sporazum, svaki pojedinačni ugovor pod tim sporazumom takođe bi morao da prođe skupštinsku proceduru i da bude usvojen kao poseban zakon. A mislim da im to nije u planu, jer bi to značilo da je ugovor javno dostupan, pa će onda svi moći da pročitaju šta u njemu piše, a to već ne bi bilo dobro za premijera.

U svom blogu ste nedavno napisali da je ovim ugovorom Srbija potpuno otvorena za arapske pare, ali ste pomenuli da su to možda i neke naše pare, koje su oprane, pa se vraćaju nazad. Kakva saznanja imate o tome?

Ja samo postavljam pitanja. O tome ne mogu da govorim, ali ono što je indikativno jeste da za sve ovo vreme ja nikakve Arape nisam video, to su sve naši ljudi, i interesantno mi je da tolike pare ulaze u zemlju, a da se oni toliko malo lično interesuju za njih. Videćemo ko će na kraju dobiti da obrađuje tu zemlju, da li je to zaista arapska kompanija ili zemljište namenjeno nekom drugom. Ono što nam je sad najvažnije jeste da ovako ne sme da se radi. Ako se prodaje neko zemljište, ono treba da u javnom postupku bude ponuđeno na licitaciju. Takođe, zakonom je zabranjeno davati u zakup državno zemljište mimo zakonske procedure.

Kakva je uloga Siniše Malog u ovim ugovorima?

On je bio ključni čovek u kabinetu koji je sve pregovarao. On je bio umešan u svaku privatizaciju za koju ste čuli. Sve što smo zaustavljali, on je bio tu, interesovao se za svaki ugovor, naravno, uz puno znanje premijera, odnosno tada prvog potpredsednika Vlade. Na primer, Mali je bio glavna prepreka da se uradi popis imovine JAT-a. Moramo da zaustavimo ovakvu praksu, i to je cilj ove akcije koju ćemo pokrenuti, jer sve nas to košta veoma mnogo, a onda sa druge strane izmišljamo i pravimo gluposti poput smanjenja penzija. Očekujemo da sprečimo potpisivanje ovakvih ugovora. Vučiću u stvari sad i treba gužva oko Zakona o radu, kako bi neke druge, za njega bitne stvari prošle. Zaboravili smo na 24 privatizacije, na svu borbu protiv korupcije, na čijoj je najavi došao na vlast, zaboravili smo na mnoge druge najave najava. On je lažni borac protiv korupcije, iskoristio je rad Verice Barać i skrenuo ga na potpuno drugu stranu, što je velika šteta, i to će sigurno doći na naplatu. Međutim, ovo oko prodaje zemljišta neće tako jednostavno proći, ovo je već došlo do kraja. Jednom moramo reći da je dosta, mi nezadrživo srljamo niz provaliju. Izlaz postoji i nije toliko komplikovan, samo morate da uradite prave stvari. Za postavljanje temelja reformi potrebna je godina dana, a mi se samo zamajavamo.¶

RADMILO MARKOVIĆ

Jumbo je... Jumbo!

FLORIDAbel

Ne možeš mu odoleti.

JUMBO KIKIRIKI,
JUMBO POKLONI

3x Kikiriki 1kg
POKLON MAJICA

4x Kikiriki 500g
POKLON TORBA

4x Kikiriki 250g
POKLON PARTY SET

6x Kikiriki 100g
POKLON KUTIJA

5x Kikiriki 100g
POKLON SVESKA

Jumbo kikiriki sa poklonima možete naći u objektima Tempo, Maxi, Rodić, Mercator, Idea

www.facebook.com/JumboGrickalice

Kad će više te dve nedelje

Koga sredinom maja ona vodurina nije zakačila, ili mu kuća zajedno sa dvorištem nije otklizala nizbrdo, poplave su daleka prošlost, ali onom koji nije bio te sreće, poplavni košmar traje li traje, bez ikakve naznake da će ikad proći

Kad o sebi govori, vlast ne štedi na superlativima: država – tako najviše sebe vole da nazovu – pravovremeno je i adekvatno reagovala, inače bi bilo mnogo, mnogo gore nego što jeste, posvećena je obnovi oštećenog i uništenog i u toj posvećenosti insistira na transparentnosti i sprečavanju bilo kakve zloupotrebe/pronevere novca namenjenog obnovi, naročito onog iz stranih donacija.

S druge strane, po viđenju te iste vlasti, građani se nisu baš iskazali: dok je voda nadirala skanjerali su se glede evakuacije, pa kad su blagoizvoleli da se evakuišu imali su zamerke na način kako je evakuacija obavljana, posle na smeštaj, pa na ishranu, a sad su nestrpljivi jer je (kao) obećana pomoć i dalje samo na nivou obećanja da će je biti.

Između ova dva sučeljena pola – vlasti pune ljubavi i brige za "svoj narod" i građana koji samo na sebe misle, uklještene su opštine, po opisu onih odozgo nesposobne i neodgovorne: ispostavljaju nerealne zahteve, sede i čekaju da budu ispunjeni.

SIT GLADNOM NE VERUJE

Unapred je premijer Vučić, još dok je voda nadolazila, upozorio "lokalce" koji su se tog jutra probudili nasred jezera da paze da se ne zanesu kad štetu procenjuju, jer "mi nećemo da lažemo naše evropske prijatelje, pa nećemo da dozvolimo i da neko laže nas". Da to upozorenje nije ozbiljno shvaćeno potvrdila je koju nedelju kasnije ministarka za lokalnu upravu i samoupravu Kori Udovički: kad su iz gradova i opština koji su bili na putu bujicama prve procene stigle u Vladu, nazvala ih je "nerealnima" i vratila na ponovni postupak.

Te teme o zanošenju u procenama, realnom i racionalnom svako malo doticali su se mnogi (ne)zvanični tumači državne politike, od ministara preko poslanika do visokih vladinih službenika.

Marko Blagojević, direktor za ovu priliku osnovane Kancelarije za pomoć i obnovu poplavljenih područja, ukazao je na "lako ćemo" ponašanje odgovornih u lokalnim samoupravama: na konferenciji za medije upriličenoj povodom objavljivanja podataka o visini štete izjavio je da se pojedine opštine vrlo opušteno odnose prema zahtevu da dostave podatke o šteti i naveo da je do sada podatke dostavilo 20, a da njih 20 nije, i javno je upozorio čelnike tih opština da ako podatke ne pošalju do (ovog što je prošao) ponedeljka, "neće ući u obračun".

"Moramo znati kome treba da damo pomoć", objasnio je ovu pretnju o "neulaženju u obračun" aljkavim lokalnim samoupravama Blagojević, sa posebnim osvrtom na precizne spiskove sa imenima i prezimenima, adresama i kategorijom štete. "Dok i poslednja opština ne preda spisak, neće početi isplata pomoći. Čini mi se da su neke opštine olako shvatile svoju ulogu. Ceo proces mora biti transparentan, a mi smo sad u situaciji da raspolažemo fiksnom sumom za dodelu pomoći, a ne znamo na koliko domaćinstava da je raspodelimo." Koja je to "fiksna suma" – koliko je to para, saopštio nije. Prosto – ne zna, niti može da zna.

"Već imamo donatore i u ova dva meseca, (kao) i donatorskog novca", saopštila je ministarka građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Zorana Mihajlović. "Tu je sasvim sigurno i novac iz kredita koji će se prebaciti na hitnije projekte za putnu i železničku infrastrukturu."

Do sad je na poseban račun za pomoć "leglo" cirka 30 miliona evra, a međunarodna donatorska konferencija zakazana je za sredu, dan pre nego što će ovaj broj "Vremena" biti dostupan čitaocima. Očekivanja su velika: ministar inostranih poslova računa na "nekoliko stotina miliona evra", Blagojević ocenjuje da "ako dobijemo 250 miliona, na konju smo", ali kakav god rezultat da bude, pre završetka konferencije nema ni govora o fiksnoj sumi koja nam je na raspolaganju.

(NE)JASNA RAČUNICA

Prema vladinom Izveštaju koji je usvojio nadležni skupštinski odbor i sad čeka na red da ga usvoji i Skupština, ukupna šteta na teritoriji 24 opštine za koje je urađena detaljna analiza procenjena je na 1.532.000 evra, od toga je direktna šteta 810,1 milion, a gubici nastali usled te direktne štete 661,9 miliona evra, s tom što, objasnio je Blagojević, na tu sumu treba dodati još 10 do 15 odsto za saniranje šteta na teritorijama drugih opština, onih koje nisu bile poplavljene, ali su imale klizišta. Ergo, ukupna šteta je 1,7 milijardi evra, kaže Blagojević.

Kad se saberu direktna šteta i izgubljena dobit, dobije se 1472 miliona, što je za 60 miliona manje od svote koja je navedena kao "ukupna šteta". Kad se na to doda (recimo) 15 odsto namenjenih štetama van one 24 opštine, dobije se 1761, odnosno 1692,8 miliona evra. Istina, dobijena suma jeste "oko" 1,7 milijardi, ali ipak... O milionima evra je reč, a da li je pet ili šezdeset, sve jedno je: najmanja razlika, ona od 5 miliona, dvostruko je više od procenjene vrednosti izgradnje novih kuća namesto srušenih, čiji je broj nekom već gimnastikom

ČEKANJE NA DONACIJE I NJIHOVU PODELU: Marko Blagojević i Žoze Manuel Barozo
foto: FoNet

sa početnih 1600 smanjen na 400.

Kojim povodom je u zbir ušla izgubljena dobit, niko nije objasnio. Blagojević kaže da je primenjen međunarodno priznat metod za procenu potreba. "Bavili smo se štetom, gubicima i potrebama, jer samo ako znamo te veličine, možemo krenuti u obnovu."

DO JESENI

Najčešće pominjan vremenski period u kome će nešto da se dogodi/uradi je "dve nedelje", a kao rok kad će ono najneophodnije/najvažnije biti završeno je "do jeseni", odnosno "do septembra/oktobra". Nije to bez razloga: onome koji to nešto čeka da se dogodi dve nedelje i nije predugo, a onome koji to nešto treba da oposli čini se da ima iha-ha vremena, a u proleće jesen deluje dovoljno daleko – celo leto je između. Uzgred, utešno je: kako god da je sad, samo da kad zazimi ima gde glava da se skloni i vatra da se založi.

Tako, za dve nedelje je trebalo da se obezbedi vodosnabdevanje, da se mulj raščisti i odnese đubre koje je poplava za sobom ostavila, za dve nedelje je trebalo da se šteta proceni, da se usvoji zakon po kome će sve da se odvija, a do jeseni će kuće da budu popravljene/izgrađene, putevi/mostovi/pruge takođe... I tako već četiri puta po dve nedelje. Do jeseni, ko ne veruje neka u kalendar pogleda, ostalo je samo još toliko.

"Za dve nedelje počeće izgradnja srušenih kuća", rekao je premijer Vučić tokom svog nastupa na nacionalnom servisu. "Do jeseni sve će biti završeno." Četiri nedelje ranije, dao je sličnu izjavu: da se "na tome intenzivno radi", da su procedure razlog što do tad nije "zaboden prvi ašov", ali da očekuje da će prvi radovi početi za 10 do 15 dana.

A SAD OZBILJNO

Zakon o otklanjanju posledica poplava u Republici Srbiji koji je trebalo da bude napisan, pa i usvojen u one prve dve nedelje, stigao je najzad do parlamenta, ali kao treća od četiri tačke dnevnog reda VI vanrednog zasedanja Narodne skupštine koje je upravo počelo: poslanici će imati priliku da iskažu svoje mišljenje o ovom Predlogu kad se završi rasprava o Zakonu o radu i Zakonu o penzionom osiguranju, a pre razmatranja/usvajanja vladinog "Izveštaja o elementarnoj nepogodi – poplavi koja je zadesila Republiku Srbiju i merama koje su preduzete radi spasavanja stanovništva i odbrane ugroženih mesta". Zašto je taj zakon tek treća tačka, zašto nije jedina tačka dnevnog reda pa da se odmah posle rasprave i usvoji, e da bi toliko najavljivana obnova otpočela, jer "stiska" je – naročito onima koji pomoć očekuju, niko nije našao za shodno da objasni. Istini za volju, niko nije ni pitao.

Sve u svemu, ako parlament bude vredan i operativan, ako ne bude (pre)mnogo amandmana, replika i povreda poslovnika, a sva je prilika da će biti suprotno, bez 10 do 15 dana nema šanse da bude usvojen. Stupiće na snagu odmah – tako piše u Predlogu, u sledećih 15 dana biće izrađena podzakonska akta kojima se u stvari sve i reguliše i tad počinje da teče rok za prijavu štete – novih 15 dana, pa onda 15 za izradu rešenja, pa 8 dana žalbenog roka, pa nanovo izrada rešenja... Neće to skoro, ili neće da bude po zakonu: brat-bratu – još četiri puta po dve nedelje, taman onoliko koliko je od naleta vode prošlo.

Zakonom je predviđeno da postupak javne nabavke bude otvoren, tako da ko god želi i kadar je, može da konkuriše za posao. Međutim, što se tiče ovih kuća čiji je skori početak gradnje najavio premijer: reč je o tipskim kućama od 60, 80 i 100 kvadrata o kojima se do sad već u nekoliko navrata čulo, donacija su "naših arapskih prijatelja" vredna koji milion dolara, ali ne u novcu već radu, možda i materijalu, pa će oni i da ih izgrade, a ne neka ovdašnja preduzeća za koje važi procedura. "Oni će da izgrade, ali po našim projektima", kaže Vučić.

Za one čije kuće mogu da se poprave predviđena je novčana pomoć. Već duže vreme operiše se sa sumom od 250.000 dinara po glavi/objektu, da pomoćni objekti neće da se uzimaju u obzir. Koliko kome će da dopadne definisaće pravilnici, a poslednju će da kaže Marko Blagojević. "Građani treba da znaju da je Vlada tu za njih i da će da učiniti sve da svako ima svoju kuću, ili da dobije sredstva da je popravi. Deca će krenuti na vreme u školu, domovi zdravlja će biti popravljeni. To je naš zadatak", poručila je koji dan pre premijerovog nastupa na javnom servisu ministar(ka) građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Zorana Mihajlović. ¶

ZORAN MAJDIN

Velika supruga i majka

Zašto je sajt Dragice Nikolić uopšte napravljen, ko je bio toliko bahat da pomisli kako je normalno da to bude deo prezentacije predsednika Republike i da li će iko od uključenih u tu rabotu na bilo koji način odgovarati

ZAJEDNO I NA SAJTU: Dragica i Tomislav Nikolić

foto: Saša Colić

Kad se Dragica Nikolić obuče u crno i sa suprugom se pojavi na koncertu *Deep Purple*, čovek to nekako proguta: znamo svi da ona za bend nikad ranije ni čula nije, ali eto, makar šalje neku poruku sebi sličnima.

Čak i kad u jadnoj i propaloj Srbiji obuče nešto što košta hiljade evra, možda možemo da se tešimo: kao, predstavlja nas negde, pa nek joj bude. Preživećemo i to.

Kad izgovara nonsense, kad joj se tokom susreta sa svetskim državnicima na licu vidi da ne zna šta će tu gde se našla, kad se pojavljuje, izjavljuje i tvrdi, Dragici Nikolić se nekako može progledati kroz prste i u svemu što radi pronaći bar zrno dobrog i pozitivnog.

Međutim, čak i uz najbolju volju, poslednji Dragičin gaf u vezi sa sajtom "Prve dame" ničim se ne da opravdati, nikako objasniti i praktično ga je nemoguće podneti bez ozbiljnijih mentalnih i gastroenteroloških potresa. Sajt www.supruga.predsednik.rs, za koji se saznalo 10. jula, problematičan je u svakom smislu: u ustavnom, političkom, moralnom, marketinškom, jezičkom.

VELIKA

Krenimo od jezika i stila. Pre svega, naziv sajta upućuje na zaključak da Dragica sebe doživljava i želi da predstavi isključivo kao Suprugu, što je u najmanju ruku neukusno i anahrono. Ipak, to nije biser koji ovo mesto na internetu čini tako neodoljivim: on se krije pod odrednicom, a kako bi drugačije nego – *SUPRUGA PREDSEDNIKA*. Kad se klikne na to mesto, posetiocima se, pored tema Ustav Republike Srbije i Nacionalni simboli, otvara i Biografija – štivo u toj meri antologijsko da se zapravo ne može prepričati (videti antrfile). Tragikomična kombinacija opštih mesta, patetičnih pasaža, besmislenih konstrukcija i više nego nevešte sintakse, učinili su da ovaj cv, samo nekoliko sati pošto je počeo da kruži društvenim mrežama, postane predmet sprdnje i razlog zbog kojeg su mnogi pomislili da je čitav sajt nekakvo zamešateljstvo neprijatelja bračnog para Nikolić.

To bi zapravo bilo i najlogičnije objašnjenje ovog slučaja, jer bi bolju priču o jednoj ženi napisao svako ko je u intelektualnom i verbalnom razvoju prevazišao nivo sastava na temu "Kako sam proveo letnji raspust". Zbog toga, prvo pitanje koje je "Vreme" uputilo Službi za odnose sa medijima Dragičine fondacije odnosilo se upravo na jezik i glasilo je: "Ko je pisao tekst za ovaj sajt i da li je Dragica Nikolić imala uvid u konačnu verziju teksta?" Odgovor nismo dobili.

Istovetnu sudbinu doživela su i druga pitanja "Vremena", između ostalog i ono koje se tiče teza za koje se ne zna da li su činjenice, poetski osvrti ili naprosto besmislice: "U tekstu biografije navodi se da gospođa Nikolić ima 'titulu Velike supruge i majke'. Da li je u pitanju neko konkretno priznanje i ako jeste, čije?" Kada se na internet pretraživačima ukuca pojam "Velika supruga i majka", jedini rezultati odnose se baš na biografiju sa supruga.predsednik.rs. Ipak, i dalje nije jasno zašto ga je pisac ovog teksta onda stavio pod znake navode, zašto ga je napisao velikim slovom, zašto ga je nazvao titulom i, konačno, zašto ga je uopšte napisao.

CILJ, MISIJA I VIZIJA

Osim toga, na sajtu "Prve dame Srbije" nalaze se vesti i osnovni podaci o njenoj humanitarnoj fondaciji, ali bez dela koji se odnosi na projekte: tu samo stoji "Test projekat", bez daljih linkova, ali je posebnu odrednicu zaslužio projekat *"VIŠE DA NAS BUDE"*. Naziv projekta govori dovoljno o njegovoj suštini, kako u srpskoj tako i u engleskoj verziji: u prevodu, ovaj projekat nazvan je "To have more children", odnosno "Da imamo više dece". Na žalost onih koji danima posećuju suprugin sajt, engleska verzija – još egzotičnija i bizarnija od srpske – netragom je nestala tokom prethodnog vikenda. Odgovor na pitanje zašto se to dogodilo takođe nismo uspeli da dobijemo od Fondacije "Dragica Nikolić".

Zanimljivo je ovde još i to da se pod odrednicom *"O FONDACIJI"* navode cilj, misija i vizija ove organizacije, ali tako što se posetiocima najpre objasni šta ti pojmovi znače. Ili, doslovce:

"VIZIJA = viđenje, predstava, zamisao.

Povećanje broja ljudi u cilju privrednog, kulturnog, obrazovnog i ekonomskog razvoja Srbije".

DOMEN I PODDOMEN

Suprugin sajt izgleda identično kao sajt predsednika Republike i do njega se pre nekoliko dana moglo doći klikom na fotografiju i ime Dragice Nikolić koje se, uz odeljak "Galerija" i "Kontaktirajte predsednika", nalazi u dnu njegove veb-stranice. Međutim, u vreme pisanja ovog teksta (14. i 15. jul), Dragičina slika nije vas vodila nigde dalje. Ta "blokada" verovatno je rezultat opširnog teksta koji je "Blic" objavio u subotu 12. jula, gde se naglašava činjenica da su ovim sajtom prekršena ustavna ovlašćenja predsednika. Pre svega, "Blic" je naveo da je supruga.predsednik.rs poddomen sajta predsednik.rs, koji je zvaničan sajt predsednika Republike Srbije (kako god se on zvao i prezivao), a da je takav poddomen "moguće napraviti samo uz dozvolu vlasnika domena, odnosno institucije predsednika".

Tim povodom, Zoran Ivošević, bivši sudija Ustavnog suda, rekao je da član 112 Ustava, koji govori o funkcijama predsednika, nigde ne pominje pomaganje u radu humanitarnih fondacija. "Na kraju osme tačke, posle svih nabrajanja, navodi se da predsednik vrši i druge poslove predviđene Ustavom, a fondacija njegove supruge u to sigurno ne spada", smatra Ivošević.

U međuvremenu, Toma se – makar tehnološki – "ogradio" od sajta svoje supruge, ali ona je ostala postojana. Na njenom sajtu, pod odrednicom "kontakt", navode se redom kontakti u predsedništvu, dok se kao "Izdavač" navodi Generalni sekretarijat predsednika Republike.

No, sve ovo su detalji – kao i još mnogo stvari koje se na sajtu mogu primetiti, a koje ovde nisu ni pomenute. Ono što je najvažnije, a o čemu niko ne progovara već sedam dana, jeste zašto je Dragičin sajt uopšte napravljen, ko je bio toliko bahat da pomisli kako je normalno da Dragica Nikolić bude deo prezentacije predsednika Republike i da li će iko od uključenih u tu rabotu na bilo koji način odgovarati.

Za početak, neka vrsta satisfakcije bila bi otpuštanje PR eksperata koji su se svega ovoga dosetili, i to ne zato što ih iz svojih bednih džepova plaćaju građani i građanke Srbije, ili zato što nisu uradili dobar posao za svoje poslodavce. Odgovorni su zato što je ono što su oni napravili – to nevešto, nepismeno i besmisleno delo – bruka za Tomu, bruka za Dragicu i bruka za svakog od nas. ¶

TAMARA SKROZZA

Biseri iz Si-Vija

"U Šumadiji, srcu Srbije, nalazi se grad Kragujevac. Tamo, u skromnoj patrijarhalnoj porodici... rođena je Prva dama Srbije..."

"Još tada, u ranom životnom dobu, Dragica Nikolić je imala viziju životnih ciljeva. Svi oni su počinjali i završavali se u jednoj reči, istovremeno skromnoj i očekivanoj, ženski i majčinski krupnoj i uzvišenoj (!!!!???? – prim. T.S.), reči Porodica"

"Sklonost ka filantropiji, suštinskoj potrebi svog bića, pokazivala je tokom celog života, nesebično pomažući savetima, brigom i pažnjom one kojima je pomoć bila potrebna. Time je stekla ne samo ugled i poštovane već i njoj najdraže priznanje, titulu 'Velika supruga i majka'"

Doktorati su u

Kažu da, ako imate dobru torbu i cipele, ostatak odevne kombinacije ne mora da bude reprezentativan da biste izgledali elegantno. Izgleda da je slično i u politici: ako imate jaku partiju i stabilnu političku funkciju, nije neophodno da doktorat bude dobar, ni autentičan – važno je da vam ispred imena i prezimena stoji dr

Da je nekim slučajem "Vreme" modni časopis, kao obavezan modni detalj za ovo leto preporučilo bi – doktorat. Pošto je "Vreme" ipak politički nedeljnik, zadržaćemo se na praćenju političkih trendova. Šta je ono što ove sezone svaki političar mora da ima u ormanu? Pa, doktorat. Taj uradak, lepo odštampan i ukoričen, sa zlatnim slovima na prednjoj korici, na kojoj elegantno svetluca naslov doktorske teze i ponosno ime doktoranta, postao je obavezan modni detalj za svakog političara koji drži do sebe. Jezikom modnih časopisa – ultimativni "must have" aksesoar, nezaobilazni dodatak.

FoNet

BetaPhoto

Kažu da, ako imate dobru torbu i cipele, ostatak odevne kombinacije ne mora da bude reprezentativan da biste izgledali elegantno. Izgleda da je slično i u politici: ako imate jaku partiju i stabilnu političku funkciju, nije neophodno da doktorat bude spektakularno dobar, ni autentičan. No, dok je jasno zašto je odeća neophodna (štiti od hladnoće, toplote, prljavštine), doktorat nije nešto bez čega se ne može. Zadržimo se još malo na modnoj analogiji. Originalni, kvalitetno skrojeni i od vrhunskih materijala sašiveni modeli skupi su i nedostižni. Otuda cveta i industrija proizvodnje "lažnjaka": ako sebi ne možete da priuštite original, evo sličnog proizvoda, oko laika neće uočiti razliku. Kod iskusnih poznavalaca nećete se baš lako provući, pa gledajte da izbegavate mesta na kojima se takvi okupljaju. Ali čemu lažni Luj Viton ili ne baš sasvim originalan doktorat, ako ne da se njime šepurite pred svima. No, baš su se na tome spotakli mnogi vlasnici lažnog para brendiranih čizama, ali i, vidimo u poslednje vreme, mnogi autori spornih doktorskih disertacija. Dočepali su ih se dobri poznavaoci. U ovom našem slučaju, ulogu Ane Vintur, dugogodišnje urednice magazina "Vog", odigrali su ljudi iz takozvane intelektualne emigracije. "Naši" ljudi koji su ostvarili uspešne akademske karijere na evropskim univerzitetima, provukli su doktorate trojice političara kroz istu proceduru koju prolaze studenti na ovim univerzitetima. Sva trojica su na tom testu – pali.

Podsetimo, reč je o ministru policije Nebojši Stefanoviću, funkcioneru Demokratske stranke i predsedniku Opštine Novi Beograd Aleksandru Šapiću i gradonačelniku Beograda Siniši Malom. O diskutabilnim momentima i delovima njihovih doktorskih disertacija opširno je pisano u medijima, ali nije zgoreg ponoviti. Majske

modi

FoNet

DOKTORE – DOKTORE – DOKTORE: Siniša Mali, Aleksandar Šapić i Nebojša Stefanović
Foto: Fonet

poplave izbacile su koješta muljavo na površinu, između ostalog i osnovanu sumnju grupe srpskih naučnika nastanjenih i akademski angažovanih u Londonu, da je doktorat ministra policije Stefanovića, odbranjen na Univerzitetu Megatrend – plagijat. Ceo slučaj pretvorio se u estradizovanu aferu u kojoj je briljirao vlasnik i, u to vreme, još uvek rektor Megatrenda Mića Jovanović. U pozadini medijskog cirkusa, gotovo svaka institucija obrazovnog sistema koja je iole mogla da pokrene pitanje autentičnosti doktorata proglasila se nenadležnom. U međuvremenu, i londonski doktorat Miće Jovanovića je osporen, to jest ispostavilo se da ne postoji, ali je "isplivao" drugi, odbranjen u Sloveniji.

Poplavni talas se onda malo povukao, ali "odliveni mozgovi" iz Srbije nisu sedeli mirni. Ista četvorka, u sastavu: dr Uglješa Grušić, dr Marko Milanović, dr Branislav Radeljić i Slobodan Tomić, pozabavila se doktoratom predsednika Opštine Novi Beograd Aleksandra Šapića.

AKADEMIJA VIKIPEDIJA, UNIVERZITET GUGL

Posle skoro tri meseca čekanja, novinari Centra za istraživačko novinarstvo uspeli su da dođu do doktorske disertacije Aleksandra Šapića, koja je tražena istovremeno kad i doktorat ministra Stefanovića, kažu ova četvorica autora u tekstu objavljenom na portalu Peščanik.net. Disertacija ima naziv "Karakteristične aktivnosti marketing odnosa u funkciji interesa individualnih potrošača", a odbranjena je 2012. na Fakultetu za poslovni i industrijski menadžment Univerziteta Union. Konstatujući da je reč o plagijatu, autori kažu: "Ako išta drugo, g. Šapić utonuo je u akademsko blato našeg društva još dublje od g. Stefanovića, ne zbog svojih tetovaža ili (nesporno blistave) sportske karijere, već zato što je njegov plagijat ozbiljniji, obimniji, i besramniji od Stefanovićevog."

Dalje, oni navode da je veliki deo Šapićeve disertacije izravan prevod sa engleskog delova knjige autora Dejvida Džobera i Džefrija Lankastera *Selling and Sales Management*. Sama knjiga dostupna je u delovima na Internetu preko Google Books, servisa Amazon UK, i "na sajtu nekog opskurnog fakulteta iz tzv. Turske Republike Severni Kipar". Da čitav cirkus bude još veći, nalazi četvorice autora ukazuju na mogućnost da je Šapićev doktorat, osim što je plagijat, takođe i – plagiran. Ili je posredi neki drugi, jednako bizaran scenario. Naime, postoji velika podudarnost teksta između delova Šapićevog doktorata i stručnog članka autora Gorana Dašića, "Vrednost potrošača u funkciji ostvarivanja konkurentske prednosti" (2013), objavljenog u časopisu "Socioeconomica" koji izdaje Naučno društvo za promociju i unapređenje društvenih nauka AKROASIS sa sedištem u Novom Pazaru, dok je autor, Goran Dašić, pomoćnik direktora i docent na Visokoj školi modernog biznisa u Beogradu. "Ono što ovaj primer čini interesantnim nije samo velika količina doslovce prepisanog teksta, već činjenica da je Šapićev doktorat odbranjen 2012. godine, dok je (po prvoj fusnoti iz samog rada) članak g. Dašića poslat časopisu "Socioeconomica" 25. 5. 2013, posle odbrane Šapićevog doktorata", stoji u tekstu grupe naučnika.

MALI MI JE OVAJ PLAGIJAT

Posle Šapićevog doktorata, bura se više nije ni stišavala. Na red je došao doktorat gradonačelnika Beograda Siniše Malog. Osim što je aktuelni gradonačelnik, Mali je bio i: bivši pomoćnik ministra za privatizaciju u DOS-ovoj vladi i direktor Centra za tendersko-aukcijsku privatizaciju, restrukturiranje i tržište kapitala Agencije za privatizaciju; 2013. godine je odbranio doktorsku tezu pod nazivom "Kreiranje vrednosti kroz proces restrukturiranja i privatizacije – teorijske koncepcije i iskustva Srbije" na Fakultetu organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu i tako stekao zvanje doktora nauka. U svojstvu "zviždača" našao se Raša Karapandža, profesor finansija na European Business School u Vizbadenu. Domaćoj javnosti aktivnoj na društvenim mrežama, Karapandža je poznat i kao bloger, jedan od retkih koji, osim popularnosti, uživa i veliki kredibilitet: "Studentske radove čitam poslednjih desetak godina. To mi je posao. U svojoj karijeri nikada se nisam suočio sa količinom prepisivanja kakva je prisutna u doktorskoj tezi gospodina Siniše Malog." Za utvrđivanje autentičnosti rada, Karapandža je koristio program »

FoNet

KO OD MINISTARA NIJE MAGISTAR ILI DOKTOR: Vlada A. Vučića
Foto: Fonet

iThenticate. Na gotovo svim stranama disertacije postoji određeni procenat neoriginalnog teksta, a na više od jedne trećine strana svoje doktorske teze gospodin Siniša Mali je prepisao čak 33 odsto ili više teksta. Mali je, bez navođenja izvora, u velikoj meri koristio dokument "Novi model privatizacije u Srbiji" koji su napisali profesori Boris Begović, Boško Živković i Boško Mijatović, a objavio ga je Centar za liberalno demokratske studije. No tu nije kraj. Čitave paragrafe Mali je preuzeo iz slobodne enciklopedije – Vikipedije, i to konkretno stranice posvećene privatizaciji. Kopiranje sa Vikipedije metoda je na koju sa neodobravanjem gledaju čak i urednici štampanih medija, a kamoli akademska zajednica. Osim toga, Mali je veliki deo svoje teze doslovce preveo sa engleskog, i to iz doktorske disertacije čija je tema privatizacija u Eritreji.

Navedimo ovde još jednu specifičnost doktorata Siniše Malog: za razliku od Stefanovića i Šapića, koji su doktorirali na privatnim univerzitetima, ovde imamo slučaj Fakulteta organizacionih nauka Univerziteta u Beogradu.

Za sada, to je jedini fakultet koji je odbio da pokrene bilo kakvu proceduru utvrđivanja autentičnosti ovog rada. Univerziteti Megatrend i Union tokom protekle nedelje najavili su formiranje nezavisnih komisija koje će se baviti utvrđivanjem autentičnosti doktorata Nebojše Stefanovića, odnosno Aleksandra Šapića. U Šapićevom slučaju najavljeno je i preispitivanje odgovornosti mentora prof. dr Vladimira Stojanovića.

JE L' MORA TAJ DOKTORAT?

Otkrivena su, dakle, tri doktorata sumnjive autentičnosti. Jaka stvar, reći će neko, kilogrami takvih plagijata otkrivaju se svakodnevno. Ali, u ova tri slučaja postoji nekoliko specifičnosti. Prvo, reč je o trojici političara, koji su, igrajući se autentičnošću sopstvenih disertacija, doveli u opasnost sopstveni lični ugled i kredibilitet. Zato je zdravorazumski upitati se šta im je to uopšte trebalo, i čemu uz uspešnu političku karijeru još i insistiranje na akademskoj tituli. Na prvu loptu, odgovor bi mogao da se krije u onoj čuvenoj, nikad zaista realizovanoj kolektivnoj fantaziji o ekspertskoj vlasti, onoj koju čine stručnjaci, a ne političari. Od titule "dr" uz ime i prezime, nema veće garancije o stručnosti. U aktuelnoj vladi, na prste jedne ruke mogu se nabrojati njeni članovi koji nisu doktori, masteri ili magistri.

"Ekspertska vlada ne sme da se poistovećuje sa 'doktorskom vladom'. Ne morate da imate nikakvu akademsku titulu da biste bili stručnjak za neku oblast", kaže u razgovoru za "Vreme" Vesna Rakić-Vodinelić, profesorka prava sa akademskom karijerom građenom na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu i na privatnom Univerzitetu Union, na kom je Šapić doktorirao. Profesorka Rakić-Vodinelić smatra da, ako uzmemo primere iz jugoslovenske, pa i skorije srpske istorije, videćemo da su vlade koje su vodili ljudi sa nespornim naučnim karijerama bile vrlo neuspešne vlade: "Slobodan Jovanović je bio profesor univerziteta, pa nije bio uspešan kao političar. Ili, ako hoćete svežiji primer, mogu da pomenem Vojislava Koštunicu, nespornog doktora nauka, čoveka sa višedecenijskom akademskom karijerom. Čini mi se da su to ljudi koji se bave naukom, koji u politici traže potvrde naučnih teorija, i kao takvi nisu dobri kada je reč o praktičnim rešenjima. Akademska karijera, čak i kada je veoma uspešna, nije garancija da će neko moći uspešno da vrši vlast."

Nije uverljiva ni teza da iza svega stoji nekakva politička igra sa namerom da se diskredituju protivnici, pre svega zato što su se na udaru našli predstavnici kako najveće vladajuće tako i najveće opozicione stranke.

Zapravo, ova tri slučaja specifična su po tome što je reč o ljudima koji su akademska zvanja stekli u vreme kada već imaju društveni uticaj, bilo kao političari, bilo kao ljudi na javnim funkcijama. "Imate primer Zorana Đinđića, koji je u politiku ušao nakon što je već izgradio akademsku karijeru i stekao zvanje doktora. Dakle, do sada smo imali slučajeve ljudi koji su se već iskazali u nauci, a onda prešli u politiku. Kada imate takvu situaciju, nema razloga da preispitujete autentičnost nečijeg doktorata. Ali, kada neko stekne akademsku titulu dok se nalazi na poziciji moći i uticaja, pitanje autentičnosti se prirodno postavlja."

Na zdravorazumsko pitanje zašto su političari toliko zapeli da po svaku cenu imaju i akademske titule, nema zdravorazumskog odgovora. Ipak, situacija može biti poučna na nekoliko različitih nivoa. Pre svega, može da posluži za nauk ostalim pretendentima na javne funkcije koji bi voleli da imaju i "ukras" u vidu akademske titule: pre ili kasnije naći će se neko ko će razotkriti da su akademski put prešli prečicom. Osim toga, insistiranje na ovoj temi može da stane na put dvema podjednako lošim tendencijama. Jedna je žalosna diskreditacija i obezvređivanje pravog naučnog rada i akademskog napora. Druga se provlači u pozadini, ali nije ništa manje pogubna: insistiranjem na tome da političari imaju akademska zvanja diskredituje se ideja demokratije u kojoj svako ima pravo da se kandiduje i bude izabran na javnu funkciju. Čak i ako nema ni dana škole. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Narkoza ćiriličnog komunizma

Jedan moj drug, poznati srpski književnik, inače u civilstvu diplomirani ekonomista, rado govori da je *tješka grješka* ekonomiju baš preozbiljno shvatati, jerbo da je ekonomija svojevrsna paranauka, ili u najboljem slučaju primenjena veština u kojoj ima više veštičarenja nego racionalnosti. Kao totalni laik i izraziti ekonomski antitalenat (što verovatno dokazuje i prosečno stanje na mom tekućem računu), sklon sam da mu poverujem.

Na drugoj strani, nije li "sve ekonomija", kako nas – svako na svoj način – ubeđuju i marksisti i tzv. neoliberali? Pa jeste, baš kao što je i "sve seks", kako su svi iole pametni ljudi oduvek podozrevali, a onda to Frojd i naučno dokazao. Uostalom, nismo li svi kroz život uglavnom opsednuti što ekonomijom tj. preživljavanjem, što seksom, tj. opet preživljavanjem, uz nešto užitka, a možda čak i smisla? Jesmo, ali to ni na koji način ne znači da ogroooomna većina nas neće doživotno ostati suštinski diletanti i u jednom i u drugom.

Čemu ove lamentacije? Evo me pomalo i zabavlja ovo "Vučićevo" (navodnici jer je stvar šira od pojedinca, makar i tako wannabe omnipotentnog) koprcanje u mreži tzv. reformi. Ceo ovaj traljavi igrokaz vašarskog nivoa s koreografisanom ostavkom "deteta Laze" koje tobož štreberski bezdušno traži "radikalne rezove", a onda dobrodušni Gospodar, sve hvaleć' ministra kako je *teoretski u pravu*, stvar ublažava do za narod podnošljive mere, posledica je jednog *radikalnog nesporazuma*, koji je na dubljem nivou možda i tragičan, ali na pojavnom je i dalje zabavan – i tako sve dok ne dođe vakat kad više ništa neće biti smešno.

E, taj nesporazum, to je prava tema ovog teksta. Svi su se pre koju nedelju ostrvili na Kori Udovički što je rekla da su građani, činom glasanja za ovu i ovakvu vlast, glasali i za kontroverzni Zakon o radu i druge "reformske mere" koje de facto likvidiraju ostatke socijalističkog nasleđa u Srbiji. Razume se da to formalno nije tačno, jer je parlamentarna demokratija stvar ipak mnogo složenija od toga. Pa opet, suštinski je Udovički u pravu: čin glasanja za nekoga znači i strateško slaganje s osnovama njegove, je li, "vizije".

Međutim, ima i nešto, tako da kažem, *suštinskije od suštinskog*, a na tom bi nivou Kori U. ponovo bila – u krivu. Evo o čemu se radi.

Ima već neko vreme kako je pomodno verovati da živimo u postideološkom svetu, pa u njemu ni termini kakvi su kapitalizam ili socijalizam nemaju ona svoja ranija "jaka" značenja; gotovo da ih je nemoguće pisati bez navodnika. Čak i da je tako u stvarnosti (što je barem dubiozno), tako ipak nije i zadugo neće biti u glavama i srcima ogromne većine "običnih ljudi". Koji su se, doduše, prilagodili implicitnoj zapovesti elita utoliko što stvarno sve ređe spominju same te "izme" kao takve, ali to je najmanje važno: kad zagrebete samo malko, malkice po njihovom sistemu vrednosti, videćete da je on duboko impregniran "samoupravno-socijalističkim" shvatanjem ekonomije i društva. Ne bavim se ovde time da li je to "dobro" ili "loše" – o tome se sudi mahom shematski, na osnovu sopstvenih ideoloških kompasa.

Elem, Udovički (kao primer) polazi od pretpostavke da je ova vlast "reformska", ergo suštinski prokapitalistička, što je iz njenog racionalističkog ugla sasvim logično. Međutim – da li je tzv. prosečan srpski birač zaista glasao za Vučića, Nikolića i Dačića kao za "reformiste"? Nemoguće je da postoji iko ozbiljan ko bi iskreno verovao u tako nešto.

"Tipični glasač" Vučića i Dačića ne priželjkuje "reforme" nego prećutni povratak u socijalizam, samo sa krsnim slavama umesto pionirskih marama

Iz ugla liberalno-tehnokratskih elita, koje Udovički odlično utelovljuje, srpske vlasti od 2000. naovamo "nisu bile dovoljno reformske", pa ova sadašnja treba da nekako *doreformi* zemlju. Ali, iz ugla "prosečnog glasača" stvari stoje upravo suprotno. "Kapitalizam", "reforme", "privatizacija", "tržište" i tome slično su Zle Stvari, koje su se za vreme "dosmanlija" sasvim razgaćile i razbahatile, načisto urnisavši Srbiju, srpsku ekonomiju, firme, domaćinstva... sve živo. Srbija "od Đinđića preko Koštunice do Tadića" je Srbija "pljačkaške privatizacije" (intimno se ni ne veruje da uopšte može postojati i neka drugačija), sveopšteg lopovluka, "rasprodaje resursa strancima" i ostalih užasa. Od Nikolića, Vučića i Dačića kao fundamentalno "narodnih ljudi" kojih se sa nežnošću sećamo iz devedesetih, a sasvim nezavisno od njihove trenutne formalne ideološke automarkacije, njihov je birač intimno očekivao svojevrsnu "kontrarevoluciju": nekakav *prećutni povratak socijalizmu*, dakako ne onom Titovom, nego nečemu što bismo mogli da nazovemo *utopijom ćiriličnog komunizma*: samoupravljamo, imamo zagarantovana radna mesta u državnoj administraciji i propalim fabrikama koje će volšebno da ozdrave pukom belomagijskom silom "poštenja" naših novo-starih rukovodilaca, jedino što umesto pionirskih marama imamo Svetosavske balove, i umesto Dana Republike slavimo Uskrs, Božić i bezbrojne krsne slave.

A sad najedared – "reforme"!? Pa, nismo se tako dogovorili, to dosmanlijsko zlo smo već imali i bez vas... "Vučić" (i Vučić) zna da je dospeo na vlast zahvaljujući tom dubokom nesporazumu, i zato toliko panično okleva da probudi svog "prosečnog glasača" iz prijatne mu narkoze. Nemojte se začuditi ako od tog buđenja sasvim odustane jer on, za razliku od tehnokratskih odlikaša iz belog sveta, zna s kim ima posla, pa prećutno poručuje i samom sebi i tom svom biraču: "Znam ja nas..." Ostatak videti kod Ćopića. ¶

"Čista savest" kao polazna tačka za nove svinjarije

"Već desetak godina smo svjedoci međunacionalnog postjugoslavenskoga žrtvoslovnog takmičenja, a motivacija je takmičara posve jednostavna: onaj tko pobijedi imat će, vjeruje se, bolju startnu poziciju u novome sukobu. Zato i izvanjski pritisak na to da se otvoreno prizna ono što se inače potiskuje ima dobrih strane, iako je praćen i s mnogo neugodnih posljedica. Ali to jest u osnovi uvjet za opstanak zdravoga društva"

Da li je ili nije turski premijer Erdogan kazao na nekom predizbornom skupu u Turskoj da bi svako ko "dirne Bošnjake" protiv sebe imao "100 miliona Turaka" i to baš nekako uoči komemoracije u Potočarima, sad je svejedno. Uznemirila se Bosna. Hrvatski "Večernji list" u izdanju za BiH preneo je njegove reči, pozvao se i na turskog novinara bliskog Erdoganu, dosolio s Erdoganovom navodnom izjavom da zato ne treba da čudi "kad turski ratni brod uplovi u Neum" jer "to je naš znak i podrška suverenitetu BiH".

Posle su sve demantovali turski ambasadori u Srbiji i Bosni, ali izrečeno ili ne, ne bi to bio prvi put da premijer Erdogan izjavi nešto što se u prevodu s turskog čita kao neprimerena aspiracija u regionu. Pomalo negodujući, prof. dr Žarko Puhovski je pristao da komentariše u intervjuu za "Vreme" putem elektronske pošte ovu neproverenu informaciju koja nije samo uzbunila ex-YU narode nego je proizvela bilateralne susrete u regionu na najvišem nivou.

"Ako se već od mene traži da komentiram nešto što se, očito, nije dogodilo (ali se, izgleda, moglo dogoditi), želim upozoriti na dvoje: 1. prije napomene o 'neprimjerenim aspiracijama' valjalo bi ipak nešto reći o uzrocima aktualnoga problema, o genocidu, tj. Srebrenici, o tomu da ugroženost Bošnjaka nije tek tlapnja. Ipak je to 'materijalna' pretpostavka ovih 'aspiracija'. Oni koji su genocid proveli (a i oni, s hrvatske strane, koji su, doduše skromnije, uspješno radili Bošnjacima o glavi) zapravo dijele temeljnu poziciju s g. Erdoganom – nijekanje genocida, naime. Kao što je njegova pozicija utemeljena u negiranju davnoga genocida nad Armencima, ovi, nešto bliži (zemljopisno, dakako) dokazuju da razmjerno nedavno u Srebrenici (ali i drugdje) genocida bilo nije; 2. načelno ne vidim zašto bi bilo neprimjereno to što bi Erdogan mogao misliti da treba braniti Bošnjake, a nije skandalozno to što je NATO (organizacija koja je, po vlastitim nosivim pretpostavkama, izgubila svaki smisao postojanja) javno i sistematski pripravan braniti Hrvate, Slovence ili Albance (neovisno o realnoj razini opasnosti)."

Profesora filozofije politike na zagrebačkom Sveučilištu, novinari često predstavljaju kao političkog analitičara, valjda zato što ga pozivaju da tumači društveno-politička zbivanja ne samo u Hrvatskoj nego i u tzv. regionu Zapadnog Balkana. Da mu javni istupi i suprotstavljanje mejnstrim ubeđenjima svih boja neće biti nimalo mrski pokazao je još od gimnazijskog referata o seksu i kontracepciji kad je isključen iz Saveza socijalističke omladine pa sve do Helsinškog odbora za ljudska prava čiji je predsjednik bio prvih sedam godina novog veka u Hrvatskoj.

"VREME": Da se zadržimo još malo u Bosni, da li je BiH moguća kao funkcionalna država kako zbog položaja hrvatskog naroda tamo tako i zbog činjenice da RS sebe trajno u toj državi ne vidi?

ŽARKO PUHOVSKI: Bosna i Hercegovina je moguća kao funkcionalna država, premda to sada ni u kojem slučaju nije. Ili, možda baš zato, jer sadašnje stanje navodi sve veći broj ljudi da zahtijevaju uspostavu reda u društvu, posljedično: države. Iako su, vjerojatno, u manjini, ti građani traže posve novi model, a to znači: odustanak od Dejtona. No, za to će trebati još godine i godine, postupno jačanje ozbiljne alternative (nakon što su Lagumdžija i njegovi osramotili ono što se je prije činilo alternativom). Kada ili ako do toga dođe, trebat će jaka intervencija SAD da se neki dogovor uobliči (budu li SAD zainteresirane), jer je EU uglavnom izgubila na ugledu i utjecaju. Uglavnom, moguće je – uz puno ovih "ako".

Neretko se u regionu može čuti da su postjugoslovenske države manje ili više protektorati, odnosno da je klasični pojam suverenosti ustuknuo pred snagom kapitala. Šta vi o tome mislite? »

foto: Dejan Živančević/ Blic

Suverenost (u klasičnome smislu) i kapital su pojmovi različitih logičkih klasa (ako se ne prihvaća striktno marksističko stajalište). Suverenost je nacionalne države – na razini na kojoj se uspostavlja – ugrožena političkom nadmoći izvana, a u tom je pogledu situacijama među postjugoslavenskim državic)am drastično različita, od posve nesamostalne Bosne i Hercegovine, preko Kosova i Crne Gore, do Slovenije (koja je – premda članica EU – trenutno najmanje ovisna o političkome diktatu izvana). U svakome slučaju, postjugoslavenske su države (osim BiH i Kosova, dakako) bliže političkoj suverenosti od bilo koje državne tvorbe na ovome području – naravno s izuzetkom Jugoslavije od kraja četrdesetih do kraja osamdesetih.

Kapital pak nije naročito zainteresiran za naše (post)suverenosti, to više što mu uglavnom ne smetaju, a oni koji ga protustavljaju nacionalnoj suverenosti morali bi najprije odlučiti žele li argumentirati marksistički ili nacionalistički.

"Ambiciozni reformator evropskog kalibra" Aleksandar Vučić (prema oceni Dojče velea) nedavno je rekao da je sprovođenje reformi na Balkanu – "gore od pakla", bez obzira na to da li je reč o Srbiji, Bosni, Hrvatskoj. Delite li njegovo mišljenje?

Ponajprije, uopće ne razumijem što označava termin reforma koji svi kao da koriste u veselome neznanju! Misli li se na podešavanja (pod)sistema? Kojega? Prema čemu? Radi li se, i opet, o pokušajima da se provedu ekonomske reforme – bez političkih (jer su te, valjda, tranzicijski, već obavljene). A to bi značilo ponavljanje decenijama neuspješnoga socijalističkog obrasca, iz kojega se je izvukla tek Kina pokazavši da komunisti mogu nadmašiti i same kapitaliste baš u kapitalističkoj proizvodnji. No, tamo je – za sada – cijena u potpunome hiberniranju političke sfere.

A opet, u dnevno-političkome kontekstu "reforme" izgleda označavaju obavljanje domaće zadaće (koju su zadali Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond, Evropska komisija...), a koja se sastoji u pojeftinjenju države – po svaku cijenu. Pritom će vlastodršci radije provesti "bolne rezove" na zdravstvu ili školstvu (možda čak i na mirovinskome sustavu), nego smanjivati činovništvo, jer ono je njihova zbiljska baza (još od turskih i austrougarskih vremena). Riječju, u ovome je dijelu svijeta (uspješnu ili neuspješnu) revoluciju mnogo lakše provesti no iole ozbiljnu reformu, ponajprije zbog intelektualnih razloga – za reformu je potreba ozbiljna strategija, koju nitko na ovome području očito nema.

Mnogi su u današnjem tzv. regionu nazivani "reformatorima"? Ko su pravi reformatori na Balkanu?

Za Balkan je lako naći odgovor – reforme su uvijek (bile) uvožene (pa makar iz Vojvodine – koja zemljopisno nije na Balkanu, jer se on nalazi, znano je, južno od Dunava i Save). Kada je pak o području negdašnje Jugoslavije riječ (koje se dobrom trećinom ne nalazi na Balkanu), važi, načelno, isto – samo što su jedni dijelovi ovoga teritorija posredovali prethodno preuzete reforme ostalim dijelovima. Bitno je da su sve reforme uvožene i zato su ozbiljni reformatori uvijek bili smatrani izdajicama. Iz ovoga je područja izvoznim artiklom – kada je o socijalnim praksama riječ – postalo samo dvoje; samoupravljanje i nesvrstanost (no i to je već izišlo iz mode – ali se, kao i svaka moda, možda može vratiti).

Ako biste bili u prilici da date neki savet Srbiji na putu ka EU, koje su to greške koja je počinila Hrvatska, a koje bi Srbija valjalo da izbegne? Kakva je razlika između Hrvatske u EU i izvan nje? To jest šta se promenilo otkad je Hrvatska pristupila?

U Hrvatskoj je, nažalost, danas sve lošije nego prije godinu dana (osim što je jeftinije telefonirati iz Tamperea ili Lođa, nego iz Bosanske Gradiške). EU za to nije kriva, ali je, dijelom, odgovorna – ne za (autohtono) ekonomsko, nego za socijalno pogoršanje. Ugrožavanje (etničkih i seksualnih) manjina mnogo je intenzivnije, jer Brisel (kao novi Beograd, Budimpešta ili Beč) više nema ulogu disciplinirajućeg *superega,* kakvu je imao do ulaska u Uniju, pa su se bigoti i nacionalisti raspojasali otkako su unutra (a time prate "evropski" trend).

Odatle ne slijedi baš da je (mukotrpno) ulaženje bolje od samo ulaska, ali ono što bi trebalo osvijestiti (a u Hrvatskoj to, pretežito, nije bio slučaj) jest prvenstveno da tzv. pregovori u ulasku to zapravo nisu. To su naprosto ispiti i – ma koliko to svi loši đaci odbijaju prihvatiti – najgore je varati na njima (čak i kada je to lako s inkompetentnim eurokratima). Vratit će se s kamatama (dakako, varalicama, a ne prevarenima!), jer, svaki je ispit ogledalo, a ničija ružnoća ne nestaje razbijanjem (ili izobličavanjem) ogledala.

Koliko vremena treba da prođe da promene osete i građani?

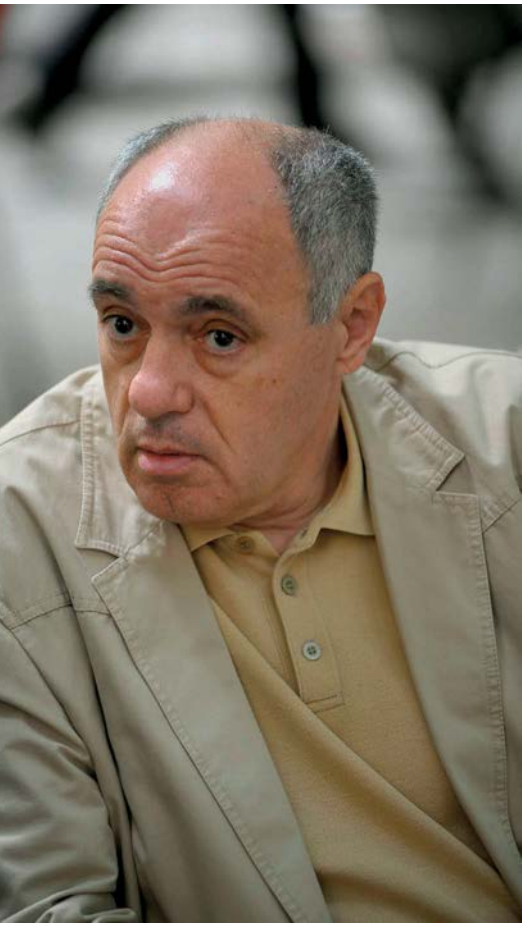
U Hrvatskoj će trebati tri do pet godina, jer je u novu zajednicu ušla u lošem trenutku (i za Hrvatsku i za EU). Kakvo će biti stanje EU za desetak godina i hoće li uopće postojati kada Srbija može biti na redu teško je sada reći, kao i odgovoriti na to kakva će tada biti Srbija. Ali, unatoč svemu, EU pruža mogućnosti da se aktualiziraju postojeći potencijali – samo što je cijena veoma visoka.

"O srpskim radikalnim nacionalistima valjalo bi mnogo toga reći – to više što su s hrvatskima u permanentnome intimnom odnosu. U Srbiji je to 'riješeno' (kao i u Hrvatskoj u Sanaderovo doba) tako da je 'naša opcija' na vlasti, pa je politički prosvjedovni potencijal protiv 'nenarodnog režima' i 'slugu inozemstva' znatno oslabljen. No, i policija je poduzimala akcije kakvih u Hrvatskoj nije bilo"

Da li je za Hrvatsku olakšanje što ulaskom u EU ne mora više da vodi računa o nekakvoj posebnoj politici prema Srbiji, već može komotno da se prikloni jedinstvenom briselskom stavu po svim pitanjima?

Hrvatska se vanjska politika odviše priklanja dominantnim stavovima u Briselu; bilo je, npr., doista neugodno gledati kako predstavnici nacije koja je prije četvrt stoljeća moljakala da ju barem primijete u Evropi danas bezostatno odbijaju svaki razgovor o neovisnosti Katalunje.

Jednako je tako bilo promašeno ulijetanje u ideologizirani val novokomponirane hladnoratovske histerije nastale u povodu zbivanja u Ukrajini.

U odnosu na Srbiju Hrvatska se nalazi u superiornome položaju, boljem no ikada – iz Beograda se u Brisel mora (i) preko Zagreba, hrvatski carinici mogu danas tretirati putnike iz Srbije onako (loše) kako su nekada slovenski tretirali hrvatske (i to pozivom na Brisel, ako treba!), itd. Ali, susjedi ostaju, ma koliko bile povišene granične prepreke. Istina je, međutim, da ulaskom u EU i Hrvatska (nakon Slovenije) politički, ali i socijalno napušta "regiju", no zato Beograd postaje njezinim neupitnim središtem. Politički pak, jedino u pogledu BiH, Srbije i Crne Gore Hrvatsku će, možda, malo pažljivije slušati tamo u "centru Evrope" – i za sada naši političari i diplomati uglavnom paze što rade (čak i kada im iz Beograda baš ne pomažu). Sve ovo se, dakako, ne odnosi na jezik i kulturu.

Srbija nije u takvoj poziciji, ona mora da formuliše posebne politike prema Briselu, Moskvi, Vašingtonu... Da li vam se takva pozicija Beograda dugoročno čini održivom?

Takva je pozicija Beograda održiva pod pretpostavkom da Srbija prethodno riješi svoja osnovna identitetska pitanja – od onih elementarnih (gdje su joj granice – formalno barem), do toga gdje se nalazi i kamo bi htjela. Da o odnosu spram nedavne prošlosti (i njezinih sadašnjih posljedica) uopće ne govorim. Ipak, istina je – kakva god bila današnja međunarodna pozicija Srbije, u budućnosti će biti manje samostalna.

Kako vama izgleda poruka Nemačke da Srbija ne računa na početak ozbiljnih pregovora sa EU ukoliko Kosovo ne dobije stolicu u UN?

Ta mi se poruka čini naprosto nedopustivom, jer je formulirana kao zahtjev u ime EU, a u toj se zajednici nalaze i države koje još uvijek ne priznaju Kosovo kao neovisnu državu. Srećom, radi se o njemačkome politikantstvu, jer, prvo, Srbija posve očito nema ozbiljnih uvjeta za skoro pristupanje u EU (osim ako ne fantazira o geopolitičkim prečacima kakvima su išle Bugarska i Rumunjska, pa da, poput njih, bude godinama stalni žalosni izuzetak od pravila koja se odnose na ostale članice). A drugo, EU u ovome trenutku nema institucijskih kapaciteta za nove članice, čak i da su pripravne. Riječju, ima (nažalost, ili na sreću) vremena da se Kosovo/a skine s dnevnoga reda, a na nj postave goruća socijalna pitanja.

Važili ste za jednog od boljih poznavalaca prilika u Srbiji, održavali kontakte sa značajnim intelektualcima ovde. Šta je danas tema vaših razgovora sa njima?

Današnje su razgovorne teme sve sličnije onima od prije tri ili četiri desetljeća, Mnogo manje razgovaramo o Srbima (i Srpkinjama, dakako), odnosno o Hrvatima/Hrvaticama, manje o nacijama, više o društvima, manje o balkanskim barbarogenijima, više o svjetskim fenomenima – koliko je moguće manje i o politici, a više o ideologiji...

Po raspadu Titove Jugoslavije pokazalo se da "narodi i narodnosti" ne umeju baš da se snađu u svom (anti) fašističkom nasleđu. I dalje se, svuda po regionu, biju "identitetske bitke". Kad ćemo konačno iz toga izaći?

Mene brine upravo obrnuto – imam utisak da su se sve strane odlično (a za mene žalosno) snašle u borbi za bolju prošlost, da su uspješno prihvatile temeljni metodički nauk svakoga nacionalizma – pojmiti povijest kao svojevrsno stalno otvoreno samoposluživanje iz kojega se uzima samo ono što je (trenutno) potrebno, dok se sve drugo ostavlja (po mogućnosti susjedima). Osnovno je psihološko pravilo: oni koji su nesigurni galame o svojem identitetu, a nesigurnost je dosta proširena, čak – naizgled začudno – njezin novi val kao da ovih mjeseci dolazi sa zapada, iz Slovenije (tamo je nacionalizam opet veoma sličan onome iz osamdesetih).

Taman kad pomislimo da odnosi Zagreba i Beograda postaju uravnoteženi pojavi se problem ćiriličnih tabli u Vukovaru, ili Šimuniću pun stadion odgovara na ustaški pozdrav... Zašto se u tom smislu stvari sporo menjaju na bolje? Ko je za takvo stanje najodgovorniji: država, škola ili porodica?

Već sam upozorio na širi kontekst ovih "ispada", razularili su se mnogi koji su – kao nacionalisti – smatrali da se moraju (koliko-toliko) pristojno ponašati dok ih gledaju izvana (i odozgo). Sada, kada je EU "naša obitelj" mogu se, valjda, ponašati "po domaći". Kako je davno dobro rečeno: bit će još gore, prije nego što postane bolje. Nacionalisti i vjerski fundamentalisti zasigurno gube (ne samo dugoročno, nego i srednjoročno), ali trenutno im ide sasvim dobro – dapače na njihovoj je strani uzlet radikalne desnice u gotovo čitavoj EU (koji se jasno pokazao na nedavnim parlamentarnim izborima). U odnosu na niz ovih skupina, lokalni su radikali gotovo pitomi (ako to nekoga tješi).

Sigurno je da školski sistem nije učinio »

“Kapital pak nije naročito zainteresiran za naše (post)suverenosti, to više što mu uglavnom ne smetaju, a oni koji ga protustavljaju nacionalnoj suverenosti morali bi najprije odlučiti žele li argumentirati marksistički ili nacionalistički”

foto: Dejan Živančević/ Blic

svoje, no on je i tako nevažan za većinu mladih. Isto važi i za represivni aparat države. A u pozadini je, i dalje, dvoje: socijalna besperspektivnost i neprobavljena prošlost. Mladi ljudi masovno rade gluposti (i gore od toga) sapeti između jadnih izgleda za budućnost i patrijarhalnosti u porodici koja im prenosi fantazije o hrvatskoj veličini.

Nedavno ste kazali da je Srbija imala na stadionima “Nož, žica, Srebrenica” do pre nekoliko godina, pa je to “na neobičan način nestalo”. Čak ste uputili hrvatske političare ovamo, jer “nije sramota učiti”. Da li imate objašnjenje, kako je to ovde zasad, naizgled, “rešeno”?

O srpskim radikalnim nacionalistima valjalo bi mnogo toga reći – to više što su s hrvatskima u permanentnome intimnom odnosu. U Srbiji je to “riješeno” (kao i u Hrvatskoj u Sanaderovo doba) tako da je “naša opcija” na vlasti, pa je politički prosvjedovni potencijal protiv “nenarodnog režima” i “slugu inozemstva” znatno oslabljen. No, i policija je poduzimala akcije kakvih u Hrvatskoj nije bilo – dakako, policija ne rješava takve probleme, ali ih može ublažiti. Što se tiče suočavanja s prošlošću u društvu općenito, u Srbiji nije bolje nego u Hrvatskoj (ako nije i gore).

Nedavno preminuli funkcioner Demokratske stranke Miodrag Miki Rakić tvrdio je da navijače, desničare i protivnike EU integracija može da mobiliše i pacifikuje samo jedan čovek u Srbiji – Aleksandar Vučić, njihov jedini politički autoritet. Na to ste mislili?

Već sam, zapravo, odgovorio na to pitanje. Ali, nemojte zaboraviti paralelu sa Sanaderovim razdobljem u Hrvatskoj. Da bi promijenio motivaciju svojih pristaša, da bi ih, dakle, skrenuo s nacionalističkoga kursa, Sanader im je morao dati rezervnu igračku – bila je to sistematska korupcija (zbivalo se je to ne samo u njegovo doba, naravno, ali nikada tako sveprožimajuće). A Srbija, u mnogim aspektima, ponavlja hrvatska iskustva s nekoliko godina zakašnjenja – nažalost, uglavnom.

Koliko će najavljeno proglašenje Alojzija Stepinca svecem, dodatno podgrejati stare i otvoriti nove rasprave između dve crkve i dva naroda?

Ne razumijem – budući da sam ateist – zašto bi me trebalo zanimati koga jedna vjerska zajednica proglašava svecem. To je njihov svetac, ne moj (pa, zaboga, njihov je svetac, primjerice, i inkvizitor koji je sudio Bruna i Galilea). Ipak, činjenica je da se radi o dvije nacije koje su (kako je to davno napisao Vučićev omiljeni autor Maks Veber) tradicionalno, i ne samo tradicionalno, upravo vjersku razliku poimale kao onu koja ih je identificirala. Utoliko je problem znatno ozbiljniji. Ne mislim da je Stepinac bio ratni zločinac, ali je, politički, bio hrvatski nacionalist (što baš i nije neobično u hijerarhiji “crkve u Hrvata”) i, kako mi se čini, osoba koja se, sve u svemu, nije baš snalazila u teškim prilikama. Ne čini mi se podobnim za uzor, ali tko voli nek izvoli; ne razumijem zašto bi to nekoga izvan rimokatoličke crkve trebalo toliko smetati da zaboravi mnogo ozbiljnije (prošle i aktualne) prigovore kako crkvi, tako i hrvatskome nacionalizmu. No, tradicija bitke za simbole (i protiv njih) i dalje je izgleda snažna – a u takvim bitkama ne stradaju samo simboli.

I za obeležavanje stogodišnjice početka Prvog svetskog rata gledajući region u totalu ponovo je iskorišćena prilika za politizaciju, a ne za trezveno određivanje spram istorijskih činjenica. Kako vi vidite Gavrila Principa? Zašto je Gavrilo Princip naš savremenik?

Gavrilo Princip je, prema svemu što razumijem, nevažna povijesna figura. Jedan od desetaka atentatora koji su u to doba napadali okrunjene glave (nošeni konceptom bitke za simbole u tek nešto drukčijem postavu od maloprije spomenutoga). Čini se nedvojbenim da je bio terorist, a pitanje je – svakomu na odluku – tko ima, ili nema, simpatije za njegov cilj. Jer, napadati simboličke ciljeve kako bi se izazvao nered i strah na drugoj strani prema definiciji je terorizam. Braniti ga danas od te kvalifikacije (kao, na primjer, i komunističke, ustaške, palestinske, ili novoljevičarske teroriste) jednostavno je besmisleno i završava najgorom posljedicom po javnu diskusiju – prikazivanjem sukoba ideologija kao razmatranja tehničkih definicija.

Princip, svakako, nije moj suvremenik. On je bio za 19. stoleće tipično napaljeni romantični nacionalist, karakteristično nesvjestan posljedica svojih čina. Takvih ima i danas, ali, ipak, na marginama – čak i nacionalističkih gibanja. Indikativno je, međutim, da je čitava Evropa – pogrešno – obilježavala ovogodišnji Vidovdan kao datum početka rata, pa će, možda, za stotinjak godina neki marni istraživač zaključiti kako su ama baš svi vjerovali da je Sarajevski atentat doista izazvao Prvi svjetski rat. Objektivno, nije tako, jer to je bio tek jedan u nizu povoda, a motiv za promašeno obilježavanje je, vjerujem, posve jednostavan – mjesec dana kasniji termin faktičkoga početka rata odviše je duboko u razdoblju rezerviranome za masovni godišnji odmor političara, profesora i novinara, a tu svetinju ne bi rado prekidali.

Kako ćemo se u perspektivi saglasiti oko novije istorije kad hladne glave ne možemo ni o Sarajevskom atentatu?

Vremenska distancija je nebitna u ovakvim raspravama, jer ih najčešće nameću nacionalisti koji žive u svojevrsnoj bezvremenskoj mitskoj sadašnjosti. Oni će samorazumljivo reći: vi ste nas pobijedili 1097. (ili 1389), a mi vas, 1918. (ili 1867) i sl., kao da isti "mi" i "vi" žive kroz stoljeća, kao se radi o nacijama sastavljenima od zombija. A možda i jest tako. Sve dok se povijest *(res gestae)* i historija *(historia rerum gestarum)* zamjenjuje bezvremenskom mitologijom (koja se bavi zagrijavanjem, a ne hlađenjem glava), prošlosti nema – pa, konsekventno, niti sadašnjosti (o budućnosti se, i tako, pritom ne misli).

Izjavili ste svojevremeno da niste za povlačenje međusobnih tužbi Srbije i Hrvatske zato što smatrate da one u žiži interesovanja javnosti čuvaju sećanje na blisku prošlost i iznova postavljaju pitanja o odgovornosti za počinjene zločine na svim stranama. Ne čini li vam se da od takve vrste "terapije" nema mnogo koristi?

Odgovor ovisi o tomu što se smatra korišću; meni se, eto, čini da bi "korisno" bilo suočiti se prošlošću naprosto zbog normaliziranja stanja u društvima o kojima je riječ. Umjesto toga, postjugoslavenske nacije (i njihovi pripadnici) očajnički se danomice trse uvjeriti sebe same i čitav svijet da im je "savjest čista". Po strani od besmislenosti ove tvrdnje, na svim se stranama veselo laže kako bi se "umirila savjest" (uostalom, čistu savjest, kako je rekao mudri teolog, imaju samo oni koji zapravo nemaju savjest). A tzv. čista savjest odlična je polazna točka za nove svinjarije. Zato smo već desetak godina svjedoci međunacionalnog postjugoslavenskoga žrtvoslovnog takmičenja, motivacija je takmičara posve jednostavna: onaj tko pobijedi imat će, vjeruje se, bolju startnu poziciju u novome sukobu. Zato i izvanjski pritisak na to da se otvoreno prizna ono što se inače potiskuje ima dobrih strane, iako je praćen i s mnogo neugodnih posljedica. Ali to jest u osnovi uvjet za opstanak zdravoga društva. Ako ni zbog čega drugoga, ono zato što svako potiskivanje potrebuje enormnu energiju koju bi trebalo iskoristiti za konstruktivnije svrhe od stalnoga nastojanja za dosizanjem bolje prošlosti ("U sjećanje se ništa ne urezuje tako snažno kao želja za zaboravom", napisao je odavno Montenj).¶

ZORA DRČELIĆ

Za nas je zima već počela

"Na veliko zadovoljstvo nas iz Komesarijata, ljudi koji traže azil na teritoriji Srbije su za vreme poplava po prvi put predstavljeni kao neko ko u Srbiji čini dobro. Ja se nadam da će ovaj gest tražilaca azila doprineti da ih lokalno stanovništvo ne posmatra kao silovatelje i lopove jer oni to nikako nisu. Naprotiv"

Tražilaca azila nema mnogo u medijima kada prođu zimski dani. Ova godina je malo drugačija: tražioci azila su tokom majskih poplava učestvovali u odbrani gradova, a mediji su ih proglasili herojima.

O ovome, ali i o tome šta se dešava sa onoliko najavljivanim izmenama Zakona o azilu, o novom objektu za smeštaj i zimi koja dolazi, "Vreme" je razgovaralo sa Ivanom Gerginovim, pomoćnikom komesara za izbeglice i migracije Republike Srbije zaduženim za prihvat, zbrinjavanje, povratak i integraciju.

"VREME": Na koji način su tražioci azila učestvovali u odbranama od poplava?

IVAN GERGINOV: Ljudi koji su rukovodili spasavanjem stanovništva u Obrenovcu su u prvom trenutku odlučili da taj hotel gde se nalazio privremeni centar za smeštaj tražilace azila bude upotrebljen kao nužni smeštaj za domicilno stanovništvo. Tražioci azila su pomagali narodu da unese stvari, pomagali nepokretnima i zaista su se ponašali kao pravi domaćini u hotelu. Par sati posle toga, procena ljudi koji su rukovodili odbranom bila je da se kompletan hotel dislocira u osnovnu školu u Bariču. Kada su stigli tamo, svi radno sposobni tražioci azila su, na sopstvenu inicijativu, prebačeni u Šabac gde su pomagali u odbrani grada od poplava. Pridružili su im se i komesar i još trojica kolega koji su se potrudili da tamo imaju sve što im je potrebno. Nakon završenog posla poslati su u Sjenicu i Tutin.

Paralelno s tim, napravljene su dobrovoljne brigade u centrima u Banji Koviljači i Bogovađi i one su nedelju dana bile u Krupnju, gde su radile na kopanju kanala kojima je Krupanj dobio vodu. Njihovo objašnjenje je bilo, videli ste po medijima, da žele da se oduže Srbiji za gostoprimstvo.

Mislite li da to može da doprinese promeni slike o tražiocima azila u Srbiji?

Na veliko zadovoljstvo nas iz Komesarijata za izbeglice i migracije, ljudi koji traže azil na teritoriji Republike Srbije su za vreme poplava po prvi put predstavljeni kao neko ko u Srbiji čini dobro. Ja se nadam da je će ovaj gest tražilaca azila doprineti da ih lokalno stanovništvo ne posmatra kao silovatelje i lopove jer oni to nikako nisu. Naprotiv.

Uglavnom, ovo je veliki napredak u odnosu na ranija vremena kada su baš svi mediji nalazili senzacionalizam u ovoj osetljivoj temi. To ni u kom slučaju nije dobro za posao kojim se mi bavimo. Naročito nije dobro u trenutku kada, kao država, pregovaramo oko poglavlja 23 i 24.

Hotel "Obrenovac" se od poplava više ne koristi kao centar za smeštaj tražilaca azila?

Ne. Mi se jako trudimo da on opet bude u našoj upotrebi. U toku su pregovori sa Ministarstvom unutrašnjih poslova sa kojima Komesarijat deli ingerencije po pitanju tražilaca azila. Vanredna situacija u opštini Obrenovac je ukinuta i ja se nadam da ćemo se mi u najskorije vreme vratiti tamo, jer za nas je zima već počela.

Šta se tačno dešava sa hotelom "Obrenovac"?

Dešava se to da su tamo još uvek neki policajci i neke službe koje se bave posledicama poplava. Čekamo da oni izađu i da uradimo neke neophodne građevinske radove na infrastrukturi hotela. Hotel nam je neophodan i zato što centar u Tutinu u letnjim mesecima može da primi oko 150 ljudi, ali zimi, zbog lošeg sistema grejanja, može da primi duplo manje. Sjenica može da primi 150 ljudi. Bogovađa i Banja Koviljača rade uobičajeno. Hteo bih da napomenem da Komesarijat duguje veliku zahvalnost ljudima iz Sjenice i Tutina koji su na sjajan način prihvatili tražioce azila. Oni su zaista primer divnih primajućih sredina.

Dužan sam da kažem da je i Bogovađa takva. Bogovađa nikad nije imala incidente. Jesu Vračevići, ali sama Bogavađa nikad.

Da li ima napretka u pregovorima o novom objektu kojim bi se rešio

ČEKAJUĆI MESTO U KAMPU: Bogovađa

"NE ŽELIMO DA NAS SNEG DOČEKA NESPREMNE": Ivan Gerginov
fotografije: M. Milenković

Statistika

Broj tražilaca azila u Srbiji u 2014. godini premašiće sva očekivanja, kažu za "Vreme" u Komesarijatu za izbeglice i migracije Republike Srbije. Za prvih šest meseci tekuće godine azilnu nameru je izrazilo 4300 tražilaca azila, a u centrima za azil do početka juna bilo je smešteno skoro 2900 osoba. Tokom cele 2013. godine izraženo je 5065 namera za azil, a u centrima su bila smeštena 3023 tražioca azila.

U 2012. godini u centrima za azil je bilo smešteno 1548 tražilaca azila, 2011. – 771, a 2010. – 434.

Kada je reč o zemlji porekla, u 2013. i 2014. godini najviše tražilaca azila koji su bili smešteni u nekom od centara dolazi iz Sirije, Eritreje, Somalije, Avganistana i Sudana.

problem manjka smeštaja?

Paralelno s tim, intenzivirali smo razgovore sa policijom i Ministarstvom vojnim u vezi sa odlukom Vlade Republike Srbije od pre dve i po godine o kasarni "Mala Vrbica". Reći ću samo da se pregovori sada vode na drugačiji način nego ranije.

Ima li Komesarijat plan B za slučaj da ta kasarna do zime ne bude privedena nameni?

Ovoga puta smo bili vrlo jasni. Rekli smo da u nešto moramo da uđemo. Trendove priliva tražilaca azila niko ne može da proceni, a za prvih šest meseci ove godine imamo izraženih namera i registrovanih smeštaja koliko za celu prošlu godinu. To znači da ćemo opet imati novi rekordan broj ljudi, a svakako ne želimo da nas sneg dočeka nespremne.

Da li je nešto rađeno na planu poboljšanja sistema integracije osoba koje su dobile neku od izbegličkih zaštita?

Mi smo pisali nacrt strategije koristeći iskustva Slovenije i Hrvatske, ali suština u vezi sa integracijom je da Srbija, zaista, jeste tranzitna zemlja. Mi svakako moramo da imamo taj sistem, ali to sada nije prioritet.

Bivši državni sekretar MUP-a Vladimir Božović više se ne bavi azilnim pitanjem...

Od izbora... On je veoma pomogao u Obrenovcu i tada primitivizam prvi put nije pobedio Komesarijat za izbeglice. Sedeli smo 17 sati u snegu dok se on nije pojavio. On više nije zadužen za nas, a mi imamo klasičnu saradnju sa Upravom granične policije i dva državna sekretara su aktivno uključena u pregovore sa Ministarstvom odbrane.

Šta će se desiti sa obećavanim izmenama Zakona o azilu?

Koliko sam ja upoznat, u planu rada Ministarstva unutrašnjih poslova promena tog zakona planirana je za narednu godinu.

Da li se održavaju sastanci radnih grupa?

Ne. Od izbora naovamo nije ih bilo. MUP, koji ima veće nadležnosti po ovom pitanju, odlučio je da Srbija sledeće godine učestvuje u jednom *tvining* projektu finansiranom sredstvima Delegacije EU u Srbiji.

U stvari, sada ste me podsetili: održan je jedan sastanak između predstavnika MUP-a i nas gde je raspravljano upravo o tom *tvining* projektu.

Kakav je to projekat?

Neko od afirmisanih eksperata iz oblasti azila iz jedne od država članica Evropske unije biće nam konsultant u poslu poboljšanja našeg sistema azila. Taj ekspert je neko ko će nas pratiti, konsultovati, neko ko je već dolazio kod nas. Mi inače imamo dobre kontakte sa evropskim migracionim bordovima... Do tada se nadamo, ponavljam, vraćanju hotela "Obrenovac", ali i još jednom objektu. Moramo da budemo veoma ozbiljni u tim nastojanjima jer porast broja tražilaca azila i dolazak zime ne slute na dobro. ¶

MIRKO RUDIĆ

Projekat "Pogled uprt u evropsko pravo: Izbeglice i azilanti" finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz program "Jačanje medijske slobode u Srbiji". Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka isključivo je odgovornost nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.

Jačanje medijske slobode

Nema privatizacije Zvezde

"Jasno mi je da je dobro da mene ne bi zvali jer je bilo i ranije nekih razgovora da preuzmem neku funkciju u klubu, pa se ništa nije dogodilo. Sada su me zvali potpredsednici Slaviša Kokeza i Ivica Tončev i napravili smo dogovor", kaže za "Vreme" Zvezdan Terzić, generalni sekretar FK Crvena zvezda

Sa novim generalnim sekretarom FK Crvena zvezda razgovaramo, kako dolikuje, na stadionu kluba u kancelariji koja se neformalno zove "Džajina". Od sredine juna kada je imenovan na funkciju u klubu, Terzić je uspeo da dovede novog trenera i da dogovori sa igračima kojima se duguje, a koji su i dalje u igračkom pogonu, da ne raskidaju jednostrano ugovore iako na to imaju pravo. Uspeo je da spreči za sad da klub bude kažnjen i od strane FIFA zbog kršenja odredaba finansijskog fer-pleja i da počne takmičenje u domaćem prvenstvu sa minus bodovnim skorom.

Nije uspeo da u potpunosti izmiri dugovanja prema bivšim igračima zbog kojih je Zvezda izbačena iz fudbalske Evrope, ali veruje da će uspeti da u najskorije vreme reši deo i tih problema.

Nije uspeo ni da uveri one koji ga vide kao jednu od najproblematičnijih osoba u srpskom fudbalu da on to nije i da sudski postupci koji se vode protiv njega neće biti okončani nekom drastičnom kaznom.

Nikoga nije ostavio ravnodušnim.

Doveo je već nekoliko mladih igrača u Zvezdu i u pripremi prvenstva kroz kampanju novih dresova forsira trojicu Zvezdinih mladih igrača.

"Ako ne budemo u stanju da proizvedemo igrače kao što je Luka Jović, koji će imati ozbiljnu cenu na fudbalskog tržištu, mi nećemo uspeti u nameri da oporavimo klub koji je pred nestankom, koji je u nekoj vrsti kliničke smrti", kaže u razgovoru za "Vreme" Terzić.

Kada se prošetate rezidencijalnim delom stadiona "Marakana", brzo shvatite da je Terzić, kao pojava, nešto što sada izgleda najbolje u tom klubu. Za razliku od igračkih dana, kada ga pamtimo kao igrača sa čupavom tršavom kosom, to je danas doterani gospodin koji puno polaže na svoj izgled: od frizure, preko zuba, noktiju i cipela, Terzić izgleda odlično, zrači energijom i optimizmom, izgleda skupo. Nosi košulje i odela koja su za njega specijalno sašivena, govori mirno sa naglaskom koji može da prevari jer biste pomislili da je iz Srema, jer ima to okruglo i razvučeno Č i Ž, dok vodimo razgovor neprestano proverava nešto na ajpedu.

KREDIBILET I PLAN

S druge strane, u klubu je apatija izazvana tihim decenijskim propadanjem, ljudi koji tamo rade kao da su se posakrivali iza stolova i stolica, pa nas niko za sat i po nije ponudio ni kafom. Terzić kaže da mu izgleda kao da su prethodne garniture zapošljavale samo prijatelje i rođake.

"Mi imamo 160 zaposlenih, a nemam nijednog dobrog pravnika ili finansijskog direktora. Bez dobrih kadrova nemoguće je promeniti situaciju, nemoguće je klubu dati novu energiju", kaže Terzić i kao da najavljuje ozbiljne rezove i na tom polju.

Kaže da klub mora "da se utegne, mora da se skockaju mnoge stvari, mora da se zna ko šta radi i mora da postoji poštovanje prema onome ko vodi klub".

Terziću je moguće pripisati sve, ali nikako da u svakom trenutku nije do kraja svestan svoje pozicije i toga što jeste. Zna da će biti govora o tome da je on na neki način u sukobu interesa jer se OFK Beograd vidi kao njegov klub, ali on tvrdi da će izbeći i situaciju da igrači OFK prelaze u Zvezdu baš iz tih razloga.

Iskreno, u to je teško poverovati i teško je razumeti kako će funkcionisati bez njega ono što on vidi kao svoje do sada najznačajnije poslovno delo, ali nas on uverava.

"Na Karaburmi je sve postavljeno kako treba, tamo su kadrovi dobro selektirani i sistem radi i bez mene. Meni ostaje to mesto kao nešto gde uvek mogu da se vratim", govori Terzić, svestan da mu predstoji ogroman posao u klubu kome ne pripada "originalno".

"Jasno mi je da je dobro da mene ne bi zvali jer je bilo i ranije nekih razgovora da preuzmem neku funkciju u klubu, pa se ništa nije dogodilo. Sada su me zvali potpredsednici Slaviša Kokeza i Ivica Tončev i napravili smo dogovor", kaže za "Vreme" Terzić.

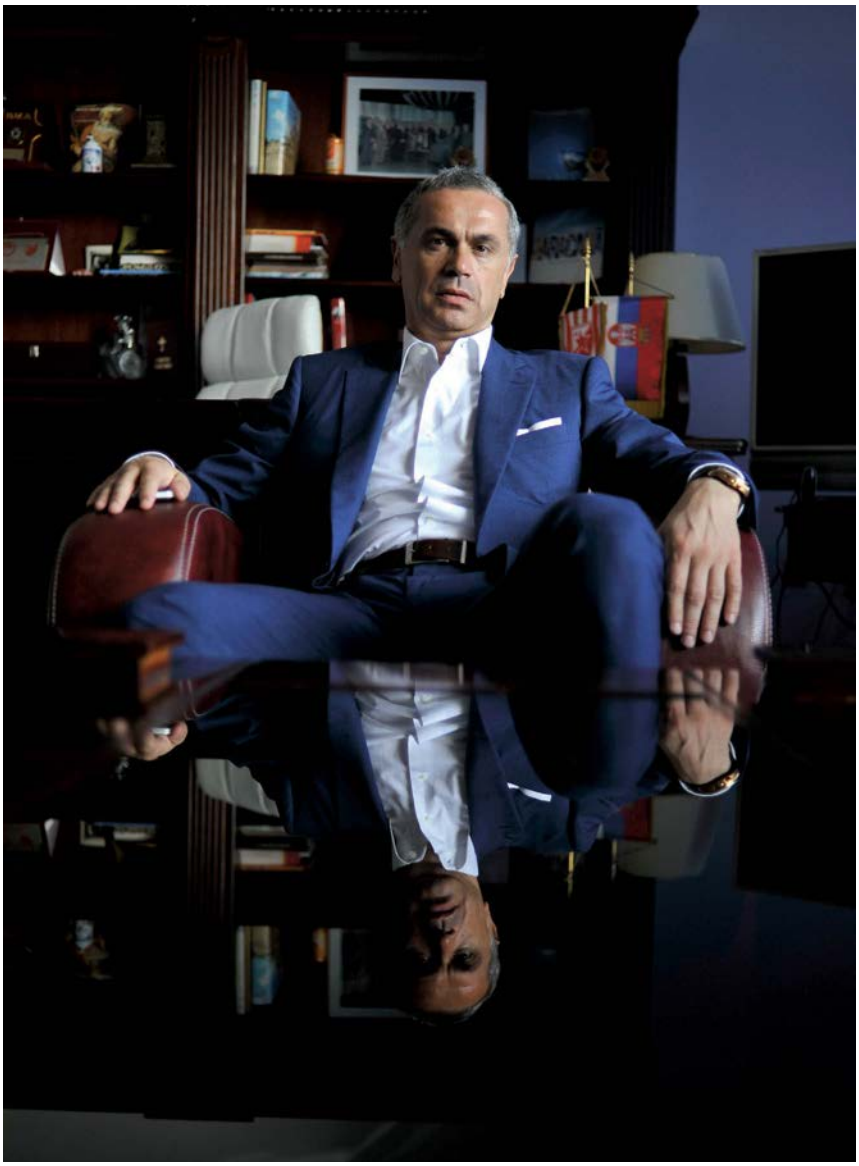
Objašnjava nam da će njegov posao biti zapravo posao generalnog menadžera koji raspolaže budžetom i odgovara za sportski deo funkcionisanja kluba. On u svojoj funkciji treba da spoji ono što su nekada zajedno bili Vladimir Cvetković i Dragan Džajić u doba Zvezdine najveće svetske slave.

"Imam školu, radio sam u sportu, vodio klub, vodio Savez, imam iskustvo, a verujem da posedujem i božji dar da prepoznam dobrog igrača i da uspevam da sastavim dobar tim", opravdava svoju dvojaku funkciju Terzić.

On će odgovarati Upravnom odboru, ali nas uverava da ima dogovor da on vodi klub, da mu se dâ vremena i da ne mora da za svaku odluku čeka amin borda, već da položi račun posle izvesnog perioda. Veruje da je praksa po kojoj je zapravo UO odlučivao o svim pitanjima u klubu bila loša i da će za klub biti bolje ako se direktno zna ko je odgovoran za funkcionisanje kluba. Kaže da je to tražio od Kokeze i Tončeva i da su mu obećali da će tako i biti, a ako ne bude, kaže Terzić, onda će se lako sa njim dogovoriti o prekidu saradnje.

Plan mu je da klub u narednim godinama povrati kredibilitet, da vrati veru kod potencijalnih finansijera koji će biti spremni da podrže koncept nove Crvene zvezde.

"Nas svakoga dana davi dug od 47 miliona evra i ogroman je problem što nema poverenja kod institucija koje bi mogle da finansijski podrže klub i da na neki način stopiraju otplatu tog duga. Idealno bi bilo da nas jedna banka podrži kreditom u iznosu duga da bismo vratili ono

"AKO NE MOGU DA URADIM ONO NA ŠTA SAM SE OBAVEZAO – SAM ĆU DA ODEM": Zvezdan Terzić

foto: M. Milenković

što moramo, a da docnije posle restartovanja celog sistema vraćamo i taj dug prema toj nekoj finansijskoj instituciji", objašnjava svoj plan Terzić.

On insistira na tome da Zvezda mora da ima najbolju omladinsku školu i da u to mora da se investira, da je nužno razgranati mrežu skauta na prostoru čitave nekadašnje Jugoslavije i da ne sme da se dogodi da najbolji mladi igrači idu u klubove koji imaju daleko manju reputaciju od Zvezde.

"Na primer, ne sme ubuduće da se desi da neki talentovani klinac iz Trebinja, koje celo navija za Zvezdu, ode u Vojvodinu ili neki drugi klub, ili neki talentovani klinac iz Banjaluke. Ljudi tamo moraju da znaju ko predstavlja decu i da svi oni dođu na Marakanu", kaže Terzić.

KOMOTNA POZICIJA

Međutim, pre svega toga, potrebno je gasiti brojne finansijske požare koji gore u klubu i za koje je sada u trenutku ogromne krize skoro nemoguće naći rešenje. Terzić kaže da je sada klubu potrebno najmanje sedam miliona evra da bi prodisao i da ni on ni Kokeza ni Tončev sami ne mogu da nađu toliki novac, naročito u situaciji kada nemaju koga da prodaju, i da će u najskorije vreme probati da nađu pola te sume.

"Verujem da mogu da obezbedim tri ili četiri miliona evra, a ostalo ide 'na obraz'. Znam da su i ranije razni obećavali i da su ih izigrali, ali verujem da ću svojim autoritetom uspeti i to nekako da rešim", siguran je Terzić.

On nam objašnjava da je uporedo sa radom na rešavanju ovih ogromnih problema organizovao sastanke sa svim ljudima kojima je "Zvezda na srcu" jer želi da se predstavi i da predstavi ono što je njegov plan i da za njega traži pomoć i podršku. Za prethodne uprave kaže da nisu radile dobro svoj posao i da je tu bilo puno nekompetentnih ljudi, koji možda nisu imali lošu nameru, ali su zapravo iz godine u godinu samo uvećavali dug. Kao pozitivan primer izdvaja upravu Vladana Lukića za koju veli da je imala dosta odličnih ideja u cilju stabilizacije kluba i da je dovela glavnog sponzora Gasprom.

"Cenim ono što je u klubu uradio Goran Vesić sa Lukićem, iako su u javnosti prikazani u lošem svetlu. Lukić je verovatno najpošteniji čovek koji je ikada bio u klubu, a Vesić je pokrenuo odlične projekte u cilju finansijske stabilizacije kluba, ali tada nije bilo nikakve podrške države, štaviše, pa ni rezultati nisu mogli da budu bolji", kaže Terzić.

Kaže da je imao sastanke sa "vođama navijača" i da im je objasnio čitavu situaciju u klubu i tražio strpljenje i podršku. Tvrdi da ima komotnu poziciju jer je pozvan u najtežem trenutku u istoriji kluba da pomogne, da se nije laktao i gurao da dođe i vodi Zvezdu.

"Rekao sam im da za mene ne moraju da organizuju povike sa tribina ako stvari ne krenu kako treba jer sam ozbiljan čovek i, ako vidim da ne mogu da uradim ono na šta sam se obavezao, da ću sam da odem", govori o svom odnosu sa "Delijama" Terzić.

Na kraju, moj kratki komentar kao zalog za budućnost.

Od trenutka kada su se posvađali Dragan Džajić i Slavoljub Muslin 2004. godine, Crvena zvezda ide temeljno u propast. Klub je pred gašenjem više godina. Dobio je jednu infuziju 2009. godine kada je došao Vladan Lukić i godinu dana docnije kada je doveden Robert Prosinečki. Međutim, umiranje je samo odloženo. Terzić je čovek "sa prijateljima i u raju i u paklu" i ako neko poznaje fudbal iznutra to je on, što znači da sa manje može da uradi više. Vođenje Zvezde veće je od vođenja Fudbalskog saveza i on to zna. Na njegovoj strani je spušten prag očekivanja: ljudi bi sada samo da Zvezda ne bude i fizički ugašena, a opet, sve ostalo je protiv njega. On ima o sebi dobro mišljenje, ali ćemo videti da li će moći da se nosi sa sujetama ljudi koji su ga zvali u klub. Ukoliko njihova reč bude poslednja, pokazalo se poslednje dve godine, od tog uzleta Zvezde neće biti ništa. A ukoliko Terza omane, ni Karaburma ni Crna Gora mu neće biti "sigurna kuća". ¶

SLOBODAN GEORGIEV

POSLEDNJA ŠANSA
ZA MIR
PLANETA
MAJMUNA
REVOLUCIJA
OD 17. JULA U 3D-U
SAMO U BIOSKOPIMA
PLANETAMAJMUNA.MCF.RS
#PLANETAMAJMUNA
MCF

LJUBOMIR ŽIVKOV

Probrana prošlost

Narod koji ne spozna svoju istoriju biće prinuđen da je ponovi, ovu mudroliju kad čujem ruka mi se sama maša pištolja (koji nemam, a koji mi se priviđa mostly kao valter, sa onom uzanom i dugom, demodiranom cevi): a šta ako se narodu dopada ono što mu se desilo u povesti, pa bi baš to da ponavlja dok je Sunca i dok je Mjeseca?! Smicalica sugeriše da istorija nudi suve pouke, vakcine i blagosl. putokaze, pa kako to da čovečanstvo uveliko ne živi u zemaljskom raju, prepunom ljubavi, samilosti, praštanja, davanja, odricanja radi dobrobiti slabijih, i sličnih divota?

U nekoliko navrata govorio sam da bih mogao živeti bez umetnosti (što su moji znanci, sve sami ljubitelji lepih umetnosti, neki i lično umetnici, jedva udostojili pažnje), ali tako, i još više, osećam da bi mi bilo jednostavnije bez istorije.

Kao što sam nenaučno ustanovio da nema za Srbiju ničeg boljeg od feudalizma i da, štaviše, ni feudalizam nema boljeg domaćina od Srbije, tako isto tvrdim da je i prošlost ovde večito na ceni, stalno u modi i uvek na lageru, ali kao stari sladokusci i kao osvešćeni potrošači danas biramo prošlost koja nam prija

Povijest.

Tko je ne zna skupo bi je platio.

Profesor u zrenjaninskoj Drugoj gimnaziji (Lj. Tabački) govorio nam je da se školski program drži mahom političke istorije, istorije država, dinastija, ratova, bitaka, mirovnih konferencija, a da je istorija zapravo istorija svega: građenja kuća, zanata, jezika, ribarskih mreža, lekovitog bilja, zaraza, muzičkih instrumenata, brodogradnje, štavljenja koža, usavršavanja salamure, pravljenja čekrka, gladila, vodira, pokrovaca, ćuprija, dolmi, tocila, đerma, da je istorija istorija miliona ljudi kojima se ne znaju imena niti sudbine.

Da smo barem učili o razvoju alata za poljoprivredu, da smo razumeli kako funkcioniše razboj, i zašto lokomotiva ima onu ruku između točkova, to bi bilo zanimljivo, ali ne, udubljivali smo se u rodoslove silnih gotovana, suverena, krunisanih glava, te kad su predali presto prvorođenom sinu, te kad će ih neko ko je tuđa kost nasilno i podmuklo lišiti i života i toga trona, te kad su abdicirali ili kad su naprosto skončali od godina i od već u ono vreme nezdrave ili jednolične ishrane.

U prestonicama bivših kolonijalnih sila i imperija istrajno sam ignorisao bijele dvore, žrtve mog programskog prolet. nemara i nehaja su slavni dvorci u Parizu i naročito Beču, kad čujem kako se neko divi (onako turistički bestidno) arhitekturi i hortikulturi, pa još kad mi kaže koliko je puta koju znamenitost svu u stilskom nameštaju posetio, svaki put pomislim kako smo im mi to sve sazidali, rasadili, orezali i izrezbarili, a sami smo ostali u kućama od naboja, naši su podovi bili crna zemlja koja je da bi se od prašine ipak moglo disati *pomazivana*: nakon temeljnog čišćenja metlom žene bi čučeći ili klečeći premazivale utabani černozem vlažnom krpom premeštajući stari lavor ka vratima, taj se blatni glatki sloj sušio i potklobučivao šireći nezaboravni vonj vlage i memle koje su par stoleća smatrane ipak zdravijima nego prah od kojeg smo sazdani i u koji se imamo vratiti.

Grci i Makedonci glože se oko toga čiji je Aleksandar Makedonski, ali šta, braćo, uopšte želite, ako se na vašu raspru o geografskom poreklu velikana (kao da je vino!) ikako može staviti tačka? Šta vas vezuje za megalomana koji je kročio tamo gde sandala nijednog Helena pre njega nije kročila? Pa nije otišao tamo peške i o vlastitom trošku, išao je sa vojskom i ja ga osobno knjižim kao okupatora. Kakve on veze ima sa vama koji imate čarobna ostrva, bele kućice sa plavim prozorima i vratima, koji imate krasne i skromne crkve? Koje se nikad ne zatvaraju, gde se čovek uvek može pomoliti, upaliti sveću, ili se može naprosto skloniti od kiše, gde će ostaviti koju drahmu ako mu pretiče, može čak i pozajmiti neku ako ga skoli gorka oskudica i glad. Vie Makedoncite imate hubavu muziku, ajvar, pinđur, tambure, zurle, tapane, ora, Ohridsko jezero, imate Pajduško oro u pet osmina, imate silne jedanaestorke, trinaestorke, šta će vama gorostas, šta će vam veličina iz mutne prošlosti, Aleksandrova slava kakve ima veze sa vašom svakodnevicom koja je, kako bih rekao, sva lokalna i sva mirnodopska?

Ali zašto sam ja sačuvao i dao štaviše da se očisti od rđe i zaštiti žig za marvu na kojem stoje kirilična pismena L i Ž, inicijali mog čukundede Laze (zvanog Daca, sa naglašenim i kratkim prvim "a")? Artefakt nađen na tavanu ne bi danas baš pozdravilo nijedno društvo za zašt. životinja, gvožđe se usijano prislanjalo na kožu krava – šta će to savremenom meni? Spomen daleki na vreme kad smo blaga imali toliko da nam je ustrebao taj pečat iz gvozdenog doba? Seljačka zamena za porodični grb koji nismo imali? Alatka iz XIX veka?! Pa šta je XIX vek, sva su stoleća ista, ako nisu jedno te isto stoleće!

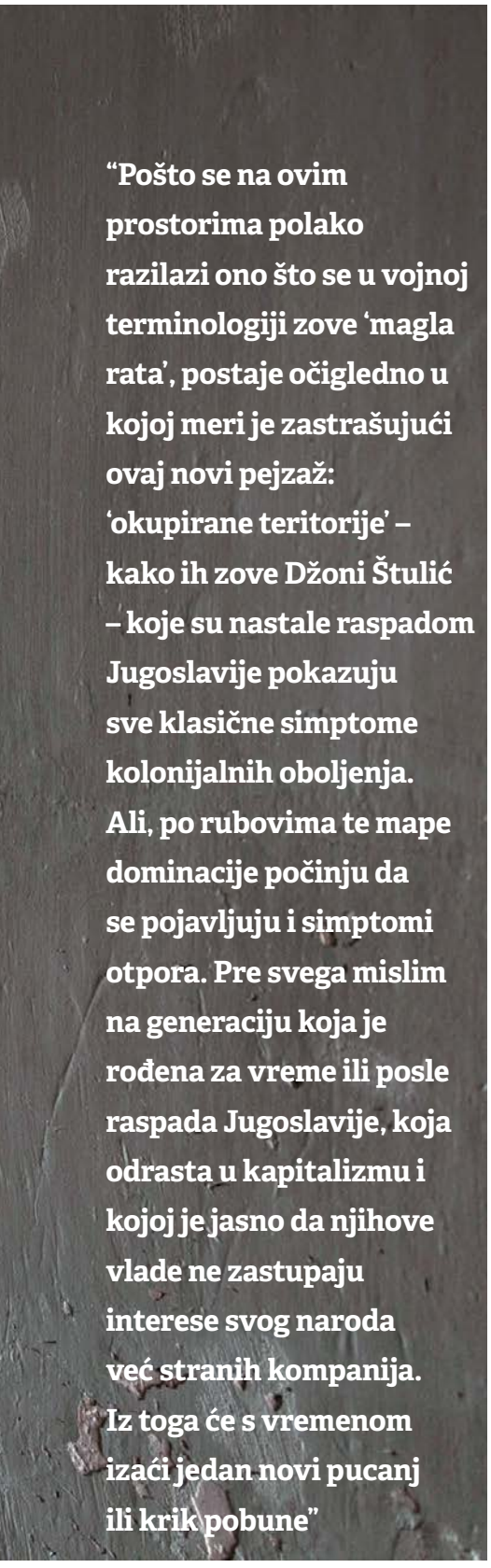
Sve ovo započeo sam zato što su o jednom trošku (državnom) ubijeni Dan ustanka i Dan borca, ukinuli su ih na početku milenijuma oni sa kojima sam se kočoperio kao Miloševićev nesimpatizer, aha, ipak sam znači i ja zatočenik istorije i probirač, jesam, a partizanštinu, eto, prezreše baš oni za koje sam ja glasao. Ovi najnoviji nisu dakako dužni (nemaju ni pravo, ni čast!) da slave ono što su Đinđić, Koštunica i Tadić zakonski otpremili na smetlište istorije. ¶

Intervju: Vladimir Perišić, reditelj

Šta to po dvorovima

plaši gospodu?

“Pošto se na ovim prostorima polako razilazi ono što se u vojnoj terminologiji zove ‘magla rata’, postaje očigledno u kojoj meri je zastrašujući ovaj novi pejzaž: ‘okupirane teritorije’ – kako ih zove Džoni Štulić – koje su nastale raspadom Jugoslavije pokazuju sve klasične simptome kolonijalnih oboljenja. Ali, po rubovima te mape dominacije počinju da se pojavljuju i simptomi otpora. Pre svega mislim na generaciju koja je rođena za vreme ili posle raspada Jugoslavije, koja odrasta u kapitalizmu i kojoj je jasno da njihove vlade ne zastupaju interese svog naroda već stranih kompanija. Iz toga će s vremenom izaći jedan novi pucanj ili krik pobune”

Poslednjeg dana ovogodišnjeg Filmskog festivala na Paliću koji se održava od 19. do 25. jula, biće prikazano ostvarenje *Mostovi Sarajeva*,

omnibus 13 kratkih filmova evropskih reditelja, urađenih povodom stogodišnjice početka Prvog svetskog rata, koji, kako je rečeno, “daju različita viđenja promena na kontinentu tokom poslednjeg veka, a kroz vizuru Sarajeva. Šta je ovaj grad predstavljao u evropskoj istoriji, i šta Sarajevo predstavlja sada.” Film je urađen u koprodukciji Francuske, Bosne i Hercegovine, Švajcarske, Italije, Portugala i Bugarske, a među autorima ovog omnibusa su Žan-Lik Godar, Kamen Kalev, Sergej Loznica, Aida Begić, Kristi Puiju, Vićenco Mara... Pre Palićkog festivala, *Mostovi Sarajeva* su prikazani ovog maja na specijalnoj projekciji van takmičarskog programa Međunarodnog festivala u Kanu, a zatim i u Sarajevu, na obeležavanju jubileja posvećenog stogodišnjici početka Prvog svetskog rata. Reditelj jedne od priča ovog omnibusa, filma naslovljenog *Naše će sjeni...*, jeste Vladimir Perišić.

Vladimir Perišić (1976) već je učestvovao na Kanskom festivalu, 2003. godine, sa debitantskim kratkim filmom *Dremano oko*. I njegov prvi igrani film *Obični ljudi* (*Ordinary people*) 2009. je prikazan u Kanu. Za ovaj film o vojnicima odvedenim autobusima na nepoznatu lokaciju kako bi likvidirali grupu ljudi s povezom preko očiju koje nikada pre nisu videli, Perišić je na međunarodnim festivalima dobio nekoliko nagrada, uključujući i nagradu “Srce Sarajeva” na Sarajevo Film festivalu. Poziv da učestvuje u *Mostovima Sarajeva* Vladimir Perišić je dobio od francuskog kritičara Žan-Mišela Frodona, umetničkog direktora projekta. U svom filmu *Naše će sjeni...* Vladimir Perišić bavi se Mladom Bosnom i citira fragmente odbrane sa suđenja Gavrilu Principu i Mladobosancima za atentat na Franca Ferdinanda.

“VREME”: Zašto film o Mladoj Bosni? Da li ste tokom rada znali priče ostalih filmova u omnibusu?

VLADIMIR PERIŠIĆ: Stvar koja ovde nije dovoljno poznata jeste da je ideja za obeležavanje stogodišnjice Prvog svetskog rata nizom manifestacija došla od bivšeg francuskog predsednika Nikolasa Sarkozija. Njegova kratka politička biografija bi mogla da izgleda ovako: Dok je bio ministar policije, izjavio je da francuska predgrađa treba očistiti od “otpadnika” “Karšerom”. Tokom predsedničke kampanje je obećao da će “raskrstiti” sa nasleđem maja ‘68. Prvog dana na predsedničkoj funkciji je dao ton svom predstojećem mandatu jutarnjim džogingom u majici “New York Police Department”. Zatim je usledio zakon kojim se u osnovno obrazovanje uvode obavezna predavanja o “dobrobitima kolonijalizma”. I dok se u školama predavala “dobrobit kolonijalizma”, policija je ispred škola, naočigled dece, legitimisala roditelje koji su došli da ih sačekaju i hapsila one koji nisu imali boravišne papire. Kasnije je usvojio mere o masovnom proterivanju rumunskih i bugarskih Roma iz Francuske iako su, kao vlasnici EU pasoša, imali pravo na boravak. Otpočeo je rat protiv Gadafija koji mu je, kako se ispostavilo, tajno finansirao predsedničku kampanju. Usput je, nekom prilikom, izjavio da je dobro što se Jugoslavija raspala jer je bila “neprirodna tvorevina”... Očigledno da za jednu manifestaciju, iza koje stoji ovako represivna vladavina, jednako dosledna u beščašću kao i u službi interesima krupnog kapitala, pobuna jedne grupe gimnazijalaca, dece seljaka i radnika, koji su se na “primitivnom Balkanu” usudili da čitaju Bakunjina i Volta Vitmena, ne može da bude ništa drugo nego sramna buka. Ali, politika počinje upravo onda kada oni glasovi koji su do juče tretirani kao buka, dobiju status govora.

Utoliko mi je bilo izazovno da prihvatim učešće u omnibusu. Bliska mi je ideja Renea Votijea, reditelja prvog francuskog antikolonijalnog filma *Afrika 50*, da je zadatak filma da “ne pusti vlade da pišu Istoriju”. Sličan odnos prema filmu »

kao umetnosti koja prkosi narativima moćnih ima i Ken Louč: kada sam pre nekoliko godina gledao omnibus *11. septembar* posvećen napadima na Njujork, na mene je, u tom kontekstu, jak utisak ostavio njegov kratki film o američkom državnom udaru protiv Salvadora Aljendea u Čileu 11. septembra 1973. Otud, za početak, odluka da film baziram na transkriptu odbrane Mladobosanaca. U radu na filmu sam se služio idejom "tigrovog skoka" iz *Teza o shvatanju istorije* Valtera Benjamina u kojima razmišlja o jednoj mogućoj istoriji potlačenih. Benjamin zove "tigrovim skokom" onaj trenutak kada sadašnjost citira – i na taj način reaktualizuje – pobune iz prošlosti. *Naše će sjeni* je susret jednog teksta iz prošlosti sa telima današnje omladine i željom da iz tog susreta nastane jedna nova pobuna.

U omnibusu učestvuje nekoliko reditelja čije filmove volim, pa je to bio još jedan razlog za učestvovanje. Tokom rada nisam znao o čemu govore drugi filmovi i reditelji međusobno nisu kontaktirali.

Publici ste ponudili transkript odbrane Mladobosanaca, ne bi li sama došla do zaključka o čemu se tu zapravo radi. Šta ste vi otkrili o njima?

Antiimperijalizam, antikolonijalizam, emancipacija, jugoslovenstvo, želja za kulturnim ujedinjenjem Srba i Hrvata, borba protiv analfabetizma, pravo na obrazovanje i otvaranje škola, ateizam, pobuna kao anticipacija socijalne revolucije, saosećanje sa narodom i položajem težaka u Bosni, odsustvo mržnje prema Austrougarskoj monarhiji, izraženo žaljenje za smrt Sofije pa čak i sažaljenje prema Francu Ferdinandu kao čoveku, ali ne i kao predstavniku imperijalne sile, uticaj socijalne literature, filijacija sa internacionalnim anarhističkim pokretima, sa Bakunjinom i Kropotkinom, revandikacija prava na tiranoubistvo, protest protiv rđavog upravljanja Bosnom, zalaganje da svoj narod dođe na onaj stepen na kome se nalaze i drugi narodi, rad na razvoju i Bosne i Srbije i Hrvatske... To su glavne ideje Mladobosanaca, kako su ih izneli na suđenju.

Potrebno je mnogo loše volje i još više intelektualnog nepoštenja da se u tim idejama nađe nešto sporno. Jer one u

Nije Jugoslavija umrla u zločinima, logorima, etničkom čišćenju. Već su se iz etničkih čišćenja i zločina rodile ove državice u kojima živimo. A kako na ovim prostorima rat još uvek traje, samo se vodi drugim sredstvima, ti zločini koji su juče služili da među nama poseju mržnju, danas se koriste da tu mržnju i razdor održavaju

potpunosti, i sasvim ravnopravno, pripadaju emancipatorskim pokretima prošlog veka. Zapravo, u njima je sporno upravo to da ništa nije sporno. Jer od pada Berlinskog zida, neoliberalni kapitalizam – čiji je Sarkozi samo jedan od predstavnika – u sad već potpuno otvorenom ratu protiv naroda, sistematski radi na kriminalizaciji i uništavanju emancipatorskih politika XX veka.

Gde je sad idealizam Mladobosanaca? Da li postoji ili ne? Šta su danas ideali mladih ljudi?

Pošto se na ovim prostorima polako razilazi ono što se u vojnoj terminologiji zove "magla rata", postaje očigledno u kojoj meri je zastrašujući ovaj novi pejzaž: "okupirane teritorije" – kako ih zove Džoni Štulić – koje su nastale raspadom Jugoslavije pokazuju sve klasične simptome kolonijalnih oboljenja. Ali, po rubovima te mape dominacije počinju da se pojavljuju i simptomi otpora. Pre svega mislim na generaciju koja je rođena za vreme ili posle raspada Jugoslavije, koja odrasta u kapitalizmu i kojoj je jasno da njihove vlade ne zastupaju interese svog naroda već stranih kompanija. Iz toga će s vremenom izaći jedan novi pucanj ili krik pobune.

Kako je na vaše viđenje ove priče reagovala publika u Sarajevu gde je film prikazan povodom obeležavanja jubileja početka Prvog svetskog rata?

Nisam bio na premijeri u Sarajevu. Nadam se da će Sarajlijama koji su, na dan atentata, protestovali sa maskama Gavrila Principa i transparentima "We are occupied", "by fascism", "by capitalism",

O podobnosti

Nakon što je na Sarajevo Film festivalu vaš film *Obični ljudi* osvojio glavnu nagradu "Srce Sarajeva", nekoliko uticajnih književnika i novinara sa tamošnje scene (Ahmed Burić, Mile Stojić, Faruk Šehić) na vrlo grub način su vas optuživali za prikriveni nacionalizam, a zbog činjenice da ni dželati ni žrtve u vašem filmu nisu jasno etnonacionalno "markirani".

Kako ovde nemamo dovoljno prostora, osvrnuću se na samo jedan od tekstova koje navodite. Šehić je pisao o tome zašto neće gledati *Obične ljude*. Zapravo, on parafrazira tekst Pavla Levija *Kapo iz Omarske* u kome Levi objašnjava zašto neće gledati *Sveti Georgije ubiva aždahu* Srđana Dragojevića. Levijev tekst se poziva na tekst filmskog teoretičara Serža Daneja *Travelling iz Kapa*, o filmu *Kapo* Gila Pontekorva. Danej u svom tekstu objašnjava zašto nije gledao *Kapo* pozivajući se, u jednoj vrsti omaža, na tekst reditelja Žaka Riveta u kome on analizira scenu iz pomenutog filma u kojoj zarobljenica nacističkog logora izvršava samoubistvo bacivši se na električnu ogradu. Rivet zamera Pontekorvu što je u tom trenutku, iz estetskih razloga, rešio da napravi vožnju kamere (travelling): "Čovek koji se u tom trenutku odluči za vožnju kamere unapred, kako bi što bolje kadrirao mrtvo telo – pažljivo smeštajući podignutu ruku u ćošak finalne kompozicije – taj je čovek vredan najdubljeg prezira." Rivet dodaje da je "vožnja kamere pitanje morala". Tekst je objavljen u *Cahiers de cinema*, 1961. godine, i ostao je kao jedan od amblematičnih tekstova generacije "politike autora". Rivetova, kao i Danejeva poenta, jeste u tome da jedan film, uprkos svojoj tematici i uprkos najboljim političkim namerama reditelja, može da bude neprihvatljiv iz formalnih razloga. Odnosno, da postoji nešto što možemo da nazovemo "politikom forme".

Šehić pak mom filmu zamera, kao uostalom i Burić, ne formu već to što moje namere njima nisu onoliko jasne koliko su oni rešili da bi trebalo da budu. Da je Šehić film gledao, kao što nije, video bi da smo u *Običnim ljudima* sasvim svesno napravili vožnju kamere u trenutku jednog ubistva. Zato je jedna od najpriznatijih francuskih teoretičarki filma Nikol Brenez, koja je film gledala i o njemu u više navrata pisala, upravo napravila razliku između te vožnje kamere i one o kojoj govori Rivet, kao i poređenje sa jednim Godarovim tekstom u kome govori o jedinom filmu o logorima koji bi bio tačan, ali nikada neće biti snimljen jer bi bio neizdrživ za gledanje.

Kao veliki poštovalac Lotreamonove poezije, znam da je plagijat neophodan i da ga progres zahteva. Ali u Šehićevoj se verziji plagijata, kao u dečijoj igri gluvih telefona, smisao u toj meri izgubio da su se na operacionom stolu moga filma susreli jedino njegovo neznanje i njegova ambicija da zabavlja raju u kafani. Pa je taj tekst dalje bespredmetno komentarisati sem kao poučan primer da kada ne gledate nešto o čemu pišete, barem treba da razumete ono što prepisujete.

A što se tiče onih koji umetnosti vole da propisuju pravila, po pravilu se ispostavlja da je ta njihova ljubavna romansa sa umetnošću neuzvraćena.

S.Ć.

"by EU and international community", "by MMF", "by nationalism" i "Ja sam Gavrilo Princip, ne barći u BiH" i svima onima koji su se u tim protestima prepoznali, film biti blizak.

Kako gledate na obeležavanje stogodišnjice Sarajevskog atentata u Sarajevu?

Evropske vladajuće klase preispituju istoriju kako bi kroz tu reinterpretaciju prošlosti dokazale da su one danas jedine legitimne da vladaju. Jer, kako je primetio Orvel, onaj ko kontroliše prošlost, kontroliše budućnost. Jugoslavija je prvi put nastala iz pobune Mladobosanaca a drugi put iz Narodnooslobodilačke borbe partizana, a oba puta u otporu evropskom imperijalizmu. Zato jugoslovenska ideja predstavlja pretnju. A kako se u ovim kolonijama koje su nastale na tlu bivše Jugoslavije na vlasti nalaze mahom naslednici ideologija poraženih u Drugom svetskom ratu, evropske vladajuće klase, sasvim prirodno, u tim klasama nalaze saveznike za svoju politiku. Jer uprkos međusobnoj netrpeljivosti, balkanski vladari dele dva konsenzusa – jedan o Jugoslaviji kao grešci i drugi o kapitalizmu kao jedinom i najboljem od svih mogućih svetova.

Što se samog obeležavanja u Sarajevu tiče, tri detalja su indikativna.

1. Početak Prvog svetskog rata se obeležava na dan atentata, iako je rat počeo mesec dana kasnije. Nije potrebno mnogo pameti da se shvati da se tu pre radi o nekoj vrsti odavanja počasti ubijenom prestolonasledniku i o žaljenju za Austrougarskom, kakvo ni Jozef Rot nije pokazao u svojim romanima. Ali, te evropske klase, koje se s jedne strane kunu u ljudska prava, a sa druge strane oplakuju smrt prestolonaslednika ubijenog na teritoriji koju je okupirao, zaboravljaju tri člana Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima iz 1793. godine koja postavljaju pravo na otpor. "Suverenost počiva u narodu" (član 25). "Neka svaka osoba koja uzurpira suverenitet bude odmah ubijena od strane slobodnih ljudi" (član 27). "Kada vlada krši prava naroda, pobuna je, za narod kao i za svaki deo tog naroda, najsvetije pravo i najneophodnija dužnost" (član 35).

2. Proslava je zamišljena kao slanje poruke mira. Da li to znači da bivši evropski gospodari dolaze sa porukom mira i obećanjem da više neće okupirati, eksploatisati i zarad svojih ekonomskih interesa pokretati ratove? Ili to pak pokoreni treba da daju svečano obećanje da se više neće buniti i da ropstvo neće zvati ropstvom? Ako se o ovome drugom "miru" radi, onda je to jedan bunjuelovski primer hipokrizije morala o kome mislim isto što i o ideji da se crnačkim robovima »

u poljima pamuka drže edukativni seminari o nenasilju.

3. Na dan Atentata u Sarajevu, Bečka filharmonija izvodi Hajdnov *Kaiser quartet* posvećen austrijskom caru. To je kulturni imperijalizam koji napreduje i u toj meri je ogoljen da postaje neka vrsta sopstvenog prototipa.

Ali pošto taj imperijalizam očigledno pušta mašti na volju bez ikakvog stida, hajde da i mi maštamo, pa zamislimo obrnutu proslavu. Na dan atentata *Dubioza kolektiv* ima koncert u Bečkoj filharmoniji i izvodi *Op, op, opa / Dolazi Evropa / Sad će da nas biju / Sile svetske milicije*, dok bečka buržoazija aplaudira, ako ne oduševljeno onda barem onoliko pristojno koliko očekuje da mi aplaudiramo *Kaiser quartetu*.

Pošto sve to ima i jednu komičnu dimenziju, adekvatan komentar bi bila parafraza Gruča Marksa: "Ovaj čovek izgleda kao kolonizator, govori kao kolonizator, ponaša se kao kolonizator. Ne dozvolite da vas prevari: on jeste kolonizator!"

Vaš film *Obični ljudi* nije nigde lociran niti je vremenski preciziran, pa ipak je u njemu viđena Jugoslavija i njen raspad. Zašto vam je odgovaralo da ne odredite mesto i vreme radnje filma?

Nije Jugoslavija umrla u zločinima, logorima, etničkom čišćenju. Već su se iz etničkih čišćenja i zločina rodile ove državice u kojima živimo. A kako na ovim prostorima rat još uvek traje, samo se vodi drugim sredstvima, ti zločini koji su juče služili da među nama poseju mržnju, danas se koriste da tu mržnju i razdor održavaju.

Ja sam sa *Običnim ljudima* pokušao da razumem, filmskim sredstvima, da li i kako običan čovek može da počini zločin. Ali mi je takođe namera bila da to izvedem u formi koja će onemogućiti da moj film bude korišćen kao poligon za dokazivanje bilo kojeg od trenutnih političkih diskursa na ovim prostorima. Jer se ni u jednom od ciljeva tih diskursa ne prepoznajem.

I u *Običnim ljudima* i *u Naše će sjeni...* sarađivali ste sa naturščicima. Zašto?

Odnos koji se uspostavlja sa neprofesionalnim glumcem je često mnogo intenzivniji, mnogo bliskiji, od onoga koji uspostavljate sa profesionalnim glumcem za koga je to jedna od uloga te sezone. Volim te ljudske veze koje se pletu tokom rada i mislim da se uvek osećaju u filmu. Neprofesionalni glumac u film ulazi sa željom koja je ogromna, koja je amaterska u etimološkom značenju te reči: amater, od latinskog *amator* – onaj koji voli. To je pored reditelja često jedina osoba na snimanju kojoj nije važna pauza za ručak, osmočasovno radno vreme, snimate li nedeljom ili ne, i sve ostale besmislice koje je filmska industrija nametnula filmu a koje sa umetnošću nemaju nikakve veze. Neprofesionalni glumac donosi sebe, takvog kakav je. Mene, kao reditelja, to primorava na skromnost, primorava me da mu se podredim, da ideje koje sam mogao da imam tokom rada na scenariju stavim, kao u dokumentarnom filmu, na ispit stvarnosti koja je preda mnom. Svaki put kada sam radio sa naturščicima oni su scenario, tokom snimanja, znatno promenili. Zatim se u montaži ispostavljalo da je taj film zapravo tačniji, da sam zahvaljujući njima izbegao zamku da snimamo scenario, pa smo tako kroz proces snimanja našli njegov ekvivalent, njegovu inkarnaciju u stvarnosti.

I *Obični ljudi* i vaš najnoviji kratki film *Naše će sjeni...* su o prošlom vremenu. Vi kao da se nadate da će ljudi jednom poslušati naravoučenija istorije?

Nisam razmišljao na taj način. I *Obični ljudi* i *Naše će sjeni...* dešavaju se sada i ovde. Sa *Običnim ljudima* sam hteo da stavim na proveru jedno pitanje koje me je proganjalo: da li običan čovek, uhvaćen u vojnu mašineriju, može da postane egzekutor? Imali smo kratki scenario, koji je postavljao početnu situaciju i dalje, poput auto-karte, naznačavao mogući pravac. Zatim sam okupio grupu naturščika i rešio da snimam scene redom da bih video kako će reagovati u toj, zadatoj a eksperimentalnoj situaciji...

Sa *Naše će sjeni...* sam imao transkript suđenja, dakle jedan tekst iz prošlosti. Moja hipoteza je bila da postoji jedan mogući susret između tog teksta i današnje omladine, da današnja omladina može da taj tekst nasledi, da ga prihvati kao svoj glas i na taj način ga inkarnira. Na kraju sam, u montaži, koristio materijal sa probnih snimanja jer se ispostavilo da je to bio trenutak susreta, u kome je tekst prepoznao svoje naslednike, u kome su tela prihvatila tu pobunu kao svoju. Mislim da za reditelja filma jedina potvrda ispravnosti njegove početne ideje (i zato radije koristim reč – hipoteza) dolazi kroz taj ispit stvarnosti. Tokom snimanja se film desi ili ne. U oba slučaja sam samo hteo da tu hipotezu podelim sa gledaocima. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Onaj ko kontroliše prošlost, kontroliše budućnost. Jugoslavija je prvi put nastala iz pobune Mladobosanaca, drugi put iz Narodnooslobodilačke borbe partizana, a oba puta u otporu evropskom imperijalizmu. Zato jugoslovenska ideja i danas predstavlja pretnju. A kako se u ovim kolonijama koje su nastale na tlu bivše Jugoslavije na vlasti nalaze mahom naslednici ideologija poraženih u Drugom svetskom ratu, evropske vladajuće klase, sasvim prirodno, u tim klasama nalaze saveznike za svoju politiku

Svet nakon rasprsnuća

Novi roman Amina Malufa piščevo je svođenje računa sa domovinom, ali sa univerzalnim implikacijama, kao priča o dejstvu "ubilačkih identiteta" na ljudske sudbine

Ima sve više ljudi za koje religija zamenjuje moral. Otni ti govore o dozvoljenom i nedozvoljenom, o čistom i nečistom, pozivajući se na citate. Više bih volela da se bavimo onim što je pošteno, i onim što je uljudno. Zato što imaju religiju, veruju da su razrešeni dužnosti da imaju morala.

Bilo je neko takvo vreme – mlađi od 35, možda i od 40, ne sećaju ga se – kada je "na ovim prostorima" Liban bio metafora, i to jaka i opasna. Tamo negde pred "godine raspleta", jedan će prgavi hrvatski levičarski pisac potonje tragično-bizarne sudbine napisati negde da je stanje u sve uzdrmanijoj Jugoslaviji zapaljivo jer je (ako se dobro sećam) "Bog daleko, nebo visoko, a Libanon tako blizu", pa su ga onda razni zbog toga napljuvali jer da kakav crni Liban u našoj zbratimljenoj socijalističkoj zajednici etc.

Jer, da, Liban je (kao i njegov glavni grad Bejrut) u to vreme bio metonimija građanskog rata, ili etničko-verskog, pre Liban nego bilo koja druga neuralgična tačka na planeti. Izbledela je odavno ta slika, evo danas i u postranjenoj (i post-ranjenoj) Srbijici imamo nekoliko libanskih restorana, to jest, ako ove mlađe, naročito *hipstere*, Liban uopšte na nešto asocira, onda je to na humus i šavarmu...

Amin Maluf (Maalouf; rođ. 1949), libanski Arapin hrišćanske vere, odrastao je i formirao se u Bejrutu koji još nije bio metafora krvavog sektaškog raskola, nego prestonica možda (uz Izrael) "najzapadnije", najsekularnije i po mnogo čemu za život najbolje zemlje Srednjeg Istoka, ili ti Levanta, kako ga Maluf radije naziva. Sve će to nestati *jakože dim* u krvi, besu

Amin Maluf

foto: Claude Truong-Ngoc / Wikimedia Commons

i b(r)uci rata "svih protiv svih" koji neće razoriti samo ljupke ulice i gradove, nego jedan vekovima građen suptilan preplet muslimanskog, hrišćanskog i jevrejskog sveta, i svih bezbrojnih podvarijanti svakoga od njih. A kako to izgleda kada se ta Pandorina kutija jednom otvori – to gledamo do dandanas, možda manje akutno u Libanu, ali odmah iza ćoška sve još gori, od Sirije do Iraka. I sve je to deo jedne te iste *ljepljive smjese upitnika*, širom globusa, a i te kako i na Balkanu, onom Balkanu koji će u osvit devedesetih od Libana preuzeti ulogu stanovite morbidne *metafore*.

Taj će *umetaforeni* Liban Maluf napustiti ne želeći da sudeluje u jednoj *permanentnoj degradaciji*, no takve "čiste ruke" nisu jeftine, koštaju svog "posednika" i te kako, emotivno i na razne druge načine. Ali i produbljuju dragoceni uvid u složenost sveta koju nasilno "pojednostavljuju" svi ti apsolutizovani *ubilački identiteti* – kako se, ne slučajno, zove izvrsna Malufova esejistička knjiga (v. *Vreme* br. 671).

U međuvremenu, Maluf se proslavio kao pisac francuskog jezika, te je i kod nas mnogo prevođen; slično kao i Orhan Pamuk, u nekim je delima – obično onim najpopularnijim kod tzv. široke publike malo odviše "orijentalistički" za moj ukus, no u drugim je zato jedan od najboljih dijagnostičara traumatične savremenosti. Među ove potonje svakako spada i njegov najnoviji roman *Dezorijentisani* (prevela Vesna Cakeljić; Laguna, Beograd 2013).

U fokusu ovog romana nešto je što se bez preterivanja može nazvati *rasprsnućem sveta*. Jer, baš je to predstavljao rat za društvo mladića i devojaka, mladih intelektualaca koji su se družili, odrastali zajedno (sa svim što uz to ide...), "tražili se", pomalo pomodno čegevarisali i levičarili, seksualno eksperimentisali, i šta se već sve radilo tih sedamdesetih, ili bilo kada, uostalom... A onda je došla Apokalipsa, između ostalih i kao startni pucanj za njihov trajni razilazak. Decenije će proći da se neće videti, za neke se neće ni znati pouzdano šta je bilo s njima, drugi će se udaljiti ili teško posvađati. "Hrišćanski ateista" Adam kao nosiva ličnost romana, koju je gotovo neizbežno dešifrovati i kao neku vrstu autorovog alter ega, ostvariće na Zapadu karijeru uglednog istoričara, nikada se ne vraćajući u Liban (ime zemlje i njenog glavnog grada ni jednom se u romanu ne spominje, što je poetički opravdano, i nimalo ne zamagljuje vrlo jasnu vremensko-prostornu lociranost priče). Iznenadni poziv Murada, starog, zapravo *bivšeg* prijatelja na samrti naglo će ga vratiti u zemlju rođenja: čovek koji je, za razliku od njega, tokom rata ostao u zemlji i prihvatio pravila igre koja je takva da se u njoj naprosto ne može ostati "čist", a što će stvoriti ničim ispunjivu provaliju između njih, poželeće da ga vidi pre smrti, da svedu račune u beskrajno komplikovanoj »

aritmetici prijateljstva, lojalnosti i izdaje. Umreće Murad, ipak, pre nego što bude moguće da se sretnu, ali će zato iznenadni povratak u zavičaj naterati Adama da stupi u vezu sa drugima iz "starog društva" u pokušaju da ih još jednom okupi na jednom mestu, formalno u počast preminulom prijatelju, suštinski recimo zato da jedni drugima i sami sebi objasne šta je to što im se dogodilo... Skeptični hrišćanin bez vere, izgnani Jevrejin, katolički kaluđer, liberalni homoseksualac, bogati sekularni musliman, fanatizovani islamista – to su neki od nekadašnjih prijatelja u svojim današnjim izdanjima, i to su, dakako, neke od čestih libanskih, levantskih, balkanskih sudbina... A onda, tu je, bogme, i Žena, "lepa Semi", Semiramida, jedna od onih neostvarenih ili izgubljenih "lina koen" iz bivših života; može li se to što je za mladosti "propušteno" nadoknaditi, i koliko je hrabrosti potrebno za to?

Maluf je u *Dezorijentisanima* sve samo ne dezorijentisan, nego svoju priču vodi majstorski, tako da ovih 462 strane pročitate nadušak, ne samo zato što – ako niste upravo tresnuli s Marsa – ne možete a da u priči o sudbinama Libanaca koji su imali sve razloge da veruju da im je život namenio nešto bolje od gacanja po blatu jednog naposletku ipak beznadežno trivijalnog "etničkog konflikta" (naime, svaki je takav; Malufov rezoner će reći: "Ovde, na Levantu, ne bavimo se verovanjima, nego pripadnostima. Naše veroispovesti su plemena, naša religiozna revnost jeste jedan oblik nacionalizma...") ne prepoznate nešto što vas se duboko i intimno tiče, mada bi za vas svakako bilo bolje da tome nije tako... Pri tome, Maluf, odnosno njegov pripovedač, rezonuje ali ne docira, prosuđuje ali nikome ne presuđuje, nastoji da svaku "istinu" sagleda sa raznih strana, ali i ne "izravnava" po svaku cenu ono što se izravnati ne da. A šta je, ako ne to, odlika suptilne književne kulture i, da prostite, talenta: to da dopusti svojim likovima i kontekstu koji ih određuje (između ostalog i kroz otpor tom istom kontekstu!) da prožive svoje sudbine – ne baš *umesto* čitaoca, nego tako da se čitalac u njima jasno ogleda, što nije nužno prijatno, ali je uvek oslobađajuće. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Glorija zauvek

Jedno je sigurno – posetioci ovogodišnjeg Exita vratili su se kući bogatiji za jedan nauk: ništa bez gumenih čizama i dobre kabanice. Ko se obezbedio na vreme mogao je mirne duše da uživa u sva četiri dana (i noći) na Petrovaradinu. Za mene je vreme stalo u petak

Kada je 1979. svojim megahitom *I will survive* Glorija Gejnor počela da osvaja disko klubove širom sveta, ja se nisam ni rodila. Veličanstvena disko kraljica tada je tri nedelje držala prvo mesto na svim top-listama u Americi.

Pesma koja je zavrtela planetu u prvi mah uopšte nije bila favorit njenih izdavača (verovatno ni njen), objavljena je na B strani albuma *Love tracks*. Njome je Glorija godinu dana pre nego što ću se ja roditi osvojila Gremi nagradu za najbolju disko pesmu.

I will survive je otpevana bez pratećih vokala (dakle, sve što se čuje je Glorija i samo ona), a pritom ju je otpevala na skali višoj od one na kojoj inače peva. U godinama koje su usledile s pravom je dobila epitet himne i u svakoj dekadi od dana kada je originalno objavljena bila je na listi najslušanijih zahvaljujući – obradama: R&B pevačica Safire je sa svojom verzijom osamdesetih bila na 53. mestu liste 100 najslušanijih, džez verzija Šanti Sevidž je 1996. osvojila 23. poziciju, Pussycat Dolls su je obradile 2009. kroz svoj hit *Hush Hush* i postigle veliki uspeh, baš kao i kada je pesma otpevana u seriji *Gli* 2011. godine.

Pre par meseci (u junu) *I will survive* je proslavila tačno 35 godina postojanja, a pre nedelju dana ja sam napokon dobila šansu da je čujem uživo.

HUK TIŠINE

Volela bih da mogu da potpišem da mi je ovo bio najbolji Exit do sada. Nije. Možda je problem u meni. Pre osam godina mi uopšte nije smetalo da kisnem, navlačim na sebe kese za smeće i veselo skakućem po blatu. Ovoga puta sam ispoljila sav svoj konformizam i tog petka mrzovoljno šetkala po poluprazno tvrđavi. Kiša je lila kao iz kabla na putu do Novog Sada. Na ulazu u tvrđavu je rominjala, ali je do tog

foto: M. Milenković

trenutka verovatno dozlogrdila i bogu i narodu do te mere da smo ušetali verovatno komfornije nego izletnici koji nedeljom reše da naprave piknik na mestu koje mi koji dolazimo samo u julu znamo kao mejn stejdž.

Svih prethodnih godina mrštila sam se na gužvu, a tog petka mi je nedostajala. Baš. Do te mere da mi je došlo da plačem kada sam osvojila sto na VIP terasi o kojoj sam prethodnih godina mogla da maštam i eventualno se tamo prošvercujem uz one "posebne goste", jer ovog petka na VIP terasi nas je u pola deset uveče bilo – troje. Sedimo tako, pijuckamo piće, sušimo kabanice od 300 dinara (gospođa koja se dosetila da ih prodaje je ozbiljan pazar napravila), gledamo kako vetar drma zaštitne zastore, prazan most i sat koji otkucava pola sata do koncerta zbog kog smo tu. Nema euforije, nema paničnog dopisivanja telefonom... Mir, tišina, rekao bi čovek, ništa se ne dešava. Sat otkucava deset, nas troje počnemo da se uvijamo u foliju i pravac ka drvetu desno od bine, jer tamo je uvek najbolje mesto. Šetamo tako po kiši, usput zastanemo na Fjužn stejdžu, četrdesetak pokislih ljudi veselo đuska, ista slika i na rege stejdžu, prolazimo kroz tunel u kome se čuju krici koje klinci tradicionalno ispuštaju kada uđu unutra, ali za razliku od prethodnih godina kada je taj huk toliko snažan da od njega zuji u ušima, sada zvuči nekako prazno. Koliko god patetično zvučalo, tvrđava je u petak uveče izgledala kao grad duhova, što zbog pustoši, što zbog toga što smo svi bili obučeni u bele lelujave kabanice one gospođe. Ipak, ne gubimo nadu. Večeras nastupa Glorija, žena uz čije sam pesme kao petogodišnjakinja đuskala u maminim cipelama na visoku petu (jednu štiklu pritom slomila), kraljica zbog koje sam u vrtiću motala viklere i odevala se u mušemu samo da bih izgledala kao ona. Za razliku od današnjih "kraljica", Glorija Gejnor nikada nije đuskala okolo pokazujući donji veš i nikada se nije trljala o pratećeg vokala. Bila je i ostala dama. Danas ima 65 godina.

DIVA JE STIGLA

Nisam očekivala da na scenu istrči furija, ali moram da priznam da me je ono što sam videla – oduševilo. Posle pompezne najave pojavila se kao prava disko kraljica, lagano i samouvereno pružajući ruke prema publici, i izgledala mi je lepša nego ikada. Ako je istina kao što je rekla u jednom intervjuu da se sama šminka i frizira, jer je zahvaljujući džangrizavoj majci koja je bila protiv njene muzike završila ta dva praktična kursa (plus škole za daktilografkinju i računovođu), radi to bolje nego da je sređuje čitava armija *make up* artista. Glorija Gejnor, naime, izgleda bolje nego ikada.

Predstavila se bliskom baš onako kako je osećamo dok slušamo njenu muziku. Sa zadovoljstvom sam primetila da nas nije hvatala na izlizane fore pozdravljanja na srpskom jeziku i mahanja zastavom. Ona se i dalje drži svoje stare parole *I am what I am*. Dok je pevala tu pesmu kiša nas je ponovo udostojila svog postojanja, ali to više nije bilo bitno. Svi smo veselo skakutali po blatu i urlali iz petnih žila: *I aaaaaam what I am*... Svih 47 puta. I nije nam bilo dosta. U tom času, o simbolike, neko je otvorio kišobran u duginim bojama, pozdravljajući gej ikonu. A ona se toplo smešila i nastavljala dalje. S pravom je izjavila: "Ovu pesmu do sada niste čuli ako je niste slušali kada je ja pevam", najavivši *Every breath you take*. Goodbye, Sting! Bilo je toliko dobro da nisu smetali ni zaljubljeni parovi od čijih se spojenih tela nije moglo videti pola bine, a klimaks nas je tek čekao.

Ruku na srce, Glorija je krala vreme. Pevala je duete i s vremena na vreme scenu prepuštala pratećim vokalima gledajući ih sa strane kao ponosna učiteljica. I imala je razloga za ponos. Bili su sjajni. Njen glas je i dalje moćan i snažan, ali telo je govorilo da je umorna. Kretala se po bini tamo-amo, ali više kao baka koja pokušava da ujuri nestašnu decu nego kao disko kraljica koja namerava da pokrene hiljade ljudi pred sobom. Nije je bilo briga. Bila je impresivna.

Kada god odem na neki koncert, obično jedva čekam baš tu jednu pesmu zbog koje bih poželela da vreme u tom trenutku stane. Ovoga puta sam želela da taj trenutak dođe što kasnije, jer sam znala da će to biti kraj koncerta.

Zavladala je svečana tišina, čuo se samo njen glas, pa šum činela, pa opet ona, onako nonšalantno kao da joj je svejedno kada će muzika da nastavi dalje, i onda se magija dogodila. Napokon sam uživo slušala *I will survive* i to desetak metara od žene koju sam kao dete bezuspešno imitirala pred ogledalom u roditeljskom domu i još bezuspešnije kao odrasla žena na karaokama. (Da, radila sam i to!)

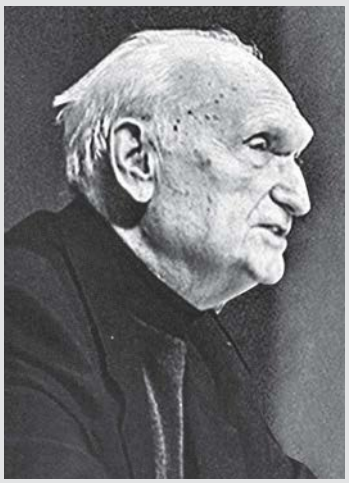
Scenu je napustila kao što se na njoj pojavila. Svečano, ali dostojanstveno. Baš tako nekako se i publika razilazila. Bez žurbe i bez histerije.

Šetalo se lagano, nije se pričalo mnogo, pasulj sa rebarcima je mirisao lepše od ičega na svetu, pivo je bilo razvodnjeno kišom, a poznanici koje sam srela ili ushićeni time što su ponosni vlasnici gumenih čizama ili blesavo zarozani u kaljavim i mokrim patikama. Negde oko ponoći Exit je opet počeo da se pretvara u ono što jeste – gužvu euforičnih ljudi koji su hrlili ka mejn stejdžu gde je upravo počinjao koncert benda Rudimental. Bili su na visini zadatka, baš kao i Pet Šop Bojsi i onaj fantastični mladi Belgijanac Stromae veče pre toga, baš kao i Dejmon Alban sutradan (koga sam, priznajem, slušala sa troseda u direktnom prenosu sa radija oporavljajući se od prethodne noći), baš kao i Hurtsi, i Suejd zbog kojih sam se na Petrovaradin vratila sutradan. Ali jedna je Glorija. ¶

JASMINA LAZIĆ

In memoriam: Marko Babac (1935–2014)

Zabranjena montaža

Montažer, reditelj, producent i jedan od najznačajnijih pedagoga filmske umetnosti, Marko Babac umro je u Beogradu 12. jula 2014. Bio je jedan od trojice jugoslovenskih filmskih autora čiji je film zvanično sudski zabranjen

"Da mi zaključamo za svaki slučaj", rekao je 24. marta 1999. u kabinetu broj 50 na Fakultetu dramskih umetnosti profesor Marko Babac. "Ako nas neko bude tražio, pravićemo se da nismo tu", dodao je, osmehujući se šestorici studenata završne godine na katedri montaže. Nekako, ni profesoru Babcu, ni nama šestorici nije bilo nimalo neobično što to jutro nisu došle naše dve koleginice iz generacije. Prethodne noći NATO je objavio da je odobren vazdušni napad na Srbiju. Posle kratkog razgovora šta će se dalje dogoditi i šala (da pored zaključanih vrata ostane otvoren prozor ka krovnoj terasi radi rezervnog izlaza), uz poruke ohrabrenja, profesor Babac pustio nam je film kojeg se, danas, više niko od nas ne seća. Ostala je ta, gotovo dečija, zabrana ulaska nepozvanima u njegov kabinet.

Zabrana je, nekako, obeležila kompletnu karijeru Marka Babca. Bio je jedan od osnivača čuvenog Kino kluba Beograd, kultnog, amaterskog umetničkog udruženja u kojem su se učili Dušan Makavejev, Živojin Pavlović, Saša Petrović, koji će samo koju godinu kasnije postati reditelji evropskog renomea. Oni i mnogi drugi autori doživeće da im filmovi odlukom raznih komisija ne budu pušteni u distribuciju zbog "moralno-političke nepodobnosti". To se u filmskom žargonu zvalo "bunkerisanje", a mnogo godina kasnije Radoslav Zelenović daće ovoj pojavi precizan naziv "Zabranjeni bez zabrane". Omnibus film *Kapi, vode, ratnici* čije su tri priče režirali Vojislav Kokan Rakonjac, Živojin Pavlović i Marko Babac doživeo je tu sudbinu 1962. pošto je posle jedinog javnog prikazivanja na festivalu u Puli bio nagrađen za najbolju režiju. Već sledeće, 1963. godine, ista grupa autora je sa svojim, takođe omnibusom, filmom *Grad* ušla u istoriju kinematografije SFRJ jer je to bio (i ostao) jedini film koji je sudskom odlukom zabranjen za javno prikazivanje i distribuciju.

Dve godine kasnije Babac je režirao dugometražni igrani filma *Ko puca, otvoriće mu se*, a 1966. počeo je da predaje montažu na Akademiji za pozorište i film, radio i televiziju. U svojoj karijeri režirao je preko 80 kratkih i TV filmova, montirao je 13 dugometražnih i preko 100 kratkih filmova. Osnovao je katedru montaže na Fakultetu dramskih umetnosti 1971. godine, kao i katedre na akademijama u Ljubljani, Sarajevu i Banjaluci. Tokom devedesetih bio je angažovan na nekoliko najzahtevnijih montažerskih poslova – rekonstruisao je najranije srpske i jugoslovenske filmove koji su u Jugoslovenskoj kinoteci čekali da se opozove zvaničan početak domaće kinematografije za koji je proglašen film *Slavica* iz 1947. godine. Tako je Marko Babac na osnovu sačuvanog materijala rekonstruisao *Krunisanje kralja Petra*, film Vilsona i Meteršoa iz 1904, film *Rudareva sreća* Josipa Novaka iz 1926, zatim *S verom u Boga* Miroslava Al. Popovića iz 1931. i mnoge druge.

Čuveni francuski teoretičar filma Andre Bazen je 1956. godine napisao svoj značajni esej *Zabranjena montaža* u kojem je tvrdio da je prosečan gledalac već dovoljno obrazovan da će shvatiti da ako u sceni u kojoj lav juri čoveka stalno vidimo kadrove čoveka koji trči kako se smenjuju s kadrovima lava koji juri, moguće je da su čovek i lav snimljeni odvojeno, možda čak i na dva različita kontinenta. "Moramo da vidimo bar neki kadar u kojem su i čovek i lav zajedno", govorio je Bazen. E, tu vrstu montaže profesor Marko Babac je dosledno primenjivao u svojim filmovima i dosledno predavao svojim studentima. Nije ni slutio da će samo sedam godina posle Bazenovog teksta njegov rad biti doslovno zabranjen. Tek je odlukom suda u Sarajevu 1990. ukinuta zabrana za film *Grad* koja je važila punih 27. godina.

Osam sati pre NATO agresije na Srbiju, oko podneva, završio se film koji nam je profesor Babac pustio. Otključavši vrata, rukovao se ponaosob sa svakim od nas poželevši nam sreću i "pamet u glavu", kao i želju da se što pre opet vidimo. Sva je sreća, svi smo ga, kad se sve završilo, ponovo videli (uključujući i dve odsutne koleginice). Tog dana, 24. marta 1999, bio je naš poslednji čas kod profesora Marka Babca.

RADOSLAV ĆEBIĆ

Koncert

Odbrana

Hugh Laurie & Copper Bottom Band

Sava centar, Beograd, 14. VII 2014.

Revoltiran tunjavošću ovdašnje akademske zajednice i licemerjem obrazovnog sistema, nimalo nalik pritki Kembridž–Iton uz koju se prosvećivao, Hju Lori (r. 1959) odbio je da nam se ukaže kao planetarno popularni Dr Haus. Čak je izneverio i očekivanja doajenke neistraživačkog novinarstva M.A. Polak: nije izvodio haus muziku! Doduše, pri početku svoje turneje kroz 16 gradova istočne i srednje Evrope, i pred nama je bio podrugljiv, malo sarkastičan i bezobrazan čak – sve u funkciji predstave – no najviše duhovit, šarmantan i topao. A o njegovoj muzici ćemo, evo, posebno.

Opšte je poznato da ne samo školovane glumice nego i glumci dobro pevaju; osim kad su Kojo, Bjela i naravno Gaga. U tom smislu, Hju Lori (dalje: HL) svoj prosečni glas odlično koristi za šmirglanje i mumlanje, nalik uzoritom Dr Džonu ili etalon kantautoru Rendiju Njumenu čiju će poplavnu *Louisiana 1927* izvesti potpuno sam na bini od Obrenovca nedalekog Sava centra, gde je parter popunilo više od 2000 ljubitelja s ulaznicama po 1900-6900d. Čuli su, između ostalog u toj pesmi, da predsednik države dođe postradalima; ono jes', beše tad prohibicija u SAD pa nije *mesečario* viski.

Neki glumci čak i spretno sviraju, kao apsolutni sluhista Čevi Čejs (na faksu bubnjao za buduće Steely Dan), ili usni harmonikaš i RnB-ljubitelj

doktorata

foto: Nikola Fifić

Brus Vilis. Tako je HL od malih nogu učio da se naklaviri, potom onako krakat i još nekoliko instrumenata. Dovoljno rano pogodio ga je bluz no srećom nije se zadržao samo na izvikanom urbanom, električnom Čikago-obrascu koji su mnogi njegovi sugrađani pa kasnije sve dalji provincijalci pravoverno deljali do obamrlosti... i neupućenima zaularili ovu muziku predrasudama tuge i dosade. Lorijev put na jug vodio je pravo u Big Easy, u topionicu kultura Nju Orleans, gde su i bluz i džez iskočili iz tiganja. Bluz naslonjen na klavir – zamislite: instrument koji ne može da proizvede blutonove! – i duvače; potonje je za Hjuova snimanja aranžirao Alen Tusen (Toussaint). Dodajte tome strastveno bavljenje pesmama, gotovo kao da diplomira(o) socijalnu antropologiju, pa ćete i vi shvatiti da čovek ne mora biti Raj Kuder, Lion Redboun ili (ajde britanski) Džordž Meli, e da bi uživao i podelio sa duhom srodnima.

U međuvremenu, glumac HL uspeo je kao komičar, dokazao se i kao autor/scenarista, pomalo režiser. Studentska prijateljstva i ljubavne veze je teže plagirati, otud mu Stiven Fraj i Ema Tompson, a '80-ih se proslavio u TV seriji *Crna Guja* (*Blackadder*) kao praznoglavi princ-idiot, i kroz vekove ostao Stanlio mentalno zadriglom naslovnom liku R. Etkinsona. Mnogo epizoda i »

uloga, 2 video-spota (za K. Buš i E. Lenoks) i 1 roman kasnije ('96, triler *Gun Seller*), počinje kao džangrizavi, prodorno inteligentni ćopajući Dr Gregori Haus u seriji *House* (2004–2012): slava i u Americi, rekordi gledanosti i honorara, silne nagrade i viteštvo... sve za dramu, i bez belog mantila! Štaviše, kao slučajno je na TV više puta demonstrirao svoje muzičarske sposobnosti. I pomogle su mu, kad je usred tog uspeha depresiju trebalo lečiti hobijem/drugom karijerom. Odlični albumi *Let Them Talk* i *Didn't It Rain* (2011. odn. 2013, Warner Bros – Mascom), DVD *Live on the Queen Mary* 2013, par lepih dokumentaraca tipa *going to new orleans*, i eto ga kod nas.

Pre nego što je i provirio u inscenirani salon, HL je verovatno 2 minuta pogledao naše TV kanale i zaključio da je patetičnog imbecila preko svake mere, te je svoju glumačku veštinu koristio samo kroz elemente stajaće komedije i dobronamerno cinične žaoke. Uostalom, Dr Smrt je naš (ministar).

Na vreme oslobođen parodiranja onog što zaista voli, Hju je na bogatu bluz-trpezu izneo pre gambo nego pastiš: počeo s *Iko Iko* i *Let The Good Times Roll*, da odmah uhvatimo legendarnu *drugu liniju* njuorlienskog ritma; bilo je plesnih šlagera kao *Buona Sera Signorina* L. Prime ali i opskuriteta poput *I Wish I Knew How It Would Be To Be Free* Nine Simon. Uopšte se nije strogo držao svojih izdanja – o kojima ste više mogli da pročitate u prošlom broju *Vremena*. Momci su uz Lorijevu gitaru ko kvartet iz berbernice izveli Karmajklovu *Lazy River*, svih 7 članova uigranog i razigranog Copper Bottom benda s njim su pauzirali pijuckajući viski na pozornici, a obe pevačice gotovo da imale više solotačaka nego izvrsnih pratećih deonica.

Džin MekLejn zaorala je dubine soula i gospela, posebno u dramatičnoj *Send Me To The 'Lectric Chair*, ali uz duh velike Besi Smit neočekivano je prizvana i Bili Holidej kad (mršavija, iz Gvatemale, neretko s gitarama) Gabi Moreno prešla u baladu. U tandemu su, i dvojezično i plesno Hju i Gabi efektno izveli prvi džezirani tango *El Choclo/Kiss Of Fire*. Uz Lorijevog Vili Diksona (Dejvid Pilč, kontrabas) i bubnjara L. Hermana, (multi)instrumentalisti Vinsent Henri (duvač, uklj. bas-klarinet) i Mark Goldenberg (žičani, i orgulje) su briljirali, kao i još jedna korpulentna crna sestra, trombonistkinja Elizabet Li. Njen grleni, trubački i kornet zvuk naročito je oneobičavao pratnju u nesvakidašnjem dvojcu s Henrijevim bariton-saksofonom. Dramatizacija svirke, aranžmani raspisani kao dijalozi, čak i scenske uloge pojedinaca savršeno su zaokružili narativ i doslovno interpretaciju numera, od šampanjske lagodnosti a la Pink Martini prefinjeno vodeći doživljaj ka orkestru Lenarda Koena.

Da Dr Džon ne bi ostao samo u *Wild Honey*, posle neizbežnih bugija – HL je jedini pijanista u postavi – smirenje u čuvenoj *Such A Night*, pa preko 2 sata ubrzano kroz *Green Green Rocky Road*. Publika ustala, spustila se pred binu, igra sve u 16... Oduševljenje, naravno, i Luizijanabis koji kulminira u *You Never Can Tell* Čaka Berija! Zamalo da pređemo u *Masni utorak*. Doktore, kućo stara! ¶

DRAGAN KREMER

DRAGAN ILIĆ

Retke i zaštićene vrste

Ministar u ostavci Lazar Krstić svojevremeno je priznao da nema pojma koliki je tačan broj zaposlenih u javnom sektoru. Od 650.000 stiglo se do gotovo 800.000, kada je navodno registar završen. Država je po prvi put priznala da kao poslodavac ne zna koliko ima zaposlenih.

Sledeći šok bio je kada se pokazalo da ne znamo tačan broj službenih vozila za državne funkcionere. Dakle, ne znamo koliki je državni vozni park, ali znamo kakav je, pošto smo čuli da ministri najviše vole da se voze u audi modelima. Moram priznati da me ovaj podatak iznenadio, jer sam ostao u arhaičnom uverenju da je mercedes odvajkada u narodu prihvaćen kao direktorski automobil – budžobus.

Audi je, uz sve poštovanje za kvalitet, na Balkanu bio prvi izbor tranzicionih biznismena, često i ratno vozilo za međusobne obračune.

Ipak, slika je postala potpuna kada je utvrđen, ponovo okvirni broj, državnih funkcionera. Broj fotelja je prvi put pokušala da prebroji Agencija za borbu protiv korupcije. Od opštinskog do republičkog nivoa, njih ima najmanje 40.000!

Zamislite samo koliko je to opterećenje za državni budžet, naročito ako uzmete u obzir činjenicu da se u najvećem procentu radi o partijskim kadrovima, a ne profesionalcima. Uhlebljenje u vidu fotelje u Srbiji ima jedan pristojan grad, jedna divna Dembelija.

Statističari su lako izračunali da na svakih 186 građana Srbije dolazi po jedan funkcioner. Sada je pravi trenutak da priznamo još jednu neprijatnu istinu. U susednoj Crnoj Gori ovaj odnos je gotovo duplo manji. Tamo jedan budža dolazi na oko 400 građana. Godinama smo živeli u potpuno pogrešnom uverenju da je Montenegro zemlja ponosnih ljudi, gde je svako ko drži do sebe – neki direktor. E nije! Nadmašili smo ih, po veličini našeg državnog aparata, ako tako mogu da se izrazim. Naš je duplo veći i što je najzanimljivije – još raste!

U žučnim raspravama oko Zakona o radu i ostalih reformskih zakona isplivala je na površinu jedna neprijatna činjenica. Zaista ne želim da polemišem o valjanosti predloga, legitimnosti sindikata, načinima izražavanja protesta, mitinzima i kontramitinzima. Mene zaista fascinira brzina kojom naši političari kapiraju problematiku radne zakonske regulative. Istini za volju, brzo ćete primetiti da se radi o veoma sažetoj materiji, svojevrsnoj esenciji, takoreći skripti iz koje je lako naučiti i kasnije ponoviti u svakoj prilici argumente "za" usvajanje zakona, kao i odgovore za sve zlonamerne kritičare, skeptike, sindikate i opoziciju.

Baš kao što smo na početku teksta otkrili mitska bića – zaposlene u javnom sektoru, njihove automobile i naše foteljaše – rasprava o Zakonu pomogla nam je da otkrijemo još jednu retku zverku, tajanstveno mitsko biće: Investitora!

Reforme jesu neophodne, tu nema apsolutno nikakve dileme, reforme po pravilu obaraju političarima rejting, to je takođe očekivano, ali da li je ovakva kontrolisana medijska papazjanija zaista neophodna

Najlepše je o njemu govorio ministar Vulin, koji čak ima posebno nežnu boju glasa za tu reč, tu plašljivu i stidljivu zverčicu – Investitora.

Investitor je biće srednjeg roda, to zaključujem iz Vulinovog citata "sve što ulaže u Srbiju, podržalo je ovaj Zakon". Kao dete, kao mače, biće koje nema polne karakteristike, jer pol nije njegova određujuća osobina.

Investitor je izuzetno plašljiv, treba ga namamiti, treba ka ohrabriti, treba stvoriti uslove da ovo biće dođe kod nas, a dovoljno je da samo neki duduk drekne ili dune u pištaljku, Investitor će u hipu odlepršati, recimo u Bugarsku.

Pitamo se, šta jedno tako eterično biće dovodi baš kod nas, nekako mi uz TO ne ide surova logika kapitala i profita.

I na ovo pitanje dobio sam odgovor od ministra Vulina, koji je tokom rasprave u Skupštini objasnio da je najzaslužniji za kapital iz Emirata upravo gospodin Vučić. Ispade da Investitore, ma odakle oni bili, motiviše prvenstveno altruizam i Vučićeva harizma, dok radnike i sindikaliste rukovodi isključivo sebični materijalni interes. Da se odmah razumemo, reforme su neophodne, tu nema apsolutno nikakve dileme, reforme po pravilu obaraju političarima rejting, to je takođe očekivano, ali da li je ovakva kontrolisana medijska papazjanija zaista neophodna? Reforme moraju da bole, ali je jedina anestezija koja tu deluje ravnopravno raspoređivanje tereta koje reforme nose. Neće radnicima biti manje teško, ali će osećati da je pravednije kada vide neuporedivo manje demagogije, birokratije, službenih automobila i fotelja. ¶

Bliski istok: Novi ratovi na starim ratištima

Kalifat kalifa Abu Bakra el Bagdadija

Abu Bakr el Bagdadi, vođa organizacije Islamska država Iraka i Sirije (IdIS), 29. juna proglasio je "kalifat" na teritoriji od Alepa u Siriji do Dijale u Iraku, koju su njegove pristalice zauzele u ofanzivi započetoj početkom juna. Bagdadi je proglašen kalifom nove države. Na internetu se 5. jula pojavio video-snimak na kome je Bagdadi apelovao na sve muslimane sveta da pohrle u novu državu i pozvao ih na poslušnost. Dok vlada Iraka sumnja u autentičnost video-snimka, širom sveta Bagdadija mnogi već nazivaju novim Bin Ladenom

OKRUTNI OBRAČUNI: IDIS i Bagdadi
Foto: Fonet/AP

Do pre mesec dana skoro anonimni vođa jedne od mnogobrojnih džihadističkih grupa koje divljaju po Iraku i Siriji preko noći je postao planetarna tema. Širom sveta nazivaju ga novim Bin Ladenom, a za njegovu organizaciju tvrde da je gora od Al Kaide. O El Bagdadiju se ne zna mnogo, priča se da je rođen 1971. godine u Samari, severno od Bagdada, da je bio američki zatvorenik, da ga je to što je doživeo u zarobljeništvu preobratilo na put džihada. Nedostatak informacija može biti deo plana njegovih sledbenika da se tajanstvenošću podgreva legenda, ali i proste činjenica da se o njemu nema mnogo šta reći. To što se njegove pretnje i pozivi na džihad sada tumače ozbiljno po svetu, ne govori ništa o samom Bagdadiju. Broj "važnih komandanata" u Avganistanu, Iraku ili Siriji meri se hiljadama, kao posledica činjenice da se svaki lokalni kabadahija koji skupi nešto ljudi pod oružjem proglasi komandantom. Bagdadijeva vojska je brojnija, njeni uspesi deluju ozbiljno, ali lako se može ispostaviti da je promovisanje novog kralja ekstremista i terorista fatamorgana koja odgovara i njemu i njegovim neprijateljima.

Iz prvih nastupa reklo bi se da su ciljevi novog kalifa pompezni, kao kada kaže da stvara novi svet u koji poziva pravovernike svih zanimanja da grade državu od temelja. U arapskom svetu se olako razbacuju krupne reči kada se ratuje, na džihad se poziva čim progovori oružje ili kada pritera nevolja; neprijatelju se obavezno proriče pakao koji će ga zadesiti, daju se obećanja koja dobro zvuče, ali za koja i sam govornik zna da su teško ostvariva, kao kada je Bin Laden najavljivao: "Želim našem narodu u Palestini da garantujem da ćemo i na njihovo područje proširiti džihad. Imamo nameru da oslobodimo čitavu Palestinu, od reke Jordan pa sve do mora."

USPON U MEDIJSKOJ SENCI

Međutim, to što El Bagdadi povremeno zvuči tragikomično još ne znači da nije opasan, makar se ta opasnost po čitav svet debelo precenjivala. U regionu u kome sada ratuju, ni on ni njegova organizacija nisu se pojavili niotkuda, kako su mahom tvrdili političari i mediji po svetu kada je počela ofanziva Idis-a u junu. Godinama su "Daješi", kako pripadnike Idis-a zovu na domaćem terenu, po Iraku sprovodili teror nad neistomišljenicima u koje se broje pripadnici drugih vera, šiitski jeretici, sunitski sufiji, uterivali silom nakaznu verziju islama u kojoj ne postoji tolerancija ni za koga.

Slaba medijska vidljivost ekstremista je verovatno posledica zasićenosti vestima iz Iraka, ali i nelagodnosti zbog onoga u šta se ta država pretvorila. Idis, odnosno brojne ekstremističke grupe koje su se okupile pod tim krovom, narasle su na tlu koje su zaorali, navodnjavali i đubrili mnogi. Počev od Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije, njihove okupacije i razaranja Iraka, torture i ponižavanja u Abu Graibu i Gvantanamu; Saudijske Arabije, čija drakonska verzija islama oličena u vahabizmu odgovara viđenju sveta najradikalnijih sunitskih grupa, koje redovno imaju pomoć i podršku ultrakonzervativne kraljevine; drugih monarhija u Persijskom zalivu koje slede Saudijce, gledajući šiite kao petu kolonu kojom Iran širi svoj uticaj...

Idis je logičan nastavak priče o avganistanskim "svetim ratnicima" koji su za Zapad bili borci za slobodu, dobijali oružje, novac i podršku kada su ratovali protiv Sovjeta, a postali teroristi kada su se okrenuli protiv tog istog Zapada. Kada su ekstremisti iz Iraka preko porozne pustinjske granice, koja jedva da postoji još od drugog zalivskog rata, pohrlili da se u »

Krvavi ramazan

Sveti mesec muslimana ramazan, simbol mira i tolerancije, već godinama je obeležen stradanjima i sukobima širom islamskog sveta. Otmica i ubistvo trojice izraelskih tinejdžera na Zapadnoj obali, potom otmica šesnaestogodišnjeg Palestinca u istočnom Jerusalimu koji je živ spaljen, pokrenuli su novu spiralu nasilja između Palestinaca i Jevreja. Počeli su okršaji Izraela i Hamasa koji je ispaljivao rakete na teritoriju jevrejske države, dok su izraelski avioni i helikopteri bombardovali ciljeve unutar pojasa Gaze. U najžešćim sukobima Izraela i Hamasa od novembra 2012. godine, do utorka, kada ovaj broj "Vremena" odlazi u štampu, poginulo je oko 200 Palestinaca; na izraelskoj strani je bilo četvoro te[ko povređenih i jedan poginuli. Iako se ubistva mladića pominju kao povod za novu eksploziju nasilja, kao da i bez toga zla krv koja decenijama postoji u izraelsko-palestinskom sukobu mora periodično da prokljuca, brišući povremene stidljive najave o mirovnim pregovorima.

U utorak je Izrael, koji je prihvatio egipatski predlog o prekidu vatre, posle pauze od šest sati obnovio vazdušne udare na pojas Gaze, jer je Hamas za to vreme ispalio oko 50 raketa preko granice. Sa palestinske strane pominje se treća intifada, opšti ustanak, sa izraelske kopnena intervencija u pojasu Gaze.

U senci izraelsko-palestinskog sukoba, Iraka, Sirije, nastavlja se haos u Libiji, koja je od pada Gadafija u novembru 2011. nestala iz udarnih vesti u državama koje su uzele aktivno učešće u intervenciji protiv pukovnika. U najnovijem bizarno-tragičnom sukobu, u žestokim sukobima dve ekstremističke frakcije na međunarodnom aerodromu u Tripoliju, poginulo je najmanje šest osoba. Suprotstavljene milicije su protivavionskim topovima i drugim teškim naoružanjem granatirale i uništile 90 odsto aviona koji su se zatekli na aerodromu, kao i kontrolni toranj. Vlada razmatra mogućnost da pozove međunarodnu zajednicu da pomogne u uspostavljanju bezbednosti u zemlji. U susednom Egiptu, ekstremisti su na Sinaju granatirali jedan vojni punkt u provinicijskoj prestonici El Ariš, usmrtivši jednog vojnika i sedam civila, među kojima dvoje dece.

Siriji bore protiv Bašara el Asada, izveštaji o njihovim zverstvima pokrivani su pričama o zločinima Asadovih snaga, upotrebi hemijskog oružja. Novac, oružje, podrška, braća po shvatanjima koji su ratnička iskustva sticali po Avganistanu, Čečeniji, Libiji, priticali su sa svih strana, uz ćutanje Asadovih zapadnih i regionalnih protivnika.

Kada su se neki od džihadista vratili u Irak i krenuli ka Bagdadu, odjednom se pažnja sveta usmerila na njihov ekstremizam, pljačkanje, klanje i silovanja pod izgovorom vere, rušenje šiitskih i sufijskih svetilišta. Pri tome, porast sektaškog i političkog nasilja, koje se nikada nije ni prekidalo, primetan je u Iraku još od prošle godine. Jasno je bilo da vlada Nurija al Malikija, kao i prethodne iračke vlade, ima moć koja se prostire ne mnogo dalje od vrata skupštine. Faludža je još pre Nove godine pala u ruke snaga za koje se tvrdi da su pristalice Sadama Huseina i vojska ni posle silnih borbi nije uspela da je povrati, a nadiranje "Daješa" sa severa je samo ogolilo nemoć centralne vlasti. Iračka vojska se urušila, od 700.000 vojnika deset odsto je dezertiralo, piše "Vašington post", a irački zvaničnici procenjuju da bi taj broj mogao da bude i veći od 90.000. Vlada ubrzano vrši osnovnu vojnu obuku novih regruta, od kojih većinu čine šiiti. Šiiti su mahom činili vojne jedinice koje su zaustavile Idis kod Samare, severno od iračkog glavnog grada. Poslednjih dana vesti koje stižu iz Iraka kažu da je linija odbrane stabilna i da su iračka vojska i policija povratile nekoliko područja i gradova.

VELIKA IGRA

Bez obzira na haos koji se šire Irakom, reklo bi se da ovakva situacija odgovara bar nekim igračima u komplikovanoj bliskoistočnoj partiji. Kurdi u Iraku su iskoristili kolaps centralne vlasti, i u poslednjih nekoliko sedmica skoro duplo proširili svoju manje-više nezavisnu oblast na severu zemlje; zauzeta su neka naftna polja u blizini Kirkuka i sam grad, u oblasti prebogatoj naftom. Malikijeva vlada besno je reagovala, žaleći se da su od kurdskih boraca očekivali da "podrže snage bezbednosti u pružanju otpora terorističkim grupama, umesto što koriste situaciju da zauzmu naftna polja", a sam Maliki je optužio Kurde da šuruju sa ekstremistima i štite ih. Predsednik autonomnog kurdskog regiona Masud Barzani je nagovestio da će Kurdi raspisati referendum o potpunoj nezavisnosti, a kurdski poslanici povukli su se iz iračkog parlamenta, koji je i inače potpuno paralisan.

Izraelski premijer Benjamin Netanijahu dao je podršku proglašenju nezavisnosti Kurdistana. Trenutno haos u Iraku i Siriji možda i odgovara Izraelu, jer su se komšije i tradicionalni neprijatelji zabavili svojim jadom i ne misle na jevrejsku državu. Međutim, na duži rok nikome u regionu, pa ni Izraelu, ne može odgovarati nepredvidiva situacija u kojoj se raspadaju države i postojeći poredak na Bliskom istoku, a niko ne zna šta nastaje, osim što po pravilu u haosu na površinu izbijaju najgori.

Posle početnih nagoveštaja da će Iran i SAD na neki način koordinisati pomoć Bagdadu u borbi sa sunitskim ekstremistima, nijedna strana se više ne oglašava po tom pitanju. Iranci sigurno pomažu

šiitima u Iraku koji zbijaju redove, mada zvanično negiraju da je ta pomoć vojna; nadiranje ekstremista je zaustavljeno, Amerikanci i njihovi zapadni saveznici pominju stabilizaciju Iraka putem snažne podrške vladi koju bi činila široka koalicija, što zvuči prilično apsurdno. Pomenuta koalicija na dobrovoljnoj bazi nije moguća, vlada nije formirana baš zato što u zemlji koja je odavno popucala po šavovima niko ne želi ni sa kim da sarađuje. Budućnost će pokazati da li je američko ćutanje i čekanje u stvari uvod za neku vrstu povratka u Irak, za koji bi odličan izgovor mogla biti borba protiv ekstremista, oličenih u novopečenom kalifu.

ZLOČINI I LUDILO

I dok svetske i regionalne sile, kao i domaći političari, vagaju svoje interese, ludilo besni nesmanjenom žestinom. "Sestra mi je još u Bagdadu", priča u telefonskom razgovoru za "Vreme" Ahmed, koji je pre nekoliko meseci uspeo da ode u Kanadu. "Kaže mi da sada dnevno eksplodira onoliko automobila bombi koliko ih je ranije bilo mesečno."

U istočnom Bagdadu su naoružani muškarci ubili 33 osobe, među kojima je 29 žena. Ostavili su poruku: "Ovo je kazna za one koji se bave prostitucijom." U tom većinski šiitskom delu glavnog grada prošle godine ubijeno je 12 žena, a tada su za njihovo ubistvo bili optuženi pripadnici šiitske milicije. Nedaleko od grada Hile, južno od Bagdada, čije stanovništvo je većinski šiitsko, pronađena su 53 tela sa prostrelnim ranama i vezanim rukama. Masovna ubistva poput ovog bila su karakteristična za sukobe šiita i sunita pre nekoliko godina. Ujedinjene nacije su saopštile da ljudi masovno napuštaju mesta sukoba širom Iraka i da je u zemlji sada interno raseljeno 1,2 miliona osoba.

Borbe se vode nesmanjenom žestinom i u susednoj Siriji, koja se po tome ne razlikuje od Iraka. Najmanje 16 boraca je poginulo tokom prošlog vikenda u sukobima između sirijskih pobunjenika i libanske šiitske grupe Hezbolah na libanskoj granici. Ekstremisti sa raširenom zastavom Islamske države (IDIS je promenila ime u "Islamska država") javno su izvršili egzekuciju četiri sirijska muškarca zbog navodnog špijuniranja u korist Bašara el Asada u gradu Al Kaimu, u blizini iračke granice sa Sirijom. Početak ofanzive ekstremista u Iraku propratili su komentari o opasnosti za čitav svet od novog talasa terorizma, strahovanja od skoka cene nafte i udara na svetsku ekonomiju. Prvi talas straha kao da je prošao, pa se stradanje ljudi u Siriji i Iraku i nestajanje ovih država vraća polako na nivo rutinskih vesti. Što se tiče El Bagdadija, videće se kakav je njegov potencijal kao novog "kralja terorista". Terorističke ikone su potrošna roba koja lako stiče slavu i još lakše se zaboravlja. Ko se uopšte seća euforije u svetu kada je 2006. u Iraku ubijen Abu Musab al Zarkavi, za koga se tvrdilo da je vođa Al Kaide u toj zemlji (u raketnom napadu na kuću u kojoj je bio Al Zarkavi ubijene su i dvadesetogodišnja žena i trogodišnja devojčica); u zaborav je pao čak i Bin Laden, mada se i posle njegovog ubistva govorilo da je to "pobeda za sve demokratije koje se bore protiv terorizma, veliko olakšanje za svet". Kao što se da videti u Siriji i Iraku, ali i širom regiona (vidi okvir), svet je i posle njih nastavio po starom. ¶

MOMIR TURUDIĆ

Foto: Fonet/AP

Igra na tankoj žici

Nakon nasilnih usledili su relativno mirni protesti Albanaca zbog doživotnih zatvorskih kazni izrečenih njihovim sunarodnicima koji su ubili petoricu Makedonaca pre više od dve godine. Sve to pokazuje koliko je krhak međuetnički mir u Makedoniji

Za "Vreme" iz Skoplja

"Imate posebnu odgovornost da u regionu uspostavite primer zajedničkog života u miru i prosperitetu albanske i makedonske zajednice. Za to je potreban težak rad, koji zahteva napore na obe strane", izjavila je prošlog ponedeljaka u Skoplju Viktorija Nuland, pomoćnica državnog sekretara SAD, zadužena za evropske i evroazijske poslove. Upravo je tog ponedeljka isticao ultimatum koji je postavila izvesna Oslobodilačka vojska Skoplja, po kojoj je u makedonskoj prestonici trebalo da počne novi rat, ako do tada ne budu oslobođeni Albanci osuđeni na doživotnu robiju zbog petostrukog ubistva kod Smiljkovskog jezera u predgrađu Skoplja počinjenog 12. aprila 2012. uoči uskršnjih praznika. Tada su ubijeni četvorica makedonskih mladića i jedan sredovečan ribar. Preuzevši ime policijske akcije, makedonski mediji su taj slučaj nazvali "Monstrum".

Negde između podrške Sjedinjenih država međuetničkom zajedništvu koju je izrazila Nuland i medijskog "kominikea" najnovije, navodno oružane formacije nezadovoljnih etničkih Albanaca, Makedonija živi još jedno međuetnički uzavrelo leto.

Ponedeljak je došao i prošao, ali je u trenutku kada ovaj broj "Vremena" odlazi u štampu i dalje neizvesno da li će se ovih dana na društvenim mrežama pojaviti poziv na nove demonstracije Albanaca u Skoplju i gradovima zapadne Makedonije u petak posle podnevne molitve u džamijama. Protekla dva petka na protestima su učestvovale hiljade Albanaca nezadovoljnih izrečenim kaznama šestorici njihovih sunarodnika.

Iako najavljeni kao mirni, prvi protesti su prerasli u nasilne demonstracije i sukob sa policijom. Letele su kamenice i šok bombe, a policijski kordon je morao da koristi i suzavac i vodene topove da bi rasterao masu koja je kamenovala objekte sudova i pokušavala da se probije do zgrade vlade. Povređenih je bilo na obe strane, neki demonstranti su privedeni.

ALBANCI SVIH ZEMALJA

Podršku makedonskim Albancima izrazila je potom albanska dijaspora pred zgradom UN u Njujorku i u Brisleu (organizacija MAKOVAL – Makedonija, Kosovo, Valonija, Albanija), koja je tražila međunarodni monitoring za dalji tok suđenja, ali i sunarodnici u Tirani, gde su protesti bili uglavnom mirni. Demonstriralo se i u Prištini gde su se mogli videti transparenti "Nas je deset miliona, vojska se sprema za bitku" i "Jedan narod, jedna krv, jedna majka, jedna zastava", gde se palila makedonska zastava.

Predsednica Kosova Atifete Jahjaga osudila je skrnavljenje makedonske zastave i zatražila privođenje počinilaca. Bivši i aktuelni premijer Albanije, pa i prestolonaslednik albanske kraljevske porodice princ Leka, apelovali su na sve Albance da se ponašaju dostojanstveno i da sačuvaju međusobno poštovanje u Makedoniji. Zvaničnog izvinjenja vlade u Prištini zbog paljenja makedonske zastave ipak nije bilo.

Deo medija pothranjivao je tenzije izveštajima da je makedonski MUP blokirao granične prelaze ka Albaniji i Kosovu i da vrši stroge kontrole na putevima zapadne Makedonije, ne bi li se navodno presreli autobusi sa demonstrantima koji

su krenuli na skopske proteste. Poslednji protesti prošli su, ipak, mirno, pokušaje pojedinih grupa da isprovociraju sukob sa policijom sprečile su snage reda, ali i "redari" organizatora.

PREPOZNAJTE MONSTRUMA

Pojavio se i transparent sa mozaikom likova – premijera Nikole Gruevskog, njegovog koalicionog partnera Alija Ahmetija (lidera albanske Demokratske unije za integraciju), Slobodana Miloševića i Adolfa Hitlera, na kome je pisalo: "Monstrum se krije u ovom mozaiku!" Demonstranti su uzvikivali slogane o UČK i Velikoj Albaniji, ali nije, kao prilikom prvih protesta, bilo zastava Saudijske Arabije i islamskih simbola, zbog kojih je u međuvremenu oštro reagovao čelnik Islamske zajednice Makedonije, reis-ul-ulema Sulejman Redžepi, koji je izjavio da je na prvim protestima "bilo mnogo horora, videli smo strane zastave sa arapskim tekstovima koji ne pripadaju našoj naciji, našoj državi, pa čak ni našoj veri. To su bile zastave običnih manipulatora... Te osobe su bez sumnje uključene da bi se devalvirao nacionalni ili verski protest."

Albanci su protestovali protiv makedonskog suda, jer "nije u stanju da ispravno presuđuje, već je samo potvrdio optužbe tužilaštva i policije bez čvrstih dokaza. Demonstranti su ponovo zahtevali ostavku ministarke unutrašnjih poslova i razrešenja nadležnog sudije i tužiteljke. Na sreću, otkazan je kontramiting etničkih Makedonaca, verovatno i zbog brojnih apela stranih diplomata, domaćih političkih i verskih lidera i nevladinih organizacija, pa je izbegnuta konfrontacije dveju grupacija.

VARLJIV MIR

Ali, pitanje je dokle. Suđenjem nisu zadovoljni ni roditelji ubijenih mladića ni rodbina osuđenika. Decenijsko političko silovanje zakona i partijske kadrovske metastaze u svim slojevima makedonskog društva rezultirali su drastičnim nepoverenjem u sudstvo, bez obzira na etničku pripadnost. U situaciji kada su vlasnici medija podlegli koruptivnim ponudama ili zastrašivanju vlasti, krhki međuetnički balans se održava još samo apelima sve ređih građanski orijentisanih makedonskih i albanskih intelektualaca, ili "bratstvo-jedinstvenim" stavom vladajuće koalicije da treba se izbegne bilo kakvo talasanje koje bi moglo da uzburka mir u "tender-koaliciji". U konkretnom slučaju, petostruka egzekucija je stvorila ogroman emocionalni, ali i nacionalni naboj kod Makedonaca, a tok istrage, pojedine neodmerene izjave posle policijske akcije, hapšenja osumnjičenih i tokom suđenja – kod Albanaca. Zbog takvog međuetničkog naboja, kao i zbog dugotrajne političke i ekonomske krize, stiče se utisak da i VMRO-DPMNE i DUI, svaka u svojoj etničkoj sferi, gube kontrolu, te da se period PR-šminkanja realnosti polako primiče kraju.

Artan Grubi, šef Ahmetijevog kabineta, izjavio je povodom eskalacije nasilja da su protesti bili zloupotrebljeni i da se iza njih krije pokušaj formiranja nove političke partije Albanaca u Makedoniji. Iako je činjenica da, gledano kroz prizmu prosečnog Makedonca, DUI (nastalo pacifikacijom ONA) treba da ode sa vlasti, da bi se konačno zacelile rane iz 2001, bojazan od "komšijskog" teledirigovanja lidera otvara mnoga pitanja o eventualnoj novoj partiji, čak i ako bi ona imala podršku i predstavnika međunarodne zajednice i intelektualne elite iz Albanije i Kosova. Posebno ako se uzme u obzir činjenica da je prva albanska partija u Makedoniji, PDP, devedesetih godina bila i najkonstruktivnija u pogledu zajedničkog života u Makedoniji, a da su sve kasnije osnovane partije imale sve radikalnije zahteve. Aktuelni DUI doduše i nema nikakve realne zahteve, jer iako je od 2001. maltene neprekidno u vlasti, redovno zamazuje oči albanskim glasačima predizbornim obećanjima, da bi odmah posle izbora iste zaboravio i produžio da neguje poslovne relacije sa VMRO-DPMNE. I da do sledećih izbora, pred stranim diplomatama i albanskim delom makedonske javnosti, sriče žalopojke zbog neostvarenih prava Albanaca.

Kada se u takvu političku stihiju uključe i brojni balkanski manipulatori i provokatori, kao što su albanski istoričar i čelnik Liste za prirodnu Albaniju Koča Danaj, koji je izjavio da je zbog stvaranja prirodne Albanije "Makedonija već mrtva, a da je sledeća na redu – Srbija", zadatak makedonskih političara postaje sve teži. Danaj dalje poručuje: "Protesti u Makedoniji moraju da se nastave. Korak po korak, teritorija treba da bude očišćena i oslobođena od svake religijske i nacionalne raznolikosti, a bunt se treba transformisati u jedan sveobuhvatan pokret, čiji bi jedini cilj bio konačno spajanje s Albanijom." ¶

SINIŠA STANKOVIĆ

Radikalni islam ili politička konstrukcija?

U velikoj operaciji makedonske policije "Monstrum" u kojoj je učestvovalo oko 600 pripadnika MUP-a, bilo je uhapšeno 20 osoba. Ministarka unutrašnjih poslova Gordana Jankulovska je tada izjavila da je istraga utvrdila da se radi o radikalnim islamistima. "MUP je protiv privedenih 20 osoba podneo krivične prijave za krivično delo terorizma. Neke od privedenih osoba bile su i na bojištima u Avganistanu i Pakistanu i ratovali su protiv NATO-a", izjavila je tada Jankulovska. Ministarka je takođe istakla da su petorica ubijenih nedužne žrtve koje nisu imale direktnu vezu sa ubicama i da je motiv terorističke grupe bila želja da "podstaknuti radikalnim idejama izazovu strah i nesigurnost kod građana".

Opoziciona albanska partija NDP je odmah reagovala da makedonska vlada petostruko ubistvo želi da zloupotrebi ne bi li se predstavila kao država koja se bori protiv islamskog terorizma, a DPA je saopštila da "način na koji je MUP objavljivao i prezentovao navode iz policijske akcije 'Monstrum' nalikuje političkoj konstrukciji".

Završna reč koja je uzburkala duhove

"Završna reč Tužilaštva biće kratka, kakav je bio i život ubijenih mladića. I brza kao što je završio njihov život", rekla je na suđenju tužiteljka Gordana Geškovska. "Nije slučajan dan, Veliki četvrtak, kada se desilo ubistvo. Namera je bila da se ubiju samo mlade muške osobe makedonske nacionalnosti i hrišćani. Poruka je – pucamo na Veliki četvrtak. Zaključak – da vam bude krvav Uskrs. Da vam uništimo veru. Pucamo u mlade ljude da vam uništimo naciju. Zaključak – pucamo u budućnost nacije. Zar vam ovo ne govori dovoljno o motivu izvršenja krivičnog dela i o nameri da se izazove osećaj straha i nesigurnosti kod građana", rekla je Geškovska.

Još jedna priča o nama

U Vukovaru je na snazi potpuna segregacija. Nevidljiva granica deli kafiće na hrvatske i srpske, "branitelji" se ne mešaju sa pripadnicima "agresorskog naroda". Najgore je, međutim, što se srpska i hrvatska deca razdvajaju još od obdaništa, što u školu idu u različitim smenama, uče samo o sebi, a ne o drugima. Čak je i dvorište jednog vrtića razdvojeno žicom, a po nepisanom pravilu hrvatska i srpska deca ne igraju se u istom pesku. Do sada su propali pokušaji da se osnuje nova, zajednička škola. O svemu tome se u ostatku Hrvatske malo zna i čini se da nikoga ne zanima kakav to zalog za budućnost ostavljamo

Za "Vreme" iz Vukovara

Nakon što sam prije više od dvadeset i dvije godine otišla iz Vukovara kao devetogodišnja djevojčica na ljetovanje koje se produžilo u dugogodišnje progonstvo, vraćam se kako bih ondje provela nekoliko dana i napravila reportažu o rodnom gradu. Gradu koji je samo donekle moj, potpuno različit od toponima koji se nalazi unutar mene kao iskrivljeno sjećanje, kao trauma, kao trajna inspiracija.

Vukovar je, na prvi pogled, obnovljen i popravljen grad. Tragovi rata tek su na rijetkim zgradama, normalno odjeveni ljudi piju kavu na terasama, tržnica je puna šarenila, uvezenog i domaćeg, na ulicama se prolaznici pozdravljaju i rukuju, šetaju pse, pripremaju čamce na ušću rijeke Vuke u Dunav. Ali ispod površine osjeća se još nešto, ono što je teško fotografirati ili prepričati, može se tek naslutiti u tome kako nakon pet sati poslijepodne ulice posve opuste. Sjene se osjećaju pogotovo sredinom jeseni, kada se obilježava Dan sjećanja na "pad grada", kada su, krajem studenog 1991, nakon tri i pol mjeseca završene borbe u kojima je, u napadima Jugoslavenske narodne armije i srpskih paravojnih postrojbi, život izgubilo oko 3200 ljudi. Za njih tristotinjak, među kojima je i moj otac, traga se još uvijek.

U gradu danas nema jasne crte razdvajanja, ali ima one nevidljive, ima srpskih i hrvatskih kafića, pa čak i srpskih i hrvatskih dječjih pješčanika, to nećete lako doznati ako dođete na jedno popodne. Prema posljednjem popisu stanovništva, u gradu živi oko 27.000 stanovnika, hrvatska većina te nekoliko nacionalnih manjina: mađarska, češka, rusinska, među kojima je najbrojnija srpska i čini 34,87 odsto. Danas je to grad unutar male zemlje, odnedavno članice Europske unije, grad na samom njezinom rubu u kojem je mnogo toga rubnoga. Kao i podatak zavoda za zapošljavanje da najveći broj nezaposlenih čine mladi u dobi između 15 i 29 godina s udjelom od 37 odsto, dok je krajem osamdesetih godina samo poznata tvornica obuće "Borovo" zapošljavala oko 22.000 radnika. Vidjeti prosjaka na ulici bio je rijedak prizor.

PRIČA O DVA DAVIDA

Iskustvo ratne traume kojim sam se bavila godinama u pisanju, u fokus mog interesa ponovo je stavilo djecu, ali sada djecu današnjeg Vukovara. Njima se nitko ne bavi mnogo, političari ih ne spominju u predizbornim kampanjama. Malo ljudi čak i u Hrvatskoj zna kako je u Vukovaru na snazi potpuna segregacija, djeca hrvatske i srpske nacionalnosti odvojena su još od vrtića, u školama idu u suprotne smjene, tek poneku aktivnost

TKO JE KO: Grupa devojčica u Vukovaru i ruševine u mahom obnovljenom gradu
Fotografije: Ciril Jazbec

pohađaju zajedno. Nakon mirne reintegracije 1997. godine to je možda bio politički najjeftiniji, ali dugoročno i najlošiji način da se tenzije između dvije zajednice smire i otpočne suživot.

Unazad nekoliko godina rijetke nevladine organizacije, kao i samostalno organizirane skupine roditelja, pokušavaju se izboriti za Novu školu u kojoj bi djeca u klupama sjedila zajedno i učila jedna o drugima, a ne samo o sebi. Prva koja je započela s tom idejom jest organizacija Nansen dijalog centar iz Osijeka koja se zalaže za zajedničko školovanje, shvaćajući kakve posljedice trenutni sustav može imati. Djeluje od 2001. godine s misijom socijalne rekonstrukcije poslijeratnih i multietničkih zajednica. Roditelje koji bi djecu upisali u zajedničku školu, kaže projektna koordinatorica Ivana Milas, počeli su pronalaziti tako što su doslovno zaustavljali ljude na ulici, vukući ih za rukav. Međutim, iako ima zainteresiranih, škola još nije zaživjela, nedostaje ozbiljna politička volja.

Priča koju od nje saznajem jest priča o dva Davida. U jednoj zgradi u Borovu Naselju, prije desetak godina, živjela su dva dječaka, oba imenom David. Jedan je bio Hrvat, a drugi Srbin. Oba su bila vrtićke dobi i silno su se voljeli igrati skupa. Zgrada vrtića koji su pohađali imala je dva ulaza, jedan za Srbe, a drugi za Hrvate. Imali su, doduše, zajedničko dvorište u kojem bi za lijepa vremena prvodili svoje vrtićke dane, međutim, sredinom tog dvorišta bila je razapeta žica koja je dijelila teritorij. Dva Davida često su provodila vrijeme stojeći kraj žice, prepričavajući jedan drugome svoje dogodovštine.

GOŠĆA SA DRUGE STRANE

Pri prvom posjetu osnovnoj školi "Siniša Glavašević", gotovo čitav školski sat provela sam razgovarajući s djecom srpske nacionalnosti o tome kako vide svoj grad i život u njemu. Nakon toga planirala sam posjetiti i hrvatski razred. Susret s djecom meni je ujedno bio i prvi susret s pripadnicima srpske nacionalne manjine u Vukovaru, susret od kojeg sam i pomalo strepila, ali već nakon prvih nekoliko minuta provedenih s njima, shvatila sam da me, prije svega, podsjećaju na vlastitu djecu. Došaptavali su se zbog gosta u razredu, smijuljili se i okretali prema meni, pravili se važni pokušavajući smisliti što smješnije odgovore na nastavničina pitanja. Poput svojih vršnjaka, najviše žele bazen i kino dvoranu, a nakon toga, da se mogu igrati zajedno. U razgovoru, sami su došli do zaključka koji je formulirao jedan jedanaestogodišnji dječak: "Među nama nema nikakve razlike, mi treniramo košarku skupa, jedino što oni (Hrvati) kažu *sretno*, a mi *srećno*, oni kažu *trica*, a mi *trojka*, i kada netko nekome udari faul i sruši ga, nikada ne kažemo da je to učinio zbog nacionalnosti, pružimo si ruku i podignemo se. Tako vam je to u sportu."

Toga dana iz škole sam izašla ozarena i ohrabrena činjenicom da iako sustav sve čini kako bi poništio ljude i stvorio nacije, za ovaj grad, sa strašnom prošlošću i nezavidnom sadašnjošću, ipak ima nade. U razgovoru sa školskom psihologinjom, pokušavajući shvatiti kakav trag takva podjela ostavlja na djecu, saznala sam da nisu toliko učestali incidenti na nacionalnoj razini, ali ohrabreni stavovima odraslih, kada se posvađaju ili potuku, znaju sukobe pravdati upravo time.

U istom razgovoru saznajem i da vukovarska opća bolnica nema savjetovalište niti psihologa koji bi se bavio isključivo ratnim traumama, jedan takav liječnik dolazi iz drugog grada na dva sata tjedno. U školu sam se planirala vratiti za proslavu njezina dana i nastaviti razgovor s djecom te stvoriti novo, zajedničko sjećanje. To se nikad nije dogodilo jer se nakon mog prvog posjeta dio roditelja silno uzrujao smatrajući kako se s djecom ne smije razgovarati čak ni afirmativno, a moja osobna povijest i stradavanje mog oca, u mnogima od njih, budući da dolazim "s druge strane", izazvali su sumnju i bili dovoljan signal da zabrane svaki idući razgovor. Smatrali su kako su djeca bila neprimjereno izložena političkim pitanjima, iako svakodnevno slušaju u medijima o podjelama u svom gradu. Moju želju da dođem i razgovaram s njima kako bih objasnila da djeca nisu bila ničim ugrožena te da smo pričali o vrijednostima prijateljstva, roditelji nisu prihvatili. Neki od njih tražili su premještaj nastavnice koja me ugostila u drugi razred.

ČEKIĆEM NA ĆIRILICU

Sve to događalo se u vrijeme kada je Vlada Hrvatske pokušala postaviti ploče s ćiriličnim (dvojezičnim) natpisima na državne institucije kako bi ispunila Ustavom zajamčena prava nacionalnim manjinama, kada čine više od 33 odsto ukupnog stanovništva. Dio Hrvata se pobunio te su bivši branitelji formirali "Stožer za obranu hrvatskog Vukovara" čije su akcije bile skidanje ploča. Oni smatraju kako je ćirilično pismo simbol agresije na Vukovar, kao i to da postoje susjedi Srbi koji šute o počinjenim zločinima. U takvoj histeričnoj atmosferi s djecom više nije bilo moguće razgovarati, sa svih strana mogao se čuti ili govor mržnje, ili pokušaj diskriminacije, ili potpuno nerazumijevanje delikatne situacije zbog dugogodišnje zapostavljenosti grada na obali Dunava.

U centru grada izvođeni su "umjetnički performansi" desničarskih udruga čija je glavna točka bila razbijanje čekićem kutije s ćiriličnim natpisima kao što su genocid, agresija i slično. Teško je bilo i zamisliti osjećaje djece koja pohađaju nastavu na ćirilici. Također, bilo je teško i pronaći sugovornike koji nisu pripadnici službeno suprotstavljenih strana, koji »

nisu dio radikalnih političkih struja, i ne pokušavaju manipulirati emocijama i traumama. Činilo se da su takvi zauzeli čitav prostor priče o Vukovaru. Baš unatoč tome, u ovoj priči nisam htjela presudan glas prepustiti njima, odlučila sam pronaći *Vukovarce*. One koji ne galame na prosvjedima, ne razbijaju ploče, ne žele živjeti u getu, i privoliti ih da progovore o svojim iskustvima.

NOVO GROBLJE, NEKADA MASOVNA GROBNICA: Posle mirne reintegracije 1997. na ovom mestu je ekshumirano 938 leševa, uglavnom hrvatskih civila

Foto: Ciril Jazbec

BEZ POZITIVNOG ISKUSTVA

Moja prva sugovornica bila je vukovarska spisateljica i socijalna pedagoginja Julijana Adamović. U Vukovar je došla živjeti prije petnaest godina zbog posla, Hrvatica, rođena i odrasla u Vojvodini. Majka je dvoje djece i duboko involvirana u današnje probleme Vukovara na svim razinama. Priča posve otvoreno, i kaže, zbog toga joj nije jednostavno. Smatra da je izazivanje sukoba nepripremljenim postavljanjem ćiriličnih ploča od strane Vlade namjerno kako bi skrenuli pažnju sa stvarnih, gorućih problema.

Kada je 1999. počela raditi, u uredu je imala kolegicu Srpkinju, postojao je teritorij borbe za radio-stanice koje će slušati, za sitnice kojih su se obje držale, ali s vremenom su se konsolidirale, prolazile su skupa kroz svakodnevicu, rođenja djece, uskoro su dijelile više od obične kolegijanosti. To bi se, smatra, vjerojatno dogodilo i s djecom u školi koja odrastaju zajedno. "Mi smo bar prije rata imali neka pozitivna iskustva s osobama drugih nacionalnosti i koliko god teško bilo nakon svega uspostaviti kontakte, odnos na kome ih možeš graditi, djeca danas nemaju ni to, jer ih je sustav razdvojio od najranijeg djetinjstva. Teret krivnje ne može se staviti djeci, imaju pravo na svoju sadašnjost." Kad ju pitam bi li željela otići, bez oklijevanja odgovara "Da" i dodaje "da si me pitala prije nekoliko mjeseci, rekla bih ne. Danas imam osjećaj da se u trenu sve može promijeniti, da je na staklenim nogama i može upropastiti živote. Pogotovo ako misliš drugačije od većine, bilo srpske ili hrvatske." Njezin je stav da u Vukovaru najviše nedostaje kulturnog života, sadržaja za mlade, djeca nemaju puno izbornih aktivnosti, pogotovo ne zajedničkih, a prije svega nedostaje psihoterapije i mogućnost liječenja.

Šefica psihijatrijskog odjela, doktorica Melita Jukić, čekala me je ujutro ispred vukovarske bolnice, nasmiješena i umorna, nakon noćnog dežurstva tokom kojeg su doveli jednog od branitelja koji je dan ranije razbio ćiriličnu ploču na policijskoj postaji. Njegov kolega je u sukobu s policajcem završio na intenzivnoj njezi s teškim ozljedama glave. Sjedamo u obližnji kafić. Doktorica Melita zapravo živi u Osijeku, ali više voli reći da živi u bolnici. Na moje pitanje o tome kako se danas Vukovarci nose s problemima prošlosti i sadašnjosti, kaže: "Ovdje su svi istraumatizirani na neki način i to je normalno stanje. Najgore je što nema posla, a mnogi (posebice branitelji) u mirovinu su otišli mladi, nije normalno da danas imaš četrdeset godina i da ne radiš, kada bi morali misliti svaki dan kako će zaraditi, manje bi se bavili prošlošću." Pitam ju bi li otišla iz Vukovara, na što odgovara: "Svaki drugi dan. Ali sad da odem imala bih osjećaj da su me otjerali. S mog odjela nedavno je otišlo troje ljudi, u Švicarsku i Njemačku, to su ljudi koji čak imaju posao." Smatra da je, pored nezaposlenosti, najveći problem odvojeno školovanje koje djecu snažno formira i u budućnosti može izazvati samo nove sukobe.

Dok sam pokušavala pronaći sugovornike, shvatila sam da su oni koji žele razgovarati po pravilu na nekakvim istaknutim mjestima (NGO organizacije Nansen centar, Europski dom Vukovar, istaknuta spisateljica, šefica psihijatrije) i to uglavnom – žene. Pitala sam ju kako tumači tu činjenicu. Ukazala mi je na nešto logično. U postratnim sredinama muškarcima je dopušteno samo jedno, ili da budu bivši ratnici ili da odu. Oni koji se javno, kao muškarci u još uvijek snažno patrijarhalnim društvima, izlože i započnu pričati o pomirenju ili iskreno afirmativno o suživotu, mogu dobiti samo etiketu izdajnika. Ženama se to donekle može oprostiti. I zaista, pokušavajući se sjetiti bar jedne javne osobe iz Vukovara, muškarca koji nije dio političkog establišmenta, koji bi svojim integritetom i snagom otvarao taj put, a da ne pripada braniteljskoj populaciji ili drugoj, manjinskoj, koja zagovara svoja prava, nisam uspjela.

MI MRZIMO NJIH, ONI MRZE NAS

U području javnog djelovanja, došla sam do Dalibora Jurišića, ali znakovito, djelatnika u kulturi. U sredinama kao što je Vukovar, pa čak i u većem dijelu Hrvatske, kultura je još uvijek nešto benigno ili svrstano pod zabavu, pa samim time bezopasno. No i Dalibor, iako zaposlenik kulturne ustanove "Hrvatski dom" u kojem vodi program kazališne produkcije, pristao je govoriti samo u svoje ime.

U Vukovar se vratio prije pet godina i to iz Zagreba gdje je imao posao nakon završenog fakulteta. Budući da u Vukovaru do sada nije bilo kina, Dalibor pušta filmove u kulturnom domu, a pomalo se bavi i režijom. Njegova prva predstava za djecu jest zapravo inspirirana starozavjetnom pričom o Joni koja nosi ironičan podnaslov: "Mi mrzimo njih, oni mrze nas i to je potpuno normalno". Dalibor smatra da je javni život u Vukovaru sustavno i potpuno umrtvljen. Postoje službene stranke, izvješća, ali nema javnosti; postoji vlast i privatni životi, ali između toga ništa. Kada ga pitam čega najviše nedostaje,

TRN U OKU: Razbijanje ćirilične table
Foto: Fonet

kaže: nedostaje da bude normalno. Ako imate bolesnika, onda mu dajete deset puta čistiju sobu, pet obroka na dan, svi uvjeti su bolji. U Vukovar je trebalo deset puta više ulagati, odmah otvoriti kino, zaposliti ljude, a ne prepustiti sve slučaju, mada, i to vjerojatno nekome odgovara. Grad je podijeljen po svim osnovama, kaže, za pet godina ovdje će ostati starci, kriminalci i policija. On sam otišao bi sigurno kada bi tu morao podizati djecu.

U lobiju hotela Lav nalazim se s dvjema medicinskim sestrama s kojima me je spojila doktorica Melita, pristale su razgovarati, ali pod uvjetom da se ne iznose njihova imena. One su pripadnice srpske manjine i boje se da bi, zbog javnog istupa, mogle izgubiti posao. Imaju nešto više od 30 godina, priznaju mi da su se pitale kako razgovarati sa mnom (srpski ili hrvatski), a prije toga su me dobro provjerile. Budući da znaju što se dogodilo mojoj obitelji u ratu, iskreno kažu da su bile malo podozrive, međutim, pročitale su i kako smatram da danas nije lako biti Srbin u Vukovaru te su pristale da se nađemo.

Sestra J. radi u dnevnoj bolnici odjela psihijatrije, često s hrvatskim braniteljima, uspjeva biti profesionalna i daje jednu sličicu iz života. S jednim braniteljem ostvarila je dobar odnos, kaže: "Saživjeli smo se, iako smo znali tko je tko. Mislim da sam mu dosta pomogla. Nakon toga, jednom je ponovo došao na odjel u lošem stanju, bio je pijan i počeo urlati kako sve Srbe treba pobiti. Pritom se okrenuo k meni i rekao: 'Ti J., izvini, to se ne odnosi na tebe.' Nisam znala bih li se smijala ili plakala." Bila sam zatečena kada sam shvatila koliko medijska slika Vukovara ne odgovara stvarnosti i kako za ljudske priče, poput ove, J. i branitelja, zapravo u javnosti nema mjesta. Njezina priča govori mnogo o tome kada i kako "neprijatelj" postaje osoba, u atmosferi gdje se sve svodi na nacionalnu pripadnost. Takvih priča, kaže, imate koliko hoćete.

U doba godine kada se obilježava Dan sjećanja, Srbi se zatvaraju u kućama i samo čekaju da to prođe. Kada ih pitam što misle o odvojenom školovanju, donekle detektiraju to kao problem, ali teško rješiv. Jedna od njih pokušala je pokrenuti tu temu na roditeljskom sastanku u svom etnički čistom selu, ali pritisak koji je doživjela od vlastite zajednice, bio je prevelik. Razgovaramo i o godinama koje su podijelile grad. J. započinje: "Nakon što je grad bio oslobođen...", a onda se zaustavlja i pogleda me, shvaćajući da bi ta rečenica za mene počinjala sasvim drugačije, toga dana grad je za mene bio okupiran. Trenutak traje, ali obje prešutno, sa željom za dijalogom, ustupamo svoj dio prostora i nastavljamo razgovor pokušavajući se razumjeti. Mislim da smo u jednom trenutku obje osjetile nelagodu, ali brzo smo ju zaobišle. Obje smo bile spremne čuti, i možda to zvuči prejednostavno, ali nadvladale smo ju s osmjehom i uzbuđenjem jer prelazimo granice, s još mrvicu više povjerenja.

DRUGAČIJI OD DRUGIH

Počinjem shvaćati kako većina ljudi živi u svojim mikrosvjetovima, osim onih koji su pitanju nacionalnosti profesionalno posvećeni. Kada se sagledaju svi problemi, čini se gotovo nemogućim da u tom gradu postoje Lana Mayer, Hrvatica njemačkih korijena i Dejan Kojić, Srbin, koji je cijelo vrijeme rata proveo u Vukovaru. Oni su mladi bračni par s dvoje malene djece, svjesni da su drugačiji od većine, u mješovitom braku za kojeg mi je Lana još preko telefona rekla da joj to zvuči kao miješana salata pa nerado koristi taj termin.

Otvaraju mi vrata svoga doma, Lana kuha kavu, dok Dejan pokušava uloviti starijeg dječaka da završi svoj ručak. S njima mi je teško započeti razgovor jer imam silan otpor njihovu malu, obiteljsku zajednicu svesti na pitanje Srba i Hrvata, baš zato jer je očito da je to zajednica ljubavi i kada se pred njom nađete, sve što ste čuli ili saznali prije toga, pada u vodu. Upoznali su se nedugo nakon završetka rata, Lana ga je provela u Njemačkoj, a Dejan u razrušenom gradu u kojem se svako malo pucalo, plaća koju je njegova majka dobivala za tri dana ne bi vrijedila ništa jer bi ju pojela inflacija, svuda je vladao kriminal. Oni su se sreli u mirovnoj udruzi Dunav gdje je Lana podučavala njemački, a, priča kroz smijeh, Dejan ju je osvojio odličnim izgovorom iako nije znao što riječi znače. Njih dvoje ne žele otići nikuda. Smatraju da su podjele posljedica glasne i agresivne manjine, u svojoj bližoj okolini ne nailaze na osude. Osnovno čega nedostaje su radna mjesta, kada bi ljudi radili, bili bi zadovoljni, kaže Dejan, a Lana dodaje, povjerenja. "To nije nešto opipljivo, nema vjere u budućnost, u dobre ljude." Kada ih pitam što bi moglo promijeniti ovo stanje, uglas kažu – Nova škola. Tada bi u Vukovaru napokon prestao suživot o kojem svi stalno govore, a počeo bi život.

Svi Vukovarci s kojima sam razgovarala slažu se u tome da je najvažniji zadatak za Vukovar i njegovu bolju budućnost taj da se djeca prestanu razdvajati, ali oni koji žele pomirenje i normalan život, nažalost, ne odlučuju o tome.

Nakon gotovo dvadeset i tri godine ponovo sam otišla iz Vukovara, ponovo bez imalo povjerenja u sustav i državu, ali napuštajući Lanin i Dejanov dom sretna jer sam prešla granicu u sebi, s Laninim marmeladama u torbi, i ipak, s vjerom u ljude i onu riječ koja ne spada u klasičnu reportažu: ljubav. ¶

IVANA BODROŽIĆ

Lični pogled na 20. svetsko prvenstvo u fudbalu

Deutschland, Deutschland između ostalog

Od dvanaestog juna do trinaestog jula ove godine u Brazilu je održano dvadeseto po redu Svetsko prvenstvo u fudbalu. Bilo je to prvenstvo na kome su učestvovali svi dosadašnji svetski prvaci, prvenstvo na kome je branilac titule ispao već u grupnoj fazi, prvenstvo koje je, nakon istorijske pobede nad domaćinom u polufinalu, osvojila Nemačka

Svjetska prvenstvu u fudbalu, naročito važne utakmice i finala, u pamćenju pojedinca funkcionišu kao zavrnute stranice knjiga, kao bukmarkeri, kao podvučeni redovi, kao mnemotehničko pomagalo, kao istorijski događaji uostalom – lako je sjetiti se gdje smo bili i šta smo radili tih dana.

Finale 20. Svjetskog prvenstva u fudbalu, u trinaestoj julskoj noći 2014. godine, finale Njemačka–Argentina, gledao sam u hotelu N.O.R.C.E.V. na Iriškom Vencu, navrh Fruške gore, u sjeni onog televizijskog tornja što je relej, repetitor ili šta već, vrteći na drugom kanalu u mozgu sve vrijeme sjećanje na osmu julsku noć 1990. godine, kad sam kao trinaestogodišnjak gledao rimsko finale 14. Svjetskog prvenstva u fudbalu, Njemačka–Argentina, u Kaštel Starom, u Dalmaciji, nadomak Splita, na svom posljednjem djetinjskom mirnodopskom ljetovanju. Dan-dva uoči ovogodišnjeg finala, kad su finalisti već bili poznati, razmišljao sam o silnim paralelama između ova dva prvenstva, paralelama zbog kojih mi se znalo učiniti da su finalisti jednostavno morali da budu Njemačka i Argentina.

BOSNA I JUGOSLAVIJA

Svjetsko prvenstvo u fudbalu održano u Italiji 1990. bilo je posljednje na kojem je nastupila reprezentacija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Posljednji meč SFRJ na svjetskim prvenstvima bilo je četvrtfinale protiv Argentine koje smo izgubile na penale. Tim koji je sa klupe predvodio Ivica Osim, a koji je na terenu vodio Safet Sušić, bio je valjda posljednja koheziona sila te Jugoslavije. Jugoslavija je tada prvu utakmicu grupne faze igrala protiv Njemačke, tada formalno još uvijek Zapadne Njemačke, mada je Berlinski zid sedam-osam mjeseci ranije već bio srušen. (Na kvalifikacijama za to Svjetsko prvenstvo, Istočna Njemačka je najnormalnije učestvovala, ali su iz njene grupe na prvenstvo stigli Sovjetski Savez i Austrija.) Izgubili smo sa 4:1. Posljednju utakmicu izgubili smo, kako je rečeno, od Argentine na penale. Jugoslovensko iskustvo iz Italije 1990. omeđeno je porazima od finalista.

Poslije raspada SFRJ, iskustvo igranja na svjetskim prvenstvima, iskustvo navijanja za "svoje", do ove godine ostalo je uskraćeno Bosancima i Makedoncima. (Na prvenstvima u posljednjih 20 godina igrale su Hrvatska, Slovenija i Srbija, ali i državna zajednica Srbija i Crna Gora, najprije 1998. kao SR Jugoslavija, a zatim i 2006. kao Srbija i Crna Gora.) Od ove godine, to iskustvo nemaju samo Makedonci. Reprezentacija Bosne i Hercegovine učestvovala je na 20. Svjetskom prvenstvu. Reprezentacija koju je sa klupe predvodio Safet Sušić, a čiji je dobri duh Ivica Osim, prvu utakmicu je igrala protiv – Argentine. Utakmica na Marakani, unaprijed zamišljena kao istorijska, zaista se, odmah na početku, pretvorila u meč koji će ući u statističke sažetke istorije svjetskih prvenstava. U stotinu dvadeset i osmoj sekundi utakmice, Sead Kolašinac je postigao najbrži autogol u istoriji svjetskih prvenstava. Neslavna slava, kao u vicu. Suprotno mentalitetskim očekivanjima, međutim, igra reprezentacije BiH se nije raspala. Do kraja prvog i početka drugog poluvremena, Bosna je dominirala, ali jalovo, bez gola. Onda je došao trenutak Mesijeve inspiracije i bilo je 2:0. Kasni Ibišević gol bio je dovoljan tek za 2:1, za kratku nadu u remi i za proslavu časnog poraza.

Utakmica s Nigerijom za Bosnu i Hercegovinu bila je *biti ili ne biti*, kao uostalom meč s Kolumbijom za Jugoslaviju, dvadeset i četiri godine ranije. Nakon što je Bosni poništen gol zbog nepostojećeg ofsajda, nakon jedne od najvećih sudijskih grešaka na prvenstvu, Nigerija je poentirala jedanput, kao onomad Jugoslavija protiv Kolumbije, i to je bilo dovoljno.

Pobjeda protiv Irana u trećoj utakmici za Bosnu i Hercegovinu je bila počasna i pirova, jer su izgledi za plasman dalje zbog prva dva poraza bili već i teoretski izgubljeni. Nestali su, dakle, razlozi za zavičajno navijanje. Iz globalne perspektive, međutim, ispadanje Bosne (kao i Hrvatske) nije bilo iznenađenje. Ono što jest bilo iznenađenje je pravi pomor favorita u prvom krugu: ispala je Španija, branilac titule, ispale su Engleska i Italija, bivši svjetski prvaci.

JUŽNOAMERIČKI BUM

Engleska i Italija bile su u istoj grupi, grupi D, koju su tradicionalno neinventivni sportski novinari prozvali grupom smrti; u njoj je bio još jedan nekadašnji svjetski prvak – Urugvaj, reprezentacija koja se na Svjetsko prvenstvo jedva kvalifikovala, koja je kao i Kostarika percipirana kao teški autsajder.

Trećeg dana Prvenstva gledao sam utakmicu Engleska–Italija u Londonu, za šankom paba u Sohou, gdje nam je konobar u poluvremenu, kao dobrodošlicu za goste iz Beograda, pustio pjesmu Bilija Brega *Sexuality*, a sve zbog stiha *I had an uncle who once played for Red Star Belgrade*. U poluvremenu je bilo 1:1; Engleska je izjednačila samo dva minuta poslije vodstva Italije. Onda je početkom drugog poluvremena Baloteli zabio za 2:1 Italije, pa je preostalih četrdesetak minuta cijeli pab svako malo hučao u nadi za izjednačenje. Ipak, i kad je ostalo 2:1, niko se od Engleza, čini se, nije nadao ispadanju; doživljavali su prvu utakmicu kao borbu za prvu poziciju između sebe i Talijana, drugo mjesto u grupi, sigurno za prolaz dalje, nisu dovodili u sumnju.

Urugvaj je, međutim, zahvaljujući starom premijerligašu Suarezu koji je Englezima zabio dva gola takođe pobijedio sa 2:1, tako da su Englezima presudili igrači koje poznaju sa svojih klupskih terena. Generalno je prvu fazu takmičenja obilježio *južnoamerički bum*: pet od šest zemalja učesnica iz Južne Amerike je prošlo dalje: Brazil, Argentina, Urugvaj, Kolumbija i Čile (ispao je samo Ekvador). Ako pridodamo srednjeameričke ekipa Meksika i Kostarike, odnosno sjevernoameričku SAD, pola reprezentacija iz šesnaestine finala bile su američke. Evropi je u ovoj fazi ostalo šest reprezentacija (što je manje od pola; sedam evropskih ekipa ispalo je u prvom krugu): Holandija, Grčka, Francuska, Švajcarska, Belgija, Njemačka. Čast ostatka svijeta i preostalih kontinenata branile su dvije afričke reprezentacije: Alžir i Nigerija.

RODRIGEZ I HALILHODŽIĆ

Dvojica su ljudi za mene obilježila šesnaestinu finala Svjetskog prvenstva: mladi napadač Kolumbije Hames (koga su u našem poengleženom svijetu iz početka masovno zvali Džejms) Rodrigez i selektor Alžira Vahid Halilhodžić.

Južnoamerikanci su imali tu nesreću da već u šesnaestini finala igraju dva međusobna duela pa je Brazil, nakon penala, izbacio Čile, dok je Kolumbija sa 2:0 »

izbacila Urugvaj u valjda jedinoj utakmici šesnaestine finala čija završnica nije bila neizvjesna. (Pet od osam utakmica je završilo neriješeno, tri od tih pet su riješene u produžecima, a dvije penalima; Holandija je gubila od Meksika do 88. minute kad je izjednačila, a pobijedila je golom u 4. minuti sudijske nadoknade vremena, dok je Francuska prvi gol Nigeriji dala deset minuta prije kraja, a drugi također u nadoknadi vremena.)

Jedini koji su u finiš ušli rasterećeno bili su Kolumbijci, koji su protiv Urugvaja, zbog dva gola Rodrigeza, već od 50. minute imali komotnih 2:0. (Urugvaj je bio hendikepiran suspenzijom Suareza zbog već glasovitog *zubnog delikta*.) Uoči Prvenstva, svjetski mediji su pominjali 3 kolumbijske teme: Markesovu smrt, Šakiru i povredu Ramadela Falkaoa, napadača Monaka i reprezentacije Kolumbije. Pet godina mlađeg Rodrigeza, još jednog napadača Monaka i reprezentacije Kolumbije, nije pominjao gotovo niko. Od Brazila 2014. godine, međutim, od prvenstva na kome će biti najbolji strelac, on je neizbrisivi dio fudbalske istorije.

Halilhodžić je pak sa objektivno ograničenom ekipom Alžira najprije u direktnom duelu u posljednjem kolu grupne faze izbacio favorizovanu Kapelovu Rusiju, a zatim je u šesnaestini finala propisno namučio budućeg šampiona Njemačku. Taj meč između Alžira i Njemačke koji je u regularnih devedeset minuta završio, kako se to kaže, *nepopularnim rezultatom* 0:0, jedan je od nekoliko na ovom šampionatu koji su bili izuzetno uzbudljivi bez obzira na činjenicu da su (do produžetaka ili penala) završili bez golova. Alžir nije došao do penala; Nijemci su poveli rano u prvom produžetku, pa su u drugom dali još jedan gol, a Alžir je u finišu uspio da smanji na 2:1.

PENALI

Od šesnaestine finala do polufinala četiri utakmice su odlučene penalskom lutrijom. U šesnaestini finala, uz već pomenutu Brazil–Čile, penali su izvođeni i na kraju utakmice Kostarika–Grčka. Kostarika je vodila od 52. minute, sve do sudijske nadoknade. Izgledalo je da bi Grčka mogla, onako rehagelovski, do četvrtfinala, ali su penale lošije pucali. Onaj koji je sigurno otvorio kolumbijsku seriju zvao

GUBITNICI: Najbolji igrač prvenstva Lionel Mesi
Foto: Fonet

se Borhes, Selso Borhes, malo poznati igrač AIK-a iz Stokholma. Onaj slavniji Borhes, čije antifudbalske tirade su i ovog juna i jula mnogi citirali i kopipejstirali, do svog trenutka slave u Stokholmu nikad nije došao. Prvi put u istoriji Kostarika je bila u šesnaestini finala, prvi put su, samim tim, stigli i do četvrtfinala. Tamo ih je čekala Holandija. Ostanimo pri okoštaloj sportskonovinarskoj stilistici – poslije stotinu i dvadeset minuta igre, mreže su i dalje mirovale. U posljednjoj minuti drugog produžetka holandski selektor Van Gal iz igre vadi svog standardnog prvog golmana Silensena i uvodi rezervnog golmana Krula. Krul se pokazao kao junak jer je odbranio dva penala. Borhes je opet pucao prvi i Borhes je opet pogodio. I u polufinalu sa Argentinom Holandija je igrala bez golova. Van Gal je već napravio tri izmjene pa nije mogao da uvede Krula. Argentina je prošla na penale i otišla u finale. Tamo ih je čekala Njemačka.

MELODIJA VOLARE

Ako bi neko već danas pravio *top ten* listu najboljih utakmica na svim Svjetskim prvenstvima, sa ovog bi se u tu elitnu seriju mogla kvalifikovati samo jedna: polufinalni meč između Brazila i Njemačke. Imao sam sreću da je gledam na *licu mjesta* takoreći; ne u Brazilu, nego u Njemačkoj, u Ulmu. Bilo je hladno i kiša je padala, ali pokrajina Baden-Virtemberg ima liberalnije duhanske zakone od Engleske tako da nije problem naći pab u kome može da se puši.

Atmosfera fantastična: velike krigle piva i fanovi okićeni dresovima i zastavama. Miler daje gol odmah na početku, uz vatromet oduševljenja. Poslije drugog gola, dvojica pijanih zagrljenih klinaca počinju da pjevaju onu famoznu pjesmu *Volare*, kod nas najpoznatiju u izvedbi grupe *Gipsy Kings* zamijenivši *ključnu riječ* riječju *Finale*. Pa to ide ovako: "Finale, o-o, Finale, o-o-o-o" i tako unedogled. Pjesma je, međutim, ubrzo prekinuta nevjerovatnom erupcijom oduševljenja. Pao je i treći gol. Onda padaju i četvrti i peti, a da se slavlje zbog prethodnih nije ni smirilo. Nije prošlo ni pola sata od početka utakmice, a Njemačka, usred Brazila, što se kaže, protiv domaćina vodi sa 5:0. Onda je Širle u drugom poluvremenu dao još dva gola, a da to skoro nije ni prekidalo pjesmu: "Finale, o-o, Finale, o-o-o-o". Počasni gol Brazila jedva da je iko i primijetio.

Izlazimo iz paba, a bogatim starim gradom već kruže kolone automobila što trube. Iz prozora kola vijore zastave, a zastave vise i sa prozora stanova i kuća. Ima nečeg mediteransko-balkanskog u tom slavlju.

MESIJA NIJE DOŠAO

U finalu sam navijao za Argentinu. Realno, oni su u tu utakmicu ušli kao takmac s manje šansi, a lijepo je navijati za

Fudbal, soker, Tviter

Odgonetnuo sam veliku misteriju, zašto tri četvrtine korisnika društvenim medijima pristupaju sa mobilnih telefona i tableta. Zato što imaju otporne ekrane koji se lako čiste od masnih prstiju i bezbedni su ako na njih prolijete pivo. Ali, zašto bi, dođavola, pivo i masno (čips, pomfrit, ćevapi, pica) određivali dizajn uređaja koje koristimo? Oh, bože, pa zbog fudbala! Kako vam nije jasno?

Finale ovogodišnjeg svetskog prvenstva oborilo je dva internet rekorda. Na Fejsbuku je 88 miliona ljudi napravilo 280 miliona interakcija, nikad više. Na Tviteru je dostignut rekord od 618.000 tvitova u minutu. Ostao je, doduše, rekord iz polufinala Nemačka – Brazil, kada je tvitovano ukupno 35 miliona puta, dok je finale proizvelo "skromnih" 32 miliona tvitova, iako je trajalo čitav sat duže (produžeci i uručenje pehara). Te cifre su više za srpske sociologe, da odgonetnu kada se tvituje a kada se postuje, ali tek kada otkriju da društvene mreže postoje i počnu ozbiljno da se bave njima, odnosno nama na njima. A mi više ne gledamo televiziju prikovani za jedan ekran, već pažnju delimo sa drugim gledaocima, komentarišući utakmicu, intervju, seriju ili šta god da se daje na tom mediju.

Posebno je interesantno da je najveći broj ovih rekordnih razmena (interakcija) napravljen (generisan) u pet zemalja: SAD, Brazilu, Argentini, Nemačkoj i Indoneziji. Oboreni su rekordi američkog Superboula, fudbalskog finala, na Fejsbuku za dobrih 40 miliona. Toliko o tome šta je fudbal, a šta je soker.

Predstoji nam redefinisanje merenja gledanosti televizijskih programa. To merenje ionako postoji samo zbog reklama, kako bi oni koji ih plaćaju znali gde je najbolje uložiti. Sada kada znaju da reklame tokom sportskih prenosa idu u poluvremenu, dok su na društvenim mrežama konstantne, verovatno će planirani budžet početi da dele. Takođe, možda će se TV stanice opasuljiti i napraviti sopstvene haštagove i Fejsbuk naloge ne bi li gro korisnika skrenuli na svoj mlin i tako uzeli još neku paru. "Možda" je ključna reč.

U Srbiji, ako je to za diku, ne moraju previše da žure. Nema podataka o posećenosti društvenih medija tokom prenosa fudbala ili drugih televizijskih emisija, tako da živimo u blaženom neznanju i odokativnim procenama. I kod nas i u svetu sigurno je da je televizija i dalje primarni medij (čak i kada je gledate na kompjuteru kao lajv strim), dakle najviše marketing para uvek će ići tamo. Društveni mediji postali su nezaobilazna pratnja, nemamo više vremena da čekamo do sutra pa da sa kolegama na poslu ili drugari(ca)ma u kafiću raspravimo šta je ono sinoć bilo. Ne treba očekivati dramatičnu promenu tog odnosa, cenim (paušalno, a kako bih?) da će podela u reklamnim parama biti deset prema jedan (ili sedam prema jedan, da se primerenije trenutku izrazim) u svakom slučaju višestruka u korist televizije. Ali dalje zanemarivanje društvenih medija od strane televizije je nepametno.

Tviteraši će sad poskočiti i tražiti da se na TV ekran obavezno lepi tvitervol, da trči kao kajron u dnu ili na vrhu ekrana. Prijatelji, nikako. Tviter linija je jedinstvena i lična, tviter vol je podložan manipulaciji i samim tim nema svojstva koja ima na mom kompjuteru, a koja su jedinstvena. Kada čujem takav zahtev jasno mi je da onaj ko to traži nema pojma o društvenim medijima već samo čezne da se pojavi na televiziji. O kojoj, takođe, malo zna. ¶

slabijeg. Takođe, navijao sam za Argentinu malo i protiv uroka. Kad su prošli put u finalu Svjetskog prvenstva igrali Njemačka protiv Argentine, pobijedila je Njemačka, a mi smo ovdje svi izgubili. Taj jedan gol Andreasa Bremea kao da je označio kraj bezbrižne ere svjetskih prvenstava, kraj mira i kraj djetinjstva.

I opet se devedeset minuta igralo bez golova, a opet je utakmica bila odlična: ritam, šanse, poništeni golovi, situacije što su mirisale na penale, krv, znoj i suze. I prvi produžetak je prošao bez golova. A onda, u stotinu trinaestoj minuti, trenutak genijalnosti, ono zbog čega se fudbal i igra, ono zbog čega se fudbal i gleda: majstorska asistencija Širlea i savršena završnica (*realizacija*) Marija Gecea. Ostalo je bilo još sedam minuta, još sam vjerovao u Argentinu, vjerovao u Mesija; samo da im se pruži jedna prilika, samo da mu se otvori malo prostora. I onda, u posljednjim trenucima, u sudijskoj nadoknadi drugog produžetka, slobodan udarac za Argentinu sa desne strane, nekih dvadeset pet metara od gola. Ne može se reći da je to idealna pozicija za šut, ali padali su golovi i iz težih pozicija. Mesi prilazi lopti. Gledam ga tih nekoliko sekundi, gledam ga na ekranu, kap što ga u istom trenutku gleda više od milijardu ljudi, i skoro da mi se čini da se u tim trenucima odlučuje njegova sudbina. Ako ga sad zabije, Argentina u penalima ne može da izgubi. Ako ga sad zabije, biće istog trenutka najveći svih vremena, veći od Pelea, Maradone, Zidana. Zalet, loš šut, lopta što ide visoko preko gola – sve je gotovo. Njemačka je opet prvak svijeta.

Mesi je dobio Zlatnu loptu za najboljeg igrača turnira, ali jadna je to utjeha. I sam je rekao da mu do tog priznanja nije stalo, da je sanjao jedino titulu. Sada oni koji tvrde da je Mamon pojeo fudbal, tvrde da je i nagrada Mesiju tek marketinška zavjera. Ima, istini za volju, neke ironije u zvaničnom obrazloženju po kojem je Mesi "ućutkao kritičare golovima protiv Bosne i Nigerije". Nije to (bilo) dovoljno, ne da se bude svjetski prvak. Mesiju ostaje tek nada da u Rusiji za četiri godine svojoj zemlji i fudbalu u cjelini bude mesija. ¶

MUHAREM BAZDULJ

Sjedinjene Države u Velikom

U rat treba ući u pravom trenutku; dotle se treba od njega obogatiti. To je pouka hiljadugodišnjeg iskustva trgovaca oružjem. Ne čekajući stogodišnjicu ulaska SAD u Veliki rat (to bilo 2017, a ko bi to čekao), pozabavićemo se onime što se zna, ali je zanemareno

"Lafajete, mi smo tu!", uzviknuo je američki oficir stupajući na francusko tlo 26. juna 1917. "Dobro ste i stigli", pomislili su Francuzi, "posle tri godine krvoprolića." Amerikanac je mislio na čuvenog francuskog generala Lafajeta, koji je otišao da pomogne američkim revolucionarima u ratu za nezavisnost od 1776. Uloga američkog ekspedicionog korpusa na francuskom frontu ispala je zanemarljiva – za razliku od uloge američke vojne industrije koja je vredno radila za sve, još mnogo pre 1914. SAD objavile su rat Nemačkoj aprila 1917, kada su napadi nemačke podmorničke flote na pomorski saobraćaj preko Atlantika postali nepodnošljivi i jako loši za posao. Koga zanima uloga Armije SAD na francuskom frontu od 1917. do primirja neka uzme knjigu Viljema Foknera *Legenda* (*The Fable*); postoji naš prevod (Prosveta, 1972). Knjiga je nadasve poučna, jer se dotiče i tajnih dogovora Nemaca, Francuza, Britanaca i Amerikanaca iz 1917, a na račun pobesnelih vojnika svih zaraćenih strana, očajnika kojima više nije bilo do besmislene klanice. Ta se priča oslanja i na našu prethodnu priču o trgovcima oružjem koji su Prvi svetski rat produžavali, mada je mogao da traje znatno kraće ("Vreme", br. 1224).

Izvori za ovu priču su ranije pomenuta knjiga Rasela Vorena Haua *Oružje* i klasična studija *Trgovci smrću* Engelbrehta i Hanigena iz 1934. godine. Rat je sjajan posao; ne samo za proizvođače oružja: Hau je pronašao da je samo za čizme dva miliona vojnika u Drugom svetskom ratu svojom kožom platilo 4,5 miliona junaca (za đonove) i 3.750.000 krava za gornje delove; "čak su i kauboji zaradili", kaže on. Vratimo se, međutim, na makroekonomske pokazatelje o kojima pišu (još 1934, molim) Engelbreht i Hanigen. Prvi ozbiljan industrijalac koji je došao u SAD da se bavi proizvodnjom, doduše baruta, ali malo li je, bio je Eleuterije Irinej Dipon de Nemur, 1800. godine; firma Dipon (*Du Pont de Nemours*) postoji dan-danas i jedan je od giganata hemijske industrije u SAD. Tokom Krimskog rata (onog iz 1854, ne ovog sada), Dipon je uredno snabdevao barutom Britaniju i njene saveznike, Francuze i Turke, ali i neprijatelja – Rusiju. U Prvom svetskom ratu Dipon je proizvodio 40 odsto baruta svih savezničkih armija. Nije Dipon bio jedini u ta zlatna doba: kad je Rusija 1879. prodrla u turske zemlje na Balkanu, obe države snabdevale su se kod Remingtona. Turska je naručila 210 miliona metaka, što je bila do tada najveća narudžbina u SAD. Obe zaraćene strane poslale su svoje inspektore kvaliteta u Remingtonovu fabriku u Bridžportu, Konektikat; fabričke hronike beleže da su se dva oficira, Rus i Turčin, "odnosili jedan prema drugome sa formalnom učtivošću"; takva su vremena bila. Preskočićemo skandalozne poslove sa malim zaraćenim južnoameričkim državama, sa Španijom, Francuskom i Pruskom, sa Balkanom.

Dolazimo sada na primirje iz 1918. Kada je primirje potpisano, Amerika je imala 21 000 novih milionera. Akcije Dipona de Nemura skočile su sa 20 na 1000 dolara. Džej Pi Morgan zaradio je za 19 meseci američkog ratovanja u Evropi više nego njegov gospodin tata za ceo svoj život. Već 1918. Britanija i Francuska trošile su u SAD 10 miliona dolara dnevno samo za municiju. Potražnja iz Evrope proizvela je određene nestašice u SAD i podigla neke cene, ali – Sjedinjene Države otplatile su sve svoje dugove i postale su po prvi put zemlja-kreditor, zahvaljujući trgovini oružjem u Prvom svetskom ratu. Godina 1916. bila je za SAD najuspešnija od osnivanja. "Ali, kad je Vilson (predsednik SAD, Vudrou) objavio rat 1917.", piše Hau, "akcije su skočile još više." Tokom narednih 19 meseci vlada je upumpala 22,6 milijardi dolara (onih para!) u industriju i pozajmila još 9,5 milijardi saveznicima. Firma Vinčester prodala je preko dve milijarde "jedinica" (puške, bajoneti, granate) i još 700 miliona metaka. Američka je industrija tada proizvodila 63 vrste otrovnih

ratu

AMERIČKI VOJNICI: Maj 1917; novembar 1918; oficir u izviđačkom balonu

gasova; samo u jednoj fabrici, u Edžvudu, Merilend, nedeljno je proizvođeno 810 tona, što je duplo više od britanske ili francuske produkcije tokom celog rata. Američka je vlada već izdvojila fantastičnih 100 miliona dolara za dalji razvoj hemijskog oružja i planirala da na tome zaposli 48 hiljada radnika, kad je primirje omelo te plemenite namere.

Kad je rat počeo, 1914, SAD su upravo završavale program poboljšanja puške sistema Springfild iz 1906. (kal. 30-06). Britanija je kupila američki međumodel, pušku Li-Enfild, poboljšanu verziju svoje stare puške kal. 303 i to celih 700.000 komada do ulaska Amerike u rat. Iako je springfildica već bila u redovnoj proizvodnji, Remington i Vinčester ostali su na proizvodnji Li-Enfilda za izvoz, pa su američki vojnici u Evropi dobili lošiju pušku umesto bolje. Ukupno je, za četiri godine rata, u SAD proizvedeno i prodato saveznicima oko dva miliona komada pušaka Li-Enfild.

Veći deo američkih investicija u industriju naoružanja iz tog doba, međutim, našao je svoj put u privatne džepove. Predsednik Harding je u jednom pismu Kongresu iz 1921. godine napisao da su Sjedinjene Države potrošile skoro 6 milijardi dolara na avione i artiljeriju, ali da je samo par stotina vazduhoplova i isto toliko topova ikada stiglo do fronta. Jedan drugi izveštaj kaže da je samo na avijaciju otišla milijarda i nešto dolara, ali da "nijedan američki lovac ili bombarder nije video fronta". Harding je još priznao i da je manje od jedan odsto municije koju je ispucala američka artiljerija za 19 meseci rata bilo američke proizvodnje. Za izgradnju brodova vlada je odvojila nekih 3,5 milijardi dolara, ali samo jedan američki brod (*Liberty*) doplovio je sa pedeset vojnika u Evropu oktobra 1917. Upotrebljeno ili ne, to naoružanje i vojna oprema bili su plaćeni uz ogromne profite proizvođača.

Engelbreht i Henigen upozorili su još 1934. da "međunarodna trgovina oružjem ima dublje korene od beslovesne pohlepe. Kada bi svi privatni proizvođači sutra odlučili da prekinu proizvodnju, protesti vlada širom sveta ne bi im to dozvolili. Sve dok rat postoji, države će tražiti oružje"... "Ekonomska situacija takva je da mnoge od njih ne mogu da proizvedu same ono što im treba. Zato je u svečanim međunarodnim ugovorima utvrđeno da se oružje ima slobodno prodavati uvek, čak i u ratno vreme."

Situacija se nije mnogo promenila, pogotovo posle kraja Hladnog rata kada se barem znalo šta se ne sme, pa se to radilo krišom. U iračko-iranskom ratu svi su prodavali obema stranama sa zadovoljstvom. Primera ima koliko hoćete. Ali, ova američka priča o sreći u Velikom ratu ostaje kao drastični primer. Tek kada su nemačke podmornice zaista ugrozile transporte bojnih otrova, municije i oružja preko Atlantika, SAD objavljuju rat Nemačkoj. Ono poslova koje su američki industrijalci imali sa Krupom i drugima nije bilo vredno tih gubitaka. To se vidi iz naglog skoka vrednosti akcija industrije naoružanja po objavi rata Nemačkoj 1917: tek tada su mogli da oderu saveznike kako treba, uz izgovor da su se, eto, umešali u rat na njihovoj strani. "Lafajete, mi smo tu." Kad-tad; bolje ikad nego nikad... A šta bi bilo da su Nemci bili oprezni i da nisu krenuli u podmornički rat na Atlantiku? Bili bi nešto manji profiti, eto šta bi bilo, mada je i to teško podnošljivo za industrijske ajkule kojima se bio otvorio apetit. Ima mišljenja da je Veliki rat prekinut pre vremena u strahu od boljševizma, kao što je ser Bejzil Zaharov tražio; da nije bilo toga i da nije bilo sve većeg straha od pobuna rovovske vojske koja je bila počela da shvata suštinu besmislenog klanja, mogle su zabava i zarada da se produže još neko vreme.

Za dalje čitanje, osim Muzila, Krleže, Crnjanskog i Foknera preporučujemo i Jaroslava Hašeka *Doživljaje dobrog vojnika Švejka u svetskom ratu* i – naravno – Eriha Mariju Remarka *Na Zapadu ništa novo*. ¶

MILOŠ VASIĆ

Uoči stogodišnjice početka Prvog svetskog rata objavljen je veliki broj knjiga koje se bave njegovim uzrocima i posledicama. Jednu od najzapaženijih studija na ovu temu objavio je i čuveni britanski istoričar Maks Hejstings. Njegova knjiga *Katastrofa – Evropa ide u rat 1914.* smatra se ključnim aktuelnim delom koje se suprotstavlja pokušajima revizije istorije i relativizovanja krivice za izbijanje Prvog svetskog rata. Knjiga je u Velikoj Britaniji objavljena prošle godine, a do kraja meseca izdavačka kuća "Laguna" u dvotomnom izdanju objaviće i njen prevod na srpski jezik. Uz dozvolu izdavača, "Vreme" u ovom broju objavljuje odlomak iz jednog poglavlja *Katastrofe* koji govori o napadu Austrougarske na Srbiju

SLOM NA DRINI

Piše: **Maks Hejstings**

SRPSKA VOJSKA: Avgust 1914.

Zapadni front je postao središte rata, ali ubijanje je počelo na istoku, kad je austrougarska vojska Konrada fon Hecendorfa krenula u kaznenu kampanju protiv Srbije. Dvadeset devetog jula rano ujutru Beograđane je probudila topovska paljba iz pravca pogranične tvrđave Zemun na obali Dunava. Nekoliko sati kasnije austrijski monitori ravnog dna doplovili su Savom i Dunavom; počeli su da bombarduju srpsku prestonicu i pogodili nekoliko zgrada u blizini Saborne crkve. Ulice su brzo opustele. Začule su se snažne eksplozije kada su srpski vojnici aktivirali naboje i uništili most koji je spajao njihovu zemlju s Habzburškom carevinom. Na zadovoljstvo inženjeraca, delovi mosta i krš pali su na austrijsku topovnjaču i većina članova posade se podavila.

Mase budućih izbeglica zakrčile su tri beogradske železničke stanice žudeći da pobegnu ka istoku. Kad su poslednji vozovi krenuli u oblacima pare, šaroliko odevene porodice i njihove stvari zbijale su se čak i na krovovima vagona. Izbila je panika kad je prvi voz ušao u domet granata austrijskih rečnih ratnih brodova. "Zvuci artiljerijske paljbe mešali su se s užasnim kricima i plačem prestravljenih žena i dece", napisao je Sveta Milutinović. "Srećom, niko nije pogođen jer je mašinovođa punom brzinom projurio kroz zonu dejstava i onda skrenuo ka Topčideru... [U međuvremenu u Beogradu] posle prvih salvi mnoge žene oblačile su sinove u marame i suknje, uverene da neprijatelj neće zlostavljati devojčice."

Službenik srpskog Ministarstva inostranih poslova Živan Živanović napisao je: "Rat koji je Austrougarska objavila Srbiji jula 1914. naišao je naglo i neočekivano kao zemljotres, požar ili poplava. Zar nije Srbiji, posle balkanskih ratova, mir bio potrebniji nego ikada?" Takve tvrdnje bile su neiskrene; Živanović je bio šurak Dragutina Dimitrijevića Apisa, organizatora

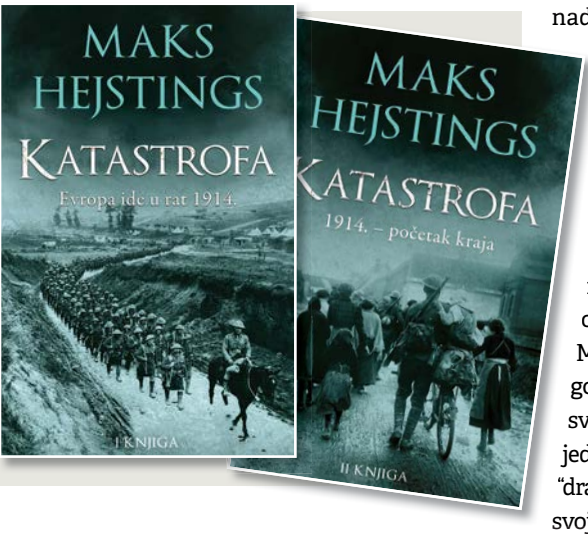

foto R. Marjanović

atentata na Franca Ferdinanda. Srpski narod svakako nije zaslužio nesreću koja ga je zadesila posle austrougarske objave rata, ali oni bliski mahinacijama Crne ruke nisu mogli da izigravaju uvređene nedužne žrtve. No, naravno, upravo su to radili.

Srpske vođe znale su da se ne mogu nadati potpunoj vojničkoj pobedi nad Austrijom. Ali kad bi srpska vojska mogla da ostane u borbi dok njeni moćniji saveznici ne ostvare pobede na drugim bojištima, to bi nešto vredelo – zapravo, bilo bi vredno svega. Sveslovenska država Jugoslavija mogla bi se dići iz pepela Habzburške monarhije. U školama su deca učila geografiju nekadašnjih srpskih zemalja – Makedonije, Dalmacije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Banata i Bačke – kao svoju. Pogled preko Dunava, napisao je jedan Srbiji naklonjen engleski posetilac, "drag je svakom Srbinu koji čežnjivo gleda svoje nekadašnje carstvo i domove svojih sunarodnika razbacane po nežnim nijansama smeđih, plavih i žutih dolina." Za to će se Srbi rado boriti; stara narodna pesma govorila je: "Rado ide Srbin u vojnike."

Na drugoj obali pak austrijski vladajući stalež upustio se u svoj odabrani rat nesvestan jaza između kočoperne slike koju je vojska imala o sebi i sklerotične stvarnosti. Aleksander fon Broš-Arenau, istaknuti general i dugogodišnji načelnik vojnog kabineta nadvojvode Franca Ferdinanda, oduševljeno je napisao 29. jula: "Austrija je, više nego Amerika, zemlja neograničenih mogućnosti. Odjednom je prešla iz poniženja, iscrpljenosti, lenjosti, lakomislenosti i kukavičluka u raspoloženje gvozdene volje, dinamizma i ozbiljnosti da svakoga obuzima ponos na svoju otadžbinu i njene vođe! Kako je odlučan bio ultimatum [Srbiji]; kako je zatim glatko... izvedena mobilizacija, a sada, kako bi se sprečilo svako neželjeno mešanje uprkos režanju ruskog medveda, dolazi objava rata – iznenađenje čak i za vojnike! Potezi su sledili jedan drugi tako da ni Bizmark i Moltke [stariji] zajedno ne bi mogli to izvesti samouverenije, energičnije i... veštije. Srbija je potpuno zatečena... a sada tetura zajedno s krajnje omamljenim velikim silama i već shvata da je svaki napor uzaludan." Primedbe ovog generala oslikavaju samozadovoljstvo s kojim su austrijski zapovednici, a pre svih sam Hecendorf, gledali na kontinentalnu katastrofu. Svojim raspoloženjem zarazili su i obične građane. Sigmund Frojd je napisao: "Možda prvi put u poslednjih trideset godina osećam se kao Austrijanac i voleo bih još jedan pokušaj s ovim carstvom za koje više gotovo nije bilo nade. Raspoloženje je svuda izvrsno. Smela inicijativa izazvala je oslobađajuće posledice."

Austrija je bacila Evropu u veliki rat kako bi kaznila, zapravo kako bi uništila Srbiju. No Centralne sile sada su se suočile s mnogo snažnijim i opasnijim protivnicima. Tridesetog jula potpukovnik Karl fon Kagenek, nemački vojni izaslanik u Beču, preklinjao je Moltkeovog zamenika "da igra potpuno otvorenih karata kako se ne bi ponovila [neprijatna] iskustva iz svih pređašnjih koalicionih ratova". No upravo obrnuto, niko nije preduzeo ništa da sadejstvo bude delotvornije. Zdrav razum trebalo je da navede Hecendorfa da samo malim snagama osujeti bilo kakvu srpsku inicijativu, a da glavninu austrijske vojske pošalje kao branu ruskoj pretnji, na sever, u poljsku Galiciju. Obračun sa Srbijom trebalo je izvesti tek kada i ako Rusija bude poražena.

Vilhelm Drugi je 31. jula napisao Beču: "U ovoj teškoj borbi najvažnije je da Austrija usmeri svoje glavne snage protiv Rusije i da ih ne deli izvodeći istovremeno ofanzivu na Srbiju. Ovo je važno i zbog toga što će veliki deo moje vojske biti vezan u Francuskoj. U ovoj divovskoj borbi u koju stupamo rame uz rame, Srbija igra drugorazrednu ulogu, koja iziskuje samo najneophodnije odbrambene mere." Ovo je bio razborit savet, ali Hecendorf se oglušio. Strasti i nejasno razmišljanje, u ovom kao i u mnogo čemu drugom, naveli su načelnika austrijskog generalštaba da podeli svoje snage. Poslao je devetnaest divizija protiv srpskih jedanaest, a ostalih trideset na pedeset ruskih divizija u Galiciji. Nemci i Austrijanci jednako su odgovorni za odsustvo strategijske koordinacije; obe zemlje činile su ono što su najboljim smatrali njihovi komandanti. Hecendorf je dvema armijama u Bosni, udaljenim međusobno preko sto kilometara, naložio da napadnu Srbiju i njenu manju saveznicu Crnu Goru sa zapada. Treća armija iz Mađarske bila je na raspolaganju samo tri sedmice avgusta – kao trupa za ograničenu pozorišnu sezonu – a onda je prebačena u Galiciju. Ta armija je trebalo da prodre ka jugu preko reke Save zapadno od Beograda.

Operacijama protiv Srbije komandovao je general Oskar Poćorek, guverner Bosne. Taj čovek je potpuno zabrljao obezbeđenje Franca Ferdinanda u Sarajevu, a »

mesec dana kasnije pozvan je da rukovodi ključnim vojnim operacijama. Poćorek je bio neženja, monaški odan svojoj profesiji iako nije u vezi s njom znao ništa ni savremeno ni važno; tokom svoje karijere nije ni video borbu. Austrijska vojska bila je loše obučena i opremljena, a njeni vojnici Sloveni veoma nezadovoljni. Zapovednici su zanemarivali dosadne pojedinosti kao što je artiljerijska balistika; Poćorek je lično odgovoran za to što Austrija nije kupila savremene brdske topove koji bi na srpskom terenu bili dragoceni. Koordinacija između pešadije i artiljerije nije ni postojala. Na konferenciji o strategiji 1906. Poćorek je presekao rasprave štabova o nevoljama sa snabdevanjem rekavši: "Ratovati znači gladovati! Ako počnem operaciju s dvesta hiljada ljudi, ja znam da ciljeve mogu ostvariti sa svega sto hiljada."

Sve iluzije o Hecendorfu i njegovim potčinjenima kao o viteškim kavaljerima učtivim kao u bečkoj balskoj dvorani nestale su suočene s njihovim brutalnim načinom vođenja rata. Još pre invazije na Srbiju oni su otvorili drugi front protiv sopstvenih nacionalnih manjina osumnjičenih za nedovoljnu odanost; dvadeset šestog jula u Bosni i Hercegovini uvedena je vojna uprava. Stotine Srba su uhapšene, među njima i trojica poslanika austrijskog parlamenta. U Sloveniji je uveden preki sud, a vest o tome objavljivali su mesni činovnici vozeći se u konjskim kolima od mesta do mesta. Na svakoj raskrsnici mala povorka je zastajala, dobošar je udarao u doboš da privuče pažnju, a onda je činovnik u crnom kaputu i s cilindrom na glavi čitao objavu.

Prolaznici nisu obraćali naročitu pažnju na ovaj obred jer, prema rečima Slovenca Valentina Oblaka, "nisu shvatali pun značaj" dekreta, koji je zaista bio drakonski. Opozicione novine su zatvorene; pedeset pogubljenja izvršeno je u Dubrovniku i drugde. U Austriji su neki Česi isprebijani – jedna žrtva takvog napada umrla je u Lincu – zato što su navodno vikali: "Živela Srbija!" Ovakvi potezi podstakli su nekoliko hiljada od dva miliona Srba u carevini da pređu granicu i prijave se u srpsku vojsku.

Srbi nisu bili samo vatreni nacionalisti nego su i dobro poznavali vojnički zanat. U nedavnim balkanskim ratovima stekli su iskustvo kakvo je habzburškim armijama nedostajalo. Nisu se plašili žrtava; strani posetioci često su zapažali da je među srpskom pozorišnom publikom veoma omiljen Koriolan, najkrvavija Šekspirova drama. Srbi su rat protiv Austrije smatrali jedinstvenom prilikom za ujedinjenje slovenskih naroda. Iako je Srbija imala manje od četiri miliona stanovnika, mobilisala je zapanjujućih pola miliona vojnika, od čega su četiri petine raspoređene duž zapadne granice, a oko četrdeset pet hiljada vojnika srpske saveznice Crne Gore zauzelo je položaje dalje na jugu.

Srbi će se boriti u svojim brdima, uz pomoć mesnih neredovnih jedinica, komita, kako su ih nazivali. Tajmsov vojni dopisnik napisao je da srpsku vojsku "ne treba potcenjivati" i da ona može zadati Austrijancima "velike nevolje", što se pokazalo proročanskim. Među srpskim vojnicima vladalo je besklasno drugarstvo; vojnik je mogao da salutira oficiru, a zatim da se s njim rukuje ako su se poznavali kod kuće, što je u vojskama drugih zaraćenih zemalja bilo nezamislivo. "Mi smo svi seljaci u Srbiji – i time se ponosimo", rekao je jedan srpski pukovnik američkom ratnom dopisniku. No nedostajalo im je oružja – trećina vojnika mobilisanih 1914. nije imala pušku, a domaća proizvodnja municije bila je spora. Krajem jula potrebe zemlje bile su toliko očajničke da je policija pretresala kuće tražeći puške. Uniforme su bile otrcani ostaci iz balkanskih ratova; mnogi regruti su dobili samo bluze i šajkače, a neki čak ni to. Načelnik Vrhovne komande rekao je Ministarstvu vojske da novim regrutima treba reći da od kuće ponesu svoju odeću i obuću, pošto "uniformi nema, bar za početak". No Srbi su voleli da ratuju i u tome su bili dobri. U početku su gledali na rat kao na romantičnu pustolovinu; dok su pukovi napredovali ka frontu, pred svakim su išli Cigani svirajući gajde ili gusle, pevajući ljubavne pesme, epske pesme, ode pobedi.

Živan Živanović, Apisov šurak, opisao je ovaj grozničavi optimizam: "Meštani Živkovaca kažu: 'Potukli smo Turke, oterali smo Bugare, sada je [austrijski] red; ako Bog da, pokazaćemo im ko su bolji ljudi.'"

ODBRANA GRADA: Srpski vojnik na položaju na Kalemegdanu

Geolog Tadija Pejović divio se duhu vojnika koje je gledao kako marširaju ka frontu iz pozadinske baze kod Kragujevca naoružani samo ašovima i pijucima. Vedro su se šalili: "Ovim ćemo da sahranjujemo mrtve Švabe", što je bio srpski opšti izraz za podanike Franca Jozefa i Vilhelma Drugog. Osim toga, Austrija je imala samo topove kalibra 100 mm i nimalo teške artiljerije, Srbi su imali savremene haubice kalibra 150 mm i uskoro su pokazali da umeju veštо njima da barataju.

Načelnik Vrhovne komande vojvoda Radomir Putnik bio je sposoban vojnik, ali star šezdeset sedam godina. Srbe nije mnogo brinula njegova povezanost s Crnom rukom. Julska kriza zatekla je starog ratnika u austrijskoj banji Glajhenberg; svoje ratne planove vojvoda Putnik ostavio je u Beogradu, u sefu čiji je ključ samo on imao. Njegovi podređeni morali

su eksplozivom da otvore sef kako bi uzeli dokumenta. Austrijanci su, u poslednjem učtivom gestu, dozvolili vojvodi da se vrati kući preko njihove teritorije. Posle kratkog bolovanja zbog upale pluća, Putnik se 5. avgusta vratio na dužnost i rukovodio operacijama.

Srpska vlada je znala daje Beograd, smešten na dunavskoj rečnoj granici s Mađarskom, veoma ugrožen, pa je odmah evakuisala u Niš arhivu i osoblje, kao i najvažnije strane poslanike kakav je bio ruski poslanik Štrandman. Usred zbrke zbog mobilizacije vozovi su mileli i trebalo im je dvostruko više vremena da obave putovanje. Pošto su se smestili u nove odaje, srpski

"KAZNENA EKSPEDICIJA": Austrijske trupe iznad Sarajeva pred napad na Srbiju

ministri su opsedali rusko poslanstvo sa zahtevima za oružjem i opremom – odmah su zatražili dvesta hiljada uniformi i četiri bežična predajnika.

No prvobitna nehajnost je opstajala, a opisao ju je činovnik Ministarstva finansija Milan Stojadinović: "Još nismo bili svesni u šta se mi i naša zemlja upuštamo... Bili smo ubeđeni da će Srbija pobediti. Nisam shvatao tada, a ne shvatam ni sada otkuda toliki optimizam. Otkuda ta bezumna vera u pobedu? Nas četiri miliona, a njih četrdeset pet [miliona]. Pa ipak, ta vera u sigurnu pobedu podstakla nas je da krenemo u rat zadovoljni, vedri, veseli, pevajući. U mom ministarstvu tokom dva dana priprema za selidbu [u Niš], jedna grupa pevala je istu pesmu, sjajnih očiju i punih srca, a druga se odmarala u susednoj sobi:

O, Bugari, izdajice,

Dođite do Bregalnice [bitka iz Drugog balkanskog rata].

Austrijo, neka, neka!

Tebe grozna sudba čeka!

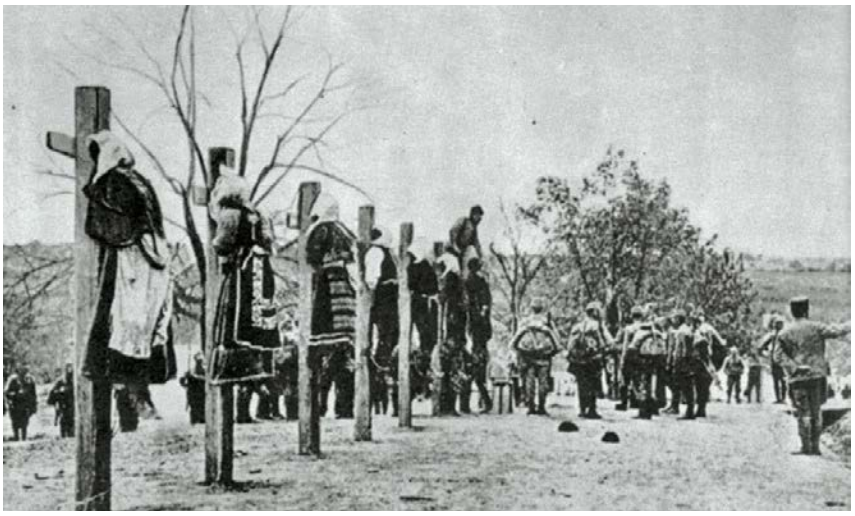
Ali kad su Austrijanci počeli da bombarduju Beograd s topovnjača i obalskih baterija na mađarskoj obali, Beograđani su teško stradali. Policajci su hitali od ulice do ulice preko krša i razbijenog stakla, kroz prašinu, pored okrvavljenih ljudi, uz grmljavinu eksplozija, i upozoravali građane da se sakriju ili da beže. Mnogi Beograđani poneli su stvari koliko su mogli i krenuli pešice u relativnu bezbednost sela, ili su plaćali pravo bogatstvo za kola ili kočije da ih tamo odvezu. Kad je Živan Živanović prvi put video Beograd pod bombardovanjem, "shvatio sam koliko stari deo grada zaslužuje svoje tursko ime 'kuća rata. Granate su doletale sa svih strana i eksplodirale po gradu."

Doktor Slavka Mihajlović, lekarka koja je služila u vojnim bolnicama tokom prethodnih ratova svoje zemlje, divila se sposobnosti onih koji su ostali u prestonici da se prilagode novim okolnostima. "Čim bombardovanje zastane, kafane se otvaraju i ljudi hrle u njih. Uz čašu vina ili rakije prikupljaju najnovije vesti pre nego što pohitaju kući u iščekivanju novog talasa granata. Neprijatelj gađa sve delove grada želeći da izazove što masovniji strah... ima dosta nevolja s hranom. Tokom svakog zatišja viđamo žene, decu i starce kako jurcaju tamoamo s korpama pokušavajući da što pre nađu ono što im treba."

Jovan Žujović iz Ministarstva inostranih poslova proveo je 6. avgust pomažući osoblju beogradskog Geološkog instituta da spakuje svoju dragocenu zbirku meteorita. No kad su sve spakovali, nisu imali čime da odvezu sanduke pre nego što Austrijanci nastave s paljbom. Sutradan je Žujović naporno radio zajedno s mnogim građanima pokušavajući da spase biblioteku Francuskog društva koju su granate zapalile. Biblioteka je izgorela do temelja, a iste noći i veći deo Univerziteta. Postalo je očigledno, zapisao je ogorčeno Žujović u dnevnik, da Austrijanci namerno gađaju ustanove kulture. Meteorite je preneo u svoju kuću.

U međuvremenu su, obavijene oblacima prašine, dve austrijske armije gazile kroz Bosnu prema srpskoj i crnogorskoj granici na Drini. Pešadinci su se grbili noseći rančeve teške trideset kilograma i obilno se znojili na letnjoj vrućini. Dobili su dodatno sledovanje konzerviranog mesa i mnogi su ga bacili da ga ne bi vukli, ali kasnije su zažalili zbog toga jer su poljske kuhinje i zaprege sa zalihama hrane mnogo kasnile za vojnicima. "U ponedeljak su promaršírali kroz Jablanicu prema Rami", napisao je Matija Malešič iz Puka grofa fon Lasija. "Žega je bila nepodnošljiva. Žeđ, žeđ, žeđ, naša oprema teška kao olovo, užasna vrućina, ali moramo dalje, moramo dalje. Toliko je teško da se čovek nagonski pita zbog čega je došao na ovaj svet. Samo da bi patio?"

Austrijski vozači su lakomislenom brzinom terali retka i dragocena motorna vozila po neravnim nepopločanim balkanskim stazama. Vozač dobrovoljac Aleks Palavičini očajno je napisao 6. avgusta: "Ako ovako nastavimo, vozila će nam uskoro propasti. Ljudi izgleda misle da je automobil neuništiv." Nepregledne povorke ljudi, kola i artiljerijskih baterija zakrčile su svaku bosansku stazu prema frontu, pa se prethodnicama teško dostavljala hrana. "Čini se da se ovaj zastoj nikada neće raščistiti", napisao je Palavičini posle čitavog dana provedenog u saobraćajnoj gužvi. "Trebalo mi je devet sati da pređem četrdeset kilometara." Neki vojnici su rekli kaplaru Egonu Kišu da su našli telo jednog druga kome su Srbi odsekli glavu i ruke i odrali kožu s nogu. Kiš je s razboritom opreznošću napisao: "Ako je ova priča istinita – a ja »

UBIJANJE CIVILA: Žrtve austrougarske vojske u Mačvi

sumnjam u to – Srbi su verovatno iskasapili ovog jadnika ne iz zadovoljstva ili krvoločnosti, nego da bi nas uplašili pre nego što se suočimo s njima u borbi."

Kad su se približili Drini, vojnike su zbunjivale, kako se Kiš izrazio, "velike muve zunzare". Onda su ti naivci shvatili da su prvi put čuli zujanje metaka. Desetog avgusta su Poćorekove jedinice počele operacije forsiranja reke na tri tačke, udaljene između osamdeset i sto šezdeset kilometara jugoistočno od Beograda. Jedna jedinica kod Batara je prešla novopostavljeni pontonski most između Bosne i Srbije, a na čelu je stupao orkestar svirajući marševe. Srpska granata je pala usred orkestra i pobila nekoliko muzičara, a ostale pobacala u vodu. Muzika je prestala.

Glavnina austrougarskih snaga okupila se po mraku na zapadnoj obali Drine i pripremala se za jutarnji prelazak pod zaštitom artiljerijske vatre. Odjednom su njihovi sopstveni topovi skratili domet i granate su padale u vodu ili među pešadince. Jedno zrno, video je kaplar Kiš, eksplodiralo je iznad stabla pod kojim su se komandant divizije i njegov štab okupili obučeni u elegantne uniforme. "Gospode Bože!", uzviknuo je uzdrmani general. "Mogli su da nas udese. Bolje da se vratimo." No u zoru su se srpski branioci povukli s druge obale i prepustili prelaz preko Drine napadačima.

Poćoreka kao da ni najmanje nisu brinule ove gotovo komične neprijatnosti. Vrlo samozadovoljno je 12. avgusta u dnevnik zapisao: "Danas je moj rat počeo." Austrijanci su se tek 15. avgusta čvrsto smestili na istočnu obalu i puževskom brzinom krenuli napred. Aleks Palavičini je napisao: "Čitav horizont je išaran stubovima dima koji označavaju naše napredovanje. Stalno se pojavljuju nove vatre; brojni stogovi sena kao da su namerno postavljeni samo zbog toga. Čujemo paljbu neprijateljske artiljerije. Čitav prizor liči na vrhunsku vojnu vežbu." Nasuprot tome, priča kaplara Kiša je pripovest o mukama: neprestani marševi isprekidani kratkotrajnim snom na otvorenom polju, odeća i oprema mokre od prelaska Drine. "Iako je neprijatelj pred nama, suočavamo se s drugim, strašnijim protivnicima – rančevima na leđima, premorom, trnjem koje nam cepa uniforme i kožu, koprivama, glađu, noćnim mrazem posle popodnevne žege. Tako napredujemo ka Lešnici. Povremeno prolazimo pored brvnara ili opljačkanih sela. Pilići su jedini znak života."

Invazija na Srbiju izazvala je sveopšti otpor naoružanih civila. Francuzi su sprovodili sličnu taktiku u ratu protiv Pruske 1870/71, a biće u širokoj upotrebi i tokom Drugog svetskog rata, ali 1914. samo na srpskom frontu ona je bila uobičajena, a Austrijanci su zbog toga besneli. Aleks Palavičini je zapisao kako su ga ranili gerilci iz zaklona prostranih polja kukuruza nekoliko kilometara iza linije fronta. Kad je jedna austrijska jedinica krenula kroz šumu, pred njom se iznenada pojavio komita i iz neposredne blizine ustrelio poručnika Huga Šulca, koji se srušio mrtav. Austrijanci su onda izrešetali Srbina, ali su, gledajući u njegov leš, videli da su mu oči još otvorene, a lice razvučeno u osmeh, "verovatno iz zadovoljstva što je svoj život zamenio za život neprijateljskog oficira". Većina komita dejstvovala je lukavije; čekali su da neprijatelj prođe, a onda mu pucali u leđa izazivajući metež i nasumične rafale.

"[Naši ljudi] razbežali su se kao preplašena živina", napisao je Egon Kiš, "pucajući na sve strane iako nisu ni videli neprijatelja, i bez ikakvog naređenja. Tako su ranili priličan broj svojih drugova... Malobrojni su pucali, ali su naneli dosta štete. Kaplar do mene neprestano je duvao u pištaljku pokušavajući da zaustavi paljbu. Odjednom sam čuo zvuk tela kako pada i video ga na tlu, a iz čela mu je liptala krv. Trenutak kasnije umirio se. Tek posle deset minuta pištanja i vike paljba je obustavljena i nastavili smo dalje. Usput smo nailazili na stravične prizore; poneki mrtav Srbin i mnoštvo ranjenih vojnika iz našeg puka. Ovo je bio naš prvi okršaj."

Austrijanci su bili rešeni da ratuju prema sopstvenim pravilima. Smatrali su gerilska dejstva uvredljivima, a još više su se plašili da će srpski uspesi nadahnuti njima naklonjene slovenske manjine unutar Carevine. U anektiranoj Bosni sprovodili su politiku preventivne represije: grupe srpskih podanika Franca Jozefa ukrcavane su u vozove kao taoci i pretilo im se pogubljenjem na licu mesta u slučaju sabotaža i komitskih napada. Komandant jednog austrijskog korpusa u Srbiji rekao je svojim oficirima da se postaraju da njihovi vojnici shvate "našu moralnu i brojčanu nadmoć do tačke fanatizma". Načelnik austrijske vojne obaveštajne službe pukovnik Oskar fon Hranilović upozorio je vojsku da će najverovatnije naići na gerilce. Dogovoreno je da se na tu vrstu otpora odgovori nemilosrdnom primenom vojnih pravila o samoodbrani.

Zbog toga su hiljade srpskih civila, uglavnom nedužnih, postreljane ili povešane. Šesnaestog avgusta, na primer, petorica slovenačkih ili hrvatskih seljaka dovučena su pred komandanta Jedanaestog pešadijskog puka pod optužbom da su gerilci. Ađutant puka je oštro upitao: "Ko ih je video da pucaju?" Nekoliko glasova smesta je odgovorilo: "Kapetan i deset vojnika." Bespomoćni seljaci odvedeni su na obalu, naređeno im je da kleknu i onda su streljani. Zapisi Aleksa Palavičinija o drugim ovakvim događajima bogato su opisani, ali bilo bi nepromišljeno prihvatiti njegove optužbe protiv srpskih žrtava. Opisao je kako je na njegovu jedinicu 17. avgusta otvorena vatra iz kukuruznog polja iza fronta. Austrijske patrole otišle su da istraže i vratile se sa šezdeset tri zarobljenika; vojnici su tvrdili da

su i žene i deca uhvaćeni kako pucaju iz pušaka, kao i da su kod sveštenika našli ručne bombe.

"Sat kasnije", napisao je Palavičini, "videla se samo masovna grobnica. Kako [naše] vojnike ne bi uznemirila paljba, ovi ljudi izbodeni su bajonetima. Svešteniku je navodno iščupana brada – toliko su naši ljudi bili gnevni zbog zverstava [nad nama]. Po podne sam se odvezao u Loznicu, gde se četrnaest [Srba] njihalo na vešalima. Obešeni su po naređenju potpukovnika Kokotovića. Na naše vojnike i dalje se pucalo s krovova. Mržnja prema nama je bezgranična i svako nam je neprijatelj. Stanovništvo je toliko podmuklo da stalno iščekujem da će na mene pucati neko dete ili starica, iako se pred nama ponašaju ponizno... Ne borimo se protiv vojske od trista hiljada ljudi, nego protiv čitavog naroda. Ovaj rat pokreće verski žar. Sveštenici su najgori agitatori, a manastiri su glavna središta agitacije."

Zapanjuje činjenica da su mnoga pogubljenja civila na Istočnom frontu, a naročito ona koja je austrougarska vojska izvodila po Srbiji, fotografisana, i da su te fotografije kasnije objavljivane. Razlog je što je Beč, bez ikakve nelagode, ta kaznena pogubljenja naoružanih civila i špijuna smatrao važnom stranom svoje politike, a Hecendorf je želeo da za njih sazna što više ljudi. Dželati su fotografisali žrtve kao lovci trofeje. Jedan austrijski oficir zabeležio je u Srbiji 24. avgusta:

"Naišao sam na povorku od tridesetak [navodno naoružanih civila] okupljenih za pogubljenje. Pratila ih je masa ljudi, među njima knez Odeskalki i poručnik Vajs, koji nisu mogli da se uzdrže, nego su šamarali te jadnike onako vezane. Gubilište je bilo na ivici šume iza manastira. [Osuđeni Srbi] morali su sami da iskopaju sebi grobove. Onda su seli na ivicu jame, a trojica pešadinaca izboli su ih bajonetima, petoricu po petoricu. Ogavan prizor. Odeskalki se ponašao kao divlja zver i želeo je da učestvuje. Bilo je strašno gledati kako zemlja pada na žrtve, neki su još bili živi, pokušavali su da se izvuku iz rake, a neki su i ustali. Nisam mogao to više da gledam pa sam otišao."

General Kazimir Litgendorf, komandant jedne austrijske divizije u Srbiji, naredio je 17. avgusta da se strelja sto dvadeset Šapčana, navodno zbog uličnih borbi. Srpska vojska se zapravo povukla iz Šapca bez ikakvog otpora, ostavivši u gradu samo žene, decu i starce. Iste večeri, 17. avgusta, general je dobio prijavu protiv trojice svojih vojnika – redova Jozefa Elberta i bolničara Franca Buzeka i Jozefa Douhlika – koji su se opili opljačkanom rakijom i besomučno pucali iz pušaka.

Litgendorf je smesta naredio da se sva trojica pogube za primer ostalima. Ne želeći da troši metke, odredio je da ih javno izbodu bajonetima. Sledeće noći, dok su trojica jadnika zapomagala tvrdeći da su nedužni, odvedeni su pred šabačku crkvu, ispred koje se okupila masa ljudi i sveštenik im je oprostio grehe. Usledilo je čekanje jer je vod određen da ih izbode odbio da to učini, pa je pozvan drugi. Crna lakrdija se nastavila kad je komandant austrijskog Četvrtog korpusa general Karl Tersćanski naišao i potrčao napred mašući kapom i vičući dželatima: "Stanite, stanite!" Zakasnio je; sva tri vojnika bila su mrtva. Godine 1920. Litgendorfa je zbog njihovog ubistva osudio austrijski sud, ali nikada nije optužen zbog ubistva šabačkih civila. Procenjuje se da su Austrijanci u prve dve sedmice avgustovske kampanje ubili oko tri i po hiljade civila. Hecendrof se nije kajao zbog toga, tvrdio je da su "stanovništvo, pa i žene, učestvovali u borbama i činili zverstva nad austrijskim vojnicima... Nikoga ko poznaje nivo kulture i mentalitet balkanskih naroda ovo neće iznenaditi." Smatra se da su Mađari, tradicionalni neprijatelji Srba, bili odgovorni za najgore zločine protiv civila.

Za to vreme na prednjim linijama austrijske vojnike je grizlo sve jače ubeđenje da neprijatelj zna svoj posao mnogo bolje nego austrijski zapovednici. Srpski artiljerci unapred su izviđali teren i beležili ciljeve. Njihova taktika je bila domišljata i vešta; osamnaestog avgusta Srbi su se hitro povukli pred jednim napadom, a onda se okrenuli i ispalili silne plotune s unapred pripremljenih položaja. Austrijska potera se slomila kad su se vojnici bacili iza svih raspoloživih zaklona. Srbi su počeli da ih zasipaju ručnim bombama, što je prestravilo austrijske vojnike, koji nikada do tada nisu videli takvo oružje. Jedan Srbin je povikao na nemačkom: "Oficiri, napred!" Kapetan po imenu Vagner nagonski je poslušao i smesta je ustreljen. Austrijski komandanti tvrdoglavo su odbijali da se nauče opreznosti. Kad je štab jedne jedinice obavešten da su se na putu do vrha obližnjeg brda isprečila srpska poljska utvrđenja i betonski bunkeri, oficiri su to upozorenje odbacili jer im je "takav način borbe delovao nemoguće". Vojnici su zbog toga platili visoku cenu. ¶

(...)

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	950 din	1500 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku I ZABRANJENO GA JE DAVATI TREĆIM LICIMA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga). **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS.
Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na *www.vreme.com/pretplata.* Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Pesma

"Prva je ljubav došla tiho, nezvana, sama", pevali su tokom celog puta moji učenici. Kad bi neko počeo drugu pesmu, buntovno su se vraćali ovoj Đoletovoj i pevali je nekako meko, nekako ispovedno, kao da šalju poruke koje ne mogu nikom reći, a trebalo bi. Pred Postojnu smo stigli rano, još nisu posetiocima bila otvorena vrata, bilo je hladno, oni nenaspavani, nestrpljivi i razdragani, odlučni u odbijanju debelih pelerina, već spremni da zauzmu mesta u voziću kojim krećemo u obilazak Postojnske jame. Ona i on seli ispred nastavnika. Blažena hladnoća! Grejao joj je ruke, dao joj svoju jaknu, kose su im se pomešale dok su se, najduže, divili čovečijoj ribici, nisu se baš dugo bavili ukrasima kojima je priroda učinila ovaj deo zemlje fenomenom, sopstveni fenomen tek probuđene nežnosti bio je jači. Ljubav! Onda je on, na brodu od Rijeke ka Opatiji, spazio jednu Anđelu, nudio joj "Točkove" da ih zajedno slušaju, slušali smo svi poznatu melodiju sa ogromnog tranzistora nekog stranca, a drugarice su ljuto pevale "ti i ja na putu prema sreći", ona skrivala tugu u očima. Evo ih na godišnjici, posedali po dobro poznatom rasporedu. Nasmejani, govorljivi, samouvereni, u najboljim godinama. Pričaju o dogodovštinama iz škole, pljušte nadimci i dobacivanja, sećanja na kontrolne i odgovore koji zaslužuju da se prepričaju još koji put, pa i na ekskurzije i vragolije. Njih dvoje su u istoj klupi. Uvek. U restoranu sede jedno do drugog. Tamburaši počinju "Neki žive blizu, al' daleko...". Svi ustaju, pevaju horski, refren ponavljaju sa strašću i ja ponovo čujem ono pevanje sa porukama kao u onom autobusu na putu ka Postojni, Bledu, moru. Goca mi skreće pažnju na "golupčiće" i nudi, bez zadrške, svoju bol dok pesme Harisa Džinovića pokreću erupciju meraka u vazduhu, slušam najbolju učenicu, uspešnu na svim poljima, i saznajem da je i ona tad zavolela svog druga iz razreda. Na vest da je umro, umrla i njena duša, veli. Voli da mu sretne decu jer vidi njegove oči... Žalim, zajedno sa njom, za divnim, visokim tihim dečakom iz VIII 1, sećam se širokog osmeha, toplih, pitomih crnih očiju, milog stidljivog dečaka sasvim drugačijeg od nje, večeras ranjive i spremne da se poveri svojoj nastavnici. "Rekli ste da neće boleti celog života, ali da ćemo pamtiti dok nas bude, onda na brodu", govori mi samosvesna, raznežena žena, srcem devojčice. Kolega matematičar primećuje kako su naša deca živi dokaz da su rasla u sigurna i stabilna vremena, kako su visoki, lepi, negovani, kako se ne ustručavaju da pokažu ljubav i poštovanje prema svojim nastavnicima i kako mu taj osećaj ulepšava već posebno, po svemu, veče. U tišini stana, preteranoj posle bučne večeri, gledam fotografije dok melodije pesama nastavljaju da provociraju. Što bi rekao Prever, papir bi sigurno ostao prazan da nema ljubavi, o čemu bi se pevalo, da nema ljubavi, kakve bi bile godišnjice mature da ljubavi nema!? Ti ljudi, nekad moji đaci, čija deca već završavaju fakultete, ispunila su mi biće snažnim emocijama. Sa radija struji mazni havajski ritam. Sećanje na Randevu sa muzikom i pesme koje ne dam zaboravu: Bambina, Bambina, Ne mogu prestati da te volim, U Sorentu čarobnome, Crazy Love (a mi mislili da je to ime pa se rugali, o, o, o, Krejzila, lepe li pesme, ružnog li imena!?), pesme stizale sa Radio Novog Sada i postajale naše. Dragana Stojnića zavolela sam kasnije. Noćni radio program nije mogao proći bez njegovog glasa, onog glasa koji ogoljuje i razoružava, krade snagu pa duša zatreperi, ko jasika, po Ćopiću. "Jedan čovek i jedna žena, jedna ljubav za sva vremena", pesma koja me tera da plačem. Nikad moji roditelji nisu bili u Veneciji, nikad ih ne vezujem za taj deo pesme, ali ono, dva su tela a jedna sjena, i, za sva vremena, to Dragan Stojnić peva za moju mamu, za mog tatu i ja slušam ovu pesmu i plačem, plačem i večeras u tišini junske noći koja miriše na maturske susrete i ljubavi, one školske, nezaboravne baš zato što su od snova, čežnje i ćutanja i ljubavi, i u dobru i u zlu, od koje, imamo li sreće pa je gledamo svakodnevno u svojoj kući dok odrastamo, postajemo jaki i smeli, zaštićeni i spremni da i za sebe u životu stvorimo takve iste dane ljubavi. Tata pevao "Oj, Jelena, ćeri moja jedna", mama pratila. Posle brat počinjao "Jelo, Jelo, Jelo, Jelena", snajka pratila, ostali uskakali, dvorište odjekivalo od srećnih glasova, plela se noćna letnja pesma u krošnje drveća, sevdalinka bosanska, vragolasta vojvođanska, stara izvorna srpska, puna tajne i boemštine starogradska, i završavala zabavnim melodijama jer samo mladež ostaje, peva tiho, šapuće, šalje poruke nekom, na nekom drugom sokaku, u nekoj drugoj avliji. U sobi spava moja ljubav. Zna da posle susreta sa učenicima, ili sa mojim društvom iz škole, ne mogu lako u tišinu. Nije tražio, kao obično, da mu pričam. Bolestan. Popodne smo slušali naše omiljene, nizale se jedna za drugom, Anastazija, Ramona, Španske oči, Jedan dan života, Enimalsi, Elvis, Pol Enka, Mišo Kovač, Arsen, Bisera, Lola, Devojko mala, Malenim sokakom, pa truba i saksofon što po duši riju, onda tajnoviti klavir i jecajuća gitara, sanjalačka i bećarska tamburica, sve sa naših kaseta ljubomorno čuvanih. Bezbroj reči nemo strujalo od njega ka meni, strahovi ispunjavali tišinu, a "samo nas nebo..." snažno i uverljivo Mišino išlo je ponovo, ponovo, i opet. Pre neki dan išetali nas dvoje, nije ga bilo na ulici nekoliko meseci, oslonjen na štap i na mene, srećan. Hoda. Komšije radosno pozdravljaju. Hodamo. "Nisi mi rekla da je precvetala lipa, Mališa moj." ¶

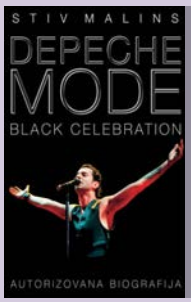
KOSA PAKUŠEVSKIJ

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 11. jula do 7. avgusta 2014.

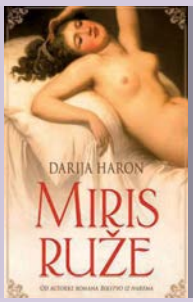
Stiv Malins:
DEPECHE MODE

Biografija grupe koja je obeležila istoriju pop muzike u poslednje tri decenije. O usponima i padovima, privatnim krizama i lomovima članova benda, i o tome kako su nastajale njihove ključne pesme

Kolin Mekalou:
AURELIJINE SUZE

Roman iz najboljeg književnog serijala o Starom Rimu, istorijski utemeljen, vrhunski napisan. U ovom tomu Mekalou piše o sukobu Gaja Marija i Sule i opisuje Sulin uspon do mesta prvog čoveka Rima

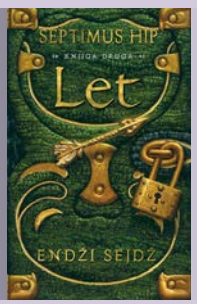

Darija Haron:
MIRIS RUŽE

Roman jedne od najpriznatijih spisateljica književne erotske literature, autorke bestselera "Bekstvo iz harema". Radnja je smeštena u Francusku iz doba Luja XIV, a u njenom središtu je gospodarica dvorca Žizlen, njena požuda i čežnja za idealnim muškarcem

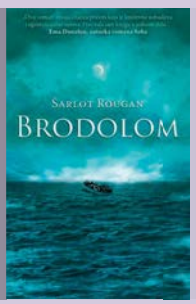
Endži Sejdž:
LET

Knjiga za tinejdžere iz serijala o Septimusu Hipu, nasledniku Harija Potera. Epska fantastika o svetu koji nastanjuju aveti, čarobnjaci, alhemičari, zmajevi, princeze i zlokobne senke zla

Šarlot Rougan:
BRODOLOM

Leto 1914. Grupa brodolomnika u spasilačkom čamcu izgubljena je nasred Atlantika. Oni sumiraju svoje živote i pokušavaju da prežive. Izvanredno vođena i uverljiva priča

Indu Sundaresan:
PRINCEZA IZ SENKE

Ljubavna priča iz Indije XVII veka. Spletke u carskom haremu i istorija nastanka Tadž Mahala, jednog od najslavnijih arhitektonskih ostvarenja na svetu i najvećeg spomenika ljubavi

Megi Stivoter:
IŠČEZAVANJE

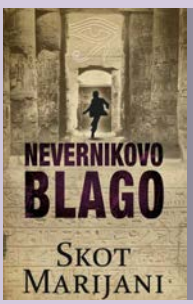
Urbana fantastika za mlade na tragu „Sumrak sage". Ljubavna priča iz trilogije o vukovima, ljudima, vukodlacima, tinejdžerskim dilemama i samospoznaji

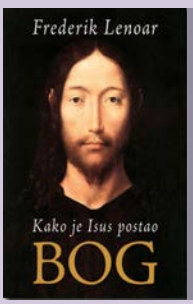
Rani Manika
JAPANSKI LJUBAVNIK

Japanci okupiraju Malaju i oduzimaju imanje bogatoj i mladoj Cejlonki, a zakleti neprijatelj joj postaje ljubavnik. Roman o egzotičnom Dalekom istoku, usudu rata, ljubavi i strasti

Skot Marijani:
NEVERNIKOVO BLAGO

Triler iz serijala o avanturama Bena Houpa, bivšeg operativca SAS-a. Ovoga puta slučaj ga vodi u Egipat gde se uključuje u jurnjavu za drevnim blagom zbog kojeg je već previše ljudi ubijeno

Frederik Lenoar
KAKO JE ISUS POSTAO BOG

Zanimljivo pisana i istorijski dokumentovana knjiga koja odgovara na pitanja ko je bio istorijski Isus, kako je nastalo hrišćanstvo i kako su utvrđene temeljne hrišćanske dogme

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)

LJUDI KOJI
VOLE ZEMLJU
DELTA AGRAR
www.deltaagrar.rs
Obrađujemo zemlju, sa ljubavlju i znanjem, a ona nam uzvraća zdravom hranom i vrhunskim rezultatima:
22.000 tona jabuke
690.000 sadnica jabuke
105.000 tovljenika
7,9 t/ha prosečan prinos kukuruza
102.000 tona prehrambenih proizvoda
1.450 zaposlenih
245 miliona evra prihoda od prodaje

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec